

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

**BLASFEMIE JAKO SVOBODA
PROJEVU A JEJÍ LIMITY**

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Mgr. Martin Slivoně

Plzeň 2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Název tématu: Blasfemie jako svoboda projevu a její limity
Oborová katedra: Katedra ústavního a evropského práva
Obor: Ústavní právo

Mgr. Martin Slivoně

Plzeň 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni dne 15. 6. 2020

Mgr. Martin Slivoně

Poděkování

Na tomto místě bych rád vyjádřil své poděkování JUDr. Tomáši Pezlovi, Ph.D. za jeho cenné rady a podněty při psaní této akademické práce. Rovněž bych rád poděkoval své rodině a všem těm, kteří se mnou sdílejí radosti a starosti života.

Obsah

Úvod.....	1
1. Blasfemie.....	7
1.1. Blasfemie a Rada Evropy	7
2. Svoboda projevu.....	9
2.1. Normativní zakotvení svobody projevu.....	9
2.2. Definice chráněného projevu.....	12
2.3. Obsah projevu.....	14
2.3.1. Skutková tvrzení a hodnotové soudy.....	15
2.3.2. Povaha projevu	16
2.4. Subjekty projevu.....	19
2.4.1. Subjekt jako autor projevu	19
2.4.2. Subjekt dotčený projevem.....	20
2.5. Omezení svobody projevu	22
2.5.1. Ochrana morálky	22
2.5.2. Ochrana práv druhých	24
3. Svoboda náboženského vyznání.....	26
3.1. Forum internum a forum externum.....	27
3.2. Subjekty náboženské svobody.....	28
3.3. Obsah čl. 15 odst. 1 a čl. 16 odst. 1 Listiny.....	29
3.3.1. Obsah čl. 15 odst. 1 Listiny.....	29
3.3.2. Obsah čl. 16 odst. 1 Listiny.....	30
4. Právo na soukromí.....	32
4.1. Subjekty a obsah práva na soukromí	32
4.2. Právo na soukromí a blasfemické výroky.....	34
5. Sřet svobody projevu s dalšími právy	36
5.1. Sřet práv nebo předpokládané omezení.....	37
5.2. Test proporcionality	38
5.3. Judikatura soudů s ohledem na blasfemii	42
5.3.1. Otto-Preminger-Institut proti Rakousku.....	42
5.3.2. Wingrove proti Spojenému království	48
5.3.3. Sekmadienis Ltd. proti Litvě.....	55
5.3.4. E. S. proti Rakousku.....	60
6. Blasfemie v podústavních právních předpisech	67
6.1. Horizontální účinek lidských práv.....	71
6.2. Blasfemie v občanském zákoníku	73

6.2.1.	Konstrukce náhrady újmy při zásahu do osobnostních práv	74
6.2.2.	Přirozená práva chráněná první částí občanského zákoníku	77
6.2.3.	Požadavky dle ust. § 2910 občanského zákoníku	80
6.2.4.	Způsob a rozsah náhrady imateriální újmy	86
6.2.5.	Malá generální klauzule náhrady nemajetkové újmy	90
6.2.6.	Povinnost prevence.....	94
6.2.7.	Shrnutí občanskoprávní odpovědnosti	98
6.3.	Blasfemie v trestním zákoníku	99
6.3.1.	Blasfemie v trestním zákoně z roku 1852	100
6.3.2.	Hanobení národa, rasy, etnické skupiny nebo jiné skupiny obyvatel (§ 355 TZ)	102
6.3.3.	Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356 TZ)	104
6.3.4.	Výtržnictví (§ 358 TZ)	105
6.3.5.	Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka (§ 403 TZ)	107
6.3.6.	Shrnutí blasfemie v trestním zákoníku	108
6.4.	Blasfemie v jiných podústavních právních předpisech	109
6.4.1.	Zákon o některých přestupcích.....	109
6.4.2.	Antidiskriminační zákon	113
6.4.3.	Zákon o regulaci reklamy.....	115
6.4.4.	Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání	117
	Závěr.....	119
	Summary	124
	Seznam použitých zdrojů	127

Úvod

Střet svobody projevu s ochranou náboženského sentimentu druhých je starý jako náboženství samo. Již od nepaměti docházelo ke střetu názorů a myšlenek, které ať už skutečně nebo domněle popíraly nebo dokonce urážely náboženství či objekty náboženské úcty. V průběhu lidských dějin byl tento konflikt řešen povětšinou silou. Nelze opomenout, že ve jménu šíření svého náboženství byli jeho příslušníci schopni ničit honosné stavby, pálit učené knihy nebo zabíjet své oponenty. S politováním autor musí konstatovat, že v některých částech světa tento stav trvá i nadále. Je doménou euroatlantického prostoru, že střet svobody projevu a náboženského sentimentu druhých je řešen mírovými prostředky v soudních síních, a nikoliv na ulicích pomocí zbraní. Ani v této části světa se však nejednalo o danost, ale spíše o výtěžek evropské civilizace. Ostatně existence demokratické formy vlády, jejíž jednou z imanentních součástí je svoboda projevu a svoboda náboženského vyznání, je považována za jednu z příčin úspěchu evropské civilizace v 19. a 20. století. Avšak ani toto neznamena, že by na území Evropy nedocházelo k odsouzeníhodným činům z náboženských důvodů. Ty jsou však zpravidla dílem náboženských fanatiků nebo jejich odpůrců, nikoliv státem aprobovanou politikou.

Úmyslem autora není rozebírat staré křivdy mezi příslušníky jednotlivých náboženských skupin a jít tím staré rány, ale analyzovat limity svobody projevu s ohledem na náboženský sentiment druhých v kontextu českého práva. Cílem je tedy spíše analyzovat právní prostředky určené k ochraně náboženského sentimentu druhých, než připomínat události či osoby, které jsou spojeny s náboženskou netolerancí. V neposlední řadě je vhodné zmínit, že autor nikterak nerozlišuje mezi jednotlivými náboženstvími, proto je možné závěry uvedené v této rigorózní práci vztáhnout na všechna náboženství. Na několika místech této akademické práce autor jako referenční kritérium používá křesťanství, necht' je toto přičítáno autorově znalosti tohoto náboženství. Autor je v poměrech křesťanství spíše schopen rozlišit, který výrok bude možné považovat za urážlivý a který nikoliv. Nejedná se v žádném případě o demonstraci autorových názorů nebo dokonce víry.

V neposlední řadě je vhodné, aby autor osvětlil čtenáři motivaci k psaní akademické práce na toto téma. S přihlédnutím k současným geopolitickým událostem je zřejmé, že zajištění pokojného soužití mezi náboženskými skupinami

navzájem, ale obecně i mezi věřícími a ateisty, bude jedním z důležitých úkolů evropské civilizace v 21. století. S ohledem na dění v poslední dekádě se lze domnívat, že náboženský smír v Evropě byl porušen. Avšak prozatím ne natolik, aby to znamenalo otevřenou válku mezi jednotlivými náboženskými skupinami na evropském území. Autor se domnívá, že jednou ze záruk – nikoliv však jedinou – zachování náboženského smíru na evropském kontinentě je zajištění ochrany náboženského sentimentu věřících. Ten – jak autor důkladně osvědčí v kapitolách níže – je chráněn především tím, že jsou nastaveny limity svobody projevu právě s ohledem na ochranu náboženského sentimentu druhých. Právní analýza těchto limitů, stejně tak analýza právních prostředků určených k ochraně náboženského sentimentu, je základní podmínkou pro právní (soudní) ochranu náboženského sentimentu druhých. Cílem této akademické práce nebyla jen analýza právní úpravy svobody projevu a s tím souvisejících základních práv, ale i analýza podústavních právních norem. Autor se tak neomezil toliko na rovinu ústavního práva, ale hledal právní prostředky umožňující skutečné naplnění tohoto práva v právu podústavním.

Česká odborná literatura téma ochrany náboženského sentimentu druhých povětšinou přehlíží, pokud se mu již věnuje, pak jen povrchně nebo v souvislosti s jiným právním institutem nebo jednou konkrétní oblastí práva. Lze tak dohledat odborné texty, které se blasfemii (rouhání) věnují kupříkladu jen v judikatuře Evropské soudu pro lidská práva ve Štrasburku nebo blasfemii pohledem trestního práva hmotného. Cílem této práce bylo překlenout tuto neucelenost odborné literatury a vytvořit akademickou práci, která se zabývá blasfemií, resp. ochranou náboženského sentimentu druhých ze všech myslitelných úhlů současné právní úpravy. Je zřejmé, že se nemůže jednat o výklad všeobjímající, neboť ochrana náboženského sentimentu s ohledem na její ústavní zakotvení bude ve větší či menší míře přítomna ve všech oblastech práva. Autor se však v této akademické práci zaměřuje toliko na ty nejběžnější oblasti práva. Nemělo by se však jednat jen o syntézu jednotlivých ustanovení podústavních právních předpisů, které lze aplikovat na ochranu náboženského sentimentu druhých – byť jistá popisnost těchto ustanovení je nutná – ale o představení celého systému ochrany náboženského sentimentu druhých v českém právu, a to jak v odvětví práva veřejného, tak práva soukromého. Autor se za účelem komplexnosti podaného výkladu neomezuje jen na odbornou literaturu. Podstatným zdrojem této práce je taktéž soudní judikatura, a to jak judikatura českých soudů, tak i judikatura Evropského soudu pro lidská

práva. Autor tak ve své rigorózní práci využívá zejména analytické, syntetické a komparativní metody.

Rigorózní práce je členěna do dvou základních částí. První část práce (kapitola 1 až 5) se věnuje blasfemii jako projevu, který je možné podřadit pod ústavně zaručené právo na svobodný projev, a jeho konfliktu s jinými právy. Tvoří tak ústavněprávní část této akademické práce. Je vhodné poznamenat, že v této části autor nepodává vyčerpávající výklad o všech těchto právech a jejich jednotlivých aspektech, ale toliko zužuje výklad na důležité aspekty těchto práv s ohledem na cíl a téma této rigorózní práce.

První kapitola je obecně věnována pojmu blasfemie. Tento pojem se prolíná celou rigorózní prací, proto autor považuje za vhodné postavit na jisto, které výroky či činy bude možné označit za blasfemické. Poté autor zmiňuje o postoji Rady Evropy či jejích komisí k blasfemii. Naopak autor nepovažuje za důležité se zabírat tématem blasfemie v jednotlivých náboženstvích, resp. v systémech náboženského práva. Ačkoliv se zcela určitě jedná o téma zajímavé, tak cílem autora bylo „zmapování“ blasfemie, resp. ochrany náboženského sentimentu druhých, v českém právním řádu. Zpracování uvedeného ve vztahu k zamýšlenému cíli této práce považoval autor za nadbytečné.

V druhé kapitole se autor věnuje analýze práva na svobodu projevu. Autor svůj výklad začíná krátkým filozofickým zamyšlením. Na to navazuje podkapitola věnující se normativnímu ukotvení svobody projevu v Listině základních práv a svobod a v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Nechybí vzájemná komparace pojetí ochrany svobody projevu v těchto dvou předpisech. Následně se autor věnuje definici projevu jako takového. Tedy určuje, které jednání člověka bude možné za projev považovat a které nikoliv. Zároveň autor neopomíná dnes již široce akceptované rozdělení svobody projevu na skutková tvrzení a hodnotící soudy. Poté autor podává čtenáři výklad o subjektech svobody projevu, resp. o tom, jak subjekt projevu (ať už jako autor či subjekt dotčený projevem) ovlivňuje ochranu přiznanou tomu konkrétnímu projevu. Poslední část této kapitoly je věnována omezením svobody projevu. Autor uvádí jednotlivé důvody, pro které je přípustné omezit svobodu projevu druhého. Záměrně se autor zaměřuje na ty důvody, které ve své judikatuře používá Evropský soud pro lidská práva, pro omezení svobody projevu s ohledem na náboženské cítění druhých.

Třetí a čtvrtá kapitola jsou věnovány právům, o jejichž kolizi s právem na svobodu projevu se bude v případě ochrany náboženského sentimentu druhých zpravidla jednat, tedy náboženské svobody a práva na soukromí. Autor svůj výklad – obdobně jako v předchozím případě – počíná výkladem o normativním zakotvení náboženské svobody v Listině a Úmluvě a jejich vzájemné komparaci. Následně se autor věnuje rozdělení tohoto práva na dvě složky, tj. *forum internum* a *forum externum*. V neposlední řadě se autor věnuje subjektům, kterým je přiznáno právo na svobodu náboženského vyznání a obecně obsahu tohoto práva v relevantních člancích Listiny a Úmluvy. Neméně důležitou součástí této kapitoly je analýza tohoto práva s ohledem na to, zda je možné z něj vyvozovat právo na ochranu náboženského sentimentu druhých. Poté se autor v kapitole čtvrté věnuje právu na soukromí. Opětovně je zmíněno pozitivně právní ukotvení tohoto práva v Listině a Úmluvě stejně tak jako subjekty a obsah tohoto práva. Autor se detailně věnuje úloze práva na soukromí s ohledem na ochranu náboženského sentimentu druhých a zejména vzájemnému poměru ochrany náboženského sentimentu obsažené v právu na svobodné náboženské vyznání, a právě v právu na ochranu soukromí.

Závěrečná kapitola první části rigorózní práce je věnována střetu svobody projevu s dalšími právy. Autor se nejprve věnuje obecným teoretickým východiskům tohoto střetu svobody projevu s jinými právy, poté následuje podrobný výklad o praktických aspektech tohoto střetu. Velká pozornost je věnována tzv. testu proporcionality, jenž je aplikován Evropským soudem pro lidská práva ve Štrasburku právě v případech, kdy dochází ke střetu svobody projevu s jinými právy, tedy i s právem na ochranu náboženského sentimentu druhých. Autor také věnuje široký prostor judikatuře, a to od jednoho z prvních rozsudků tohoto soudu, ve kterých byla řešena blasfemie a ochrana náboženského sentimentu věřících (Otto-Preminger-Institut proti Rakousku) až po ty nejaktuálnější (E. S. proti Rakousku). Jelikož judikatura ESLP může a zpravidla i bude představovat inspirační zdroje pro české soudy, autor tak věnuje skutečně široký prostor rozboru těchto judikátů. Neomezuje se toliko na argumentaci ESLP, ale rozebírá i názory jednotlivých stran nebo stanoviska disentuujících soudců. Na vhodných místech pak autor na tuto judikaturu předestírá čtenáři svůj názor.

Druhá část rigorózní práce (6. kapitola) je věnována blasfemii, resp. ochraně náboženského sentimentu druhých v podústavních předpisech. Ačkoliv by mohla být tato část práce považována za méně významnou než část předchozí, a to

především s ohledem na podřízenost podústavních právních norem, tento názor autor úspěšně vyvrací hned v úvodu šesté kapitoly, kde osvětluje vzájemný vztah ústavních norem a podústavních norem. Autor se tak vyjadřuje k použitelnosti ústavních principů na podústavní právo a zároveň podává výklad o tzv. konstitucionalizaci občanského práva. Stranou nemohlo zůstat ani rozdělení podústavního práva na odvětví práva veřejného a soukromého. S tím je nepochybně odlišení právních prostředků, jichž má být použito k nápravě protiprávního stavu vzniklého blasfemickým výrokem. Na tyto autor klade zvláštní důraz. Autor dále formuluje vlastní systematiku, dle které se má určit, zda bude blasfemistický projev možné označit za protiprávní a pokud ano, pak dle jakého odvětví práva má být řešen.

V první části šesté kapitoly se autor věnuje nápravě zásahu do náboženského cítění věřících v rovině občanského práva. Hlavním záměrem autora bylo analyzovat právně teoretickou konstrukci náhrady nemajetkové újmy v občanském právu, resp. podmínky, jejichž kumulativní naplnění je základem úspěšného uplatnění občanskoprávního nároku spočívajícího v zásahu do náboženského cítění druhých u soudu. Úvodem se autor věnuje jednotlivým právním statkům, které chrání občanský zákoník, a provedenou analýzou zjišťuje, zda lze pod tato práva podřadit právo na ochranu náboženského sentimentu druhých. Poté je věnován prostor právně teoretickým požadavkům, na kterých je nutné v případě náhrady imateriální újmy trvat. V případě naplněných všech těchto předpokladů nastupuje povinnost škůdce odčinit újmu, a tak ani způsob a rozsah náhrady této újmy nezůstává stranou zájmu autora. Autor se taktéž zabývá vztahem náhrady imateriální újmy v penězích a náhrady jinými způsoby. Následuje kapitola o tzv. malé generální klauzuli náhrady imateriální újmy a způsobu jejího uplatnění v případě odstraňování zásahů do práva na ochranu náboženského sentimentu druhých. Znatelný rozsah je věnován i prevenční povinnosti, a to především pro její vliv na povinnost škůdce odškodnit druhé za zásah do jejich práva na ochranu náboženského sentimentu. Na závěr autor komplexně shrnuje analyzovanou občanskoprávní úpravu a vyjadřuje své názory na možnost úspěšného uplatnění nároku vzniklého zásahem do náboženského cítění druhých u soudu.

Následně se autor věnuje blasfemii v trestním právu hmotném. Úvodem této podkapitoly autor rozděluje jednotlivé skutkové podstaty na dvě kategorie. První kategorii tvoří skutkové podstaty z nenávisti, tedy skutkové podstaty, které

nechrání náboženství jako takové. Druhá kategorie pak definuje skutkové podstaty zaměřené na ochranu náboženství. Touto optikou pak autor analyzuje relevantní skutkové podstaty v českém trestním právu hmotném. Úvodem však autor zařazuje historický výklad o skutkové podstatě rušení náboženství v trestním zákoníku z roku 1852, kdy účelem této skutkové podstaty byl zcela nepochybně ochrana náboženství. Poté již autor podává analytický výklad ke každé z relevantních skutkových podstat zvlášť. Závěrem této kapitoly autor zjišťuje, zda české trestní právo hmotné obsahuje ustanovení, jejichž primárním cílem je ochrana náboženství.

Závěrečná podkapitola je věnována blasfemii, resp. ochraně náboženského sentimentu v jiných podústavních právních předpisech. Autor podrobuje analýze zákon o některých přestupcích, antidiskriminační zákon, zákon o regulaci reklamy a zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Relevantní ustanovení těchto zákonů poté autor kriticky rozebírá a hodnotí s ohledem na jejich možné uplatnění při zásahu do náboženského sentimentu druhé osoby.

Rigorózní práce vychází z právního stavu k 31.5.2020

1. Blasfemie

Ústředním tématem této rigorózní práce, jak je již ze samotného názvu patrné, je blasfemie. Oxfordský slovník definuje blasfemii jako jednání slovem či skutkem, které uráží boha nebo náboženství, nebo které jim neprokazuje dostatečný respekt.¹ S poněkud širší definicí přišla Komise pro kulturu, vědu a vzdělání Rady Evropy, která za blasfemii označuje jednání, které: „uráží, pohrdá nebo projevuje nedostatek úcty k bohu nebo k čemukoliv, co je považováno za svaté.“² Tuto definici je nutné pro účely této práce vykládat restriktivně. Vzhledem k velkému množství světových náboženství bude nutné za blasfemický projev považovat takové jednání v jakékoliv formě (slovem či skutkem), které uráží, pohrdá nebo neprojevuje dostatečnou úctu bohu nebo objektům, které jsou považovány za svaté, a tím uráží náboženské cítění věřících. Autor připouští, že poslední věta definice se může jevit jako nadbytečná, neboť imanentní součástí urážky boha či jiných svatých objektů bude současně i urážka, byť nepřímá, těch, kteří v jejich svatost věří. Avšak je třeba vzít v úvahu, že existují hovorové obraty, které byly či mohly být považovány za blasfemické, avšak dnes ve společnosti zlidověly a tento význam ztratily. Jedná se kupříkladu o výraz „ježišmarja“. Tento výraz lze zcela nepochybně označit za blasfemický, neboť bere jméno boží nadarmo, avšak v kontextu dnešní doby nebude za blasfemický považován. Z toho důvodu považoval autor za vhodné zdůraznit kritérium zásahu do náboženského cítění věřících.

1.1. Blasfemie a Rada Evropy

Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku (dále jen „Evropský soud pro lidská práva“ nebo „ESLP“) představuje jeden z orgánů, který se s tématem blasfemie a na něj navazujícím tématem omezení blasfemických projevů v praxi potýká. Je vedle podrobné analýzy jeho judikátů (viz kapitola 5.3) také nutné analyzovat názorové proudy organizace, jež tento soud zřizuje, neboť ty mohou alespoň částečně ovlivňovat judikaturu tohoto soudu. Není bez zajímavosti, že

¹ Oxford learners dictionaries [online]. www.oxfordlearnersdictionaries.com, [cit. 2. února 2020]. Dostupné z: www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/blasphemy?q=blasphemy

² Blasphemy, religious insults and hate speech against persons on grounds of their religion [online]. Committee on Culture, Science and Education, Doc. 11296 [cit. 2. února 2020]. Dostupné z: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=11521&lang=EN>

judikatura ESLP lze ve vztahu k rozhodování vnitrostátních soudů členských států Rady Evropy, tedy i České republiky, označit přinejmenším za inspirační zdroj.

Jedním z prvních dokumentů, ve kterých se Rada Evropy zabývá blasfemií, je rezoluce č. 1510 z roku 2006. V této rezoluci Rada Evropy vyzdvihla význam svobody projevu pro demokratickou společnost, stejně tak však vyzdvihla náboženskou svobodu. Uvedla, že do evropského kulturního prostředí patří stejně tak křesťané, jako židé či muslimové nebo lidé bez vyznání. Tato kulturní rozmanitost však má být zdrojem vzájemného obohacení a dialogu, nikoliv svárů či náboženské nesnášenlivosti. Cílem vztahů mezi náboženskými skupinami a lidmi bez vyznání by mělo být budování mírového soužití v Evropě. Zároveň však Rada Evropy připomněla, že v demokratické společnosti musejí náboženské komunity strpět určitou míru kritiky svého náboženství. Avšak zároveň uvedla, že nenávistná kritika náboženství druhých nemůže požívat stejné ochrany jako svoboda projevu zaručená v Úmluvě. Závěrem vyzvala náboženské skupiny k vzájemné diskuzi na toto téma a pověřila Benátskou komisi vypracováním zprávy o blasfemii v členských státech Rady Evropy.³

O čtyři roky později vypracovala Benátská komise svoji zprávu o blasfemii v členských státech Rady Evropy. V úvodu uvedla, že v aktuálních společenských poměrech je delikt blasfemie stíhán jen výjimečně. Avšak i dnes lze najít členské státy (např. Rakousko), jejichž trestní právo obsahuje skutkové podstaty založené na blasfemii. Tento stav však dle Benátské komise není žádoucí. Reakce na neoprávněný zásah do náboženského sentimentu druhých by měla být zajištěna mírnějšími prostředky.⁴ Pokud tedy nemá být blasfemie trestána v rovině trestního práva, pak je zřejmé, že za odpovídající prostředky budou považovány především prostředky soukromého práva. S ohledem na tento názor Benátské komise je zřejmé, že právní řády národních států by měly – alespoň dle Benátské komise – umožňovat řešení blasfemických výroků formou soukromého práva. Dále zpráva Benátské komise do značné míry rekapituluje závěry ESLP rozebírané v této práci, proto autor nepovažuje za důležité se analýzou této zprávy dále zabývat.

³ Resolution of Parliamentary assembly of Council of Europe, no. 1510 (2016), Freedom of expression and respect for religious beliefs

⁴ Blasphemy, insult and hatred: finding answers in a democratic society. Strasbourg: Council of Europe Pub., c2010. Science and technique of democracy, no. 47. ISBN 978-92-871-6678-4. str 32.

2. Svoboda projevu

Autor – obdobně jako Ústavní soud ČR či Evropský soud pro lidská práva – nemůže výklad o svobodě projevu počít jinak než zdůrazněním významu tohoto práva pro náš civilizační okruh. Ačkoliv by se mohlo zdát, že podobná vyjádření jsou jen nicneříkající floskule, není tomu tak. Význam svobody projevu je třeba si každý den připomínat a každý den bojovat za zachování tohoto práva. Tím spíše, že historie České republiky je složena z období, kdy svoboda projevu byla jen zdáním. A mnozí ti, kteří v ní věřili, za tuto víru zaplatili cenu nejvyšší. Vzhledem k tématu této práce autor nemůže opomenout doby, kdy blasfemický projev či názor znamenal mučení a jistou smrt. Ač by se tato doba mohla jevit jako dobou minulou, není tomu tak. Je třeba připomenout, že i dnes existují státy, kde autor blasfemického výroku může být potrestán trestem smrti (např. Saudská Arábie⁵).

Jak opakovaně judikuje Ústavní soud ČR, tak svoboda projevu představuje jedno ze základních práv. Toto právo je nutné považovat za konstitutivní znak pluralitní demokratické společnosti.⁶ Obdobně Evropský soud pro lidská práva v odůvodnění svých rozhodnutí často konstatuje, že svoboda projevu je jednou ze základních charakteristik demokratické společnosti. Tvoří zároveň jednu z podmínek rozvoje společnosti jako takové, ale taktéž i každého jednotlivce v ní.⁷ Autor se plně ztotožňuje s názory soudů na důležitost svobody projevu v demokratické společnosti. Je tak bezpodmínečně nutné, aby ke každému omezení svobody projevu bylo přistupováno s maximální možnou rozvahou, resp. aby svoboda projevu jednotlivce byla omezována jen v nejnútnejších případech. Tento závěr se uplatní i v případech, kdy obsahem omezovaného projevu by byl blasfemický výrok.

2.1. Normativní zakotvení svobody projevu

Svoboda projevu není jen legálním termínem českého práva, ale prostupuje vícero právními řády, a to včetně právních dokumentů mezinárodních společenství.

⁵ National Laws on Blasphemy: Saudi Arabia [online]. georgetown.edu, [cit. 25. ledna 2020]. Dostupné z: <https://berkeleycenter.georgetown.edu/essays/national-laws-on-blasphemy-saudi-arabia>

⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11.11.2015 pod sp. zn. I. ÚS 453/03.

⁷ Rozsudek ESLP ve věci Handyside proti Spojenému království, ze dne 7.12.1976, stížnost č. 5496/72.

Na úvod je však vhodné začít s legálním vymezením svobody projevu v českém právním řádu. Svoboda projevu je normována čl. 17 usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky (dále jen „Listina“).⁸ Úvodní odstavec komentovaného článku nepodává legální definici svobody projevu, ale toliko zakotvuje právo na svobodný projev a současně právo na informace do českého právního řádu. Tento odstavec však sám o sobě definici svobody projevu neobsahuje. Ta je obsažena v odstavci následujícím.⁹ Z něho se podává, že *„každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.“*

Dalším neméně důležitým pramenem svobody projevu je v kontextu českého právního řádu sdělení č. 209/1992 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících (dále jen „Úmluva“). Definice svobody projevu je obsažena v čl. 10 Úmluvy.¹⁰ Z definice obsažené v Úmluvě je zřejmé, že představuje inspirační zdroj pro normativní vymezení svobody projevu v Listině. Avšak i zde lze seznat drobné rozdíly. Předně Listina na rozdíl od Úmluvy neobsahuje zmínku o povinnostech a odpovědnosti subjektu využívající svobodu projevu. Opačně Listina neobsahuje zmínku o licencích (povoleních) pro společnosti zabývající se rozhlasovým či televizním vysíláním nebo filmovou tvorbou. Molek se domnívá, že hlavní dvě pozitiva Listiny oproti Úmluvě lze spatřovat v tom, že Listina výslovně zakazuje cenzuru. Tento zákaz je formulován

⁸ Čl. 17 Listiny: *„(1) Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny. (2) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu. (3) Cenzura je nepřipustná. (4) Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti. (5) Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.“*

⁹ JÄGER, P. a MOLEK, P. Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0. str. 26.

¹⁰ Čl. 10 Úmluvy: *„(1) Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem. (2) Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti i odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.“*

jako absolutní právo, tedy jej nelze omezit. Za druhý klad považuje Molek právo požadovat informace od státních či samosprávných orgánů. Toto právo zakládá jednotlivci nárok na určité chování státu (poskytnutí informace). Jedná se tak o tzv. *status positivus* tedy možnost jedince požadovat po státu pozitivní plnění (poskytnutí informace).¹¹ Za nejzásadnější rozdíl je třeba považovat právě již zmíněný výslovný zákaz cenzury v Listině. Jak již bylo výše uvedeno jedná se o absolutní právo, které nejde omezit ani s ohledem na důvody vymezené v čl. 17 odst. 4 Listiny. Úmluva takto striktní zákaz neobsahuje. Absenci takového zákazu nelze vykládat tak, že cenzura (ve smyslu předběžného omezení svobody projevu) je Úmluvou aprobována. V praxi je posuzována jako každé jiné omezení svobody projevu. Tento rozdíl má význam především pro aplikaci judikatury ESLP na případy řešené před českými soudy. Nelze aplikovat takovou judikaturu ESLP, která by byla v rozporu se zákazem cenzury uvedeným v Listině.¹² Z toho vyplývá, že i kdyby byla judikaturou ESLP připuštěna cenzura jako předběžné omezení s ohledem na blasfemické výroky, pak tato judikatura nemůže být aplikována v právních poměrech České republiky pro rozpor s Listinou.

Nejedná se však o jediné dva předpisy, které normují svobodu projevu. Za účelem komplexnosti výkladu je vhodné poznamenat, že svoboda projevu je taktéž normována Mezinárodním paktem o občanských a politických právech. Její normativní zakotvení obsahuje čl. 19 tohoto paktu. Svoboda projevu je vymezena následovně: *„každý má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle vlastní volby.“* Následující odstavec paktu výslovně zmiňuje, že užívání práva na svobodu projevu sebou nese zvláštní povinnosti a odpovědnost. Zároveň může podléhat jistým omezením (např. s ohledem na veřejnou morálku nebo respektování práv nebo pověsti druhých). Posledním právním pramenem, jenž bude v této práci v souvislosti s normativním vymezením svobody projevu zmiňován, je čl. 11 Listiny základních práv Evropské unie. Zde je svoboda projevu normována následovně: *„každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace*

¹¹ MOLEK, P. Politická práva. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3. str. 47-48, 53-54.

¹² KLÍMA, K. Komentář k Ústavě a Listině. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. str. 1100.

nebo myšlenky bez zasahování veřejné moci a bez ohledu na hranice.“ V tomto ohledu je však třeba zmínit čl. 52 odst. 2 Listiny základních práv Evropské unie, který normuje, že pokud některé právo obsažené v ní je shodné s právem normovaným Úmluvou – což v tomto případě nepochybně je – je smysl a rozsah těchto práv stejný, jako v Úmluvě. Pokud by však právo Evropské unie poskytovalo širší ochranu, pak je třeba užít tento širší výklad.

Pokud již byl vymezen obsah pojmu svoboda projevu je vhodné, aby toto právo bylo zařazeno k jiným právům, resp. osvětlen vztah tohoto práva k právům ostatním. V odborné literatuře lze najít názor, že k určitým právům je svoboda projevu ve vztahu *lex generalis*. Jedná se zejména o svobodu vědeckého bádání a umělecké tvorby (čl. 15 odst. 2 Listiny) nebo o právo projevat své náboženské vyznání (čl. 16 odst. 1 Listiny). Argumentem přisvědčující tomuto pojetí je, že všechna tato práva v sobě obsahují složku svobody projevu. V případě těchto speciálních práv se tak jedná o právem zvlášť chráněný způsob, jakým může subjekt projevit svůj názor či přesvědčení.¹³

Tento výklad byl již negován Ústavním soudem ČR, který v odůvodnění svého usnesení výslovně uvedl, že: „*ustanovení čl. 15 odst. 2 Listiny, zaručující svobodu umělecké tvorby, totiž nelze vykládat izolovaně, bez přihlédnutí k mezím svobody projevu zakotvených v čl. 17 odst. 4 Listiny, resp. čl. 10 odst. 2 Úmluvy.*“¹⁴ Právě s odkazem na uvedený nálezn některé autoři vylučují koncepci svobody projevu jako *lex generalis* k výše uvedeným právům.¹⁵ Názor Bartoně se ve vztahu k shora uvedenému judikátu Ústavního soudu ČR jeví jako přesvědčivý.

2.2. Definice chráněného projevu

S legální definicí svobody projevu se neodmyslitelně pojí definice projevu samotného. Je nezbytné čtenáři vyložit, které jednání subjektu bude naplňovat teoretickoprávní definici projevu a následně za jakých podmínek bude tento projev chráněn příslušnými ustanoveními Listiny či Úmluvy. *A contrario* bude možné

¹³ JÄGER, P. a MOLEK, P. Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0. str. 39.

¹⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19.4.2004 pod sp. zn. IV. ÚS 606/03

¹⁵ BARTOŇ, M. In: KLÍMA, K. Komentář k Ústavě a Listině. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. str. 1096.

usuzovat na to, kdy blasfemické výroky či činy nebudou považovány za projev, resp. jim ani nebude náležet ochrana dle Listiny či Úmluvy.

Definice projevu v případech, kdy se jedná o rozšiřování názorů nebo myšlenek slovem, písmem, obrazem nečiní v praxi žádný problém. V těchto případech se vždy bude jednat o projev. Uvedené lze beze zbytku vztáhnout i na případy blasfemických výroků. Pokud bude blasfemický výrok učiněn slovem, písmem či bude vyobrazen (např. formou koláže či dnes populárních internetových memů), pak bude takovýto výrok naplňovat definici projevu. Toto vymezení ve většině případů postačí. V praxi nastává problém zejména v případech, kdy je třeba posoudit, zda jednání určitého subjektu navenek, je projevem spadající pod svobodu projevu či nikoliv. Je zřejmé, že ne vždy tomu tak bude. Závěr o tom, zda je určité jednání projevem, ještě neznamená, že takovému projevu bude přiznána ochrana. Může tak platit, že zatímco jednání subjektu bude splňovat definici projevu (např. napsání textu), nebude takové jednání chráněno čl. 17 Listiny či čl. 10 Úmluvy. To lze například demonstrovat na jednání pachatele, který napíše vyděračský dopis. Ačkoliv toto jednání pachatele zřejmě naplní definice projevu, nebude toto jednání chráněno jako svoboda projevu.¹⁶

Bartoň se domnívá, že primárním účelem svobody projevu je možnost subjektu vyjadřovat své přesvědčení a názory. Za určující kritérium musí být považován cíl a účel jednání subjektu, nikoliv jeho forma. Pod pojem svobody projevu tak lze zahrnout i tzv. symbolické projevy. Za takovou formu jednání může být považováno kupříkladu roztrhání portrétu politika na veřejnosti, ale i nošení oděvu či doplňků oděvu (např. svastika). Kritériem pro hodnocení symbolických projevů je jejich objektivní hodnocení. To znamená, že hodnocení, zda se jedná o symbolický projev, nemůže být založeno toliko na subjektivním hodnocení původce takového projevu. Toto hodnocení musí být založeno na tom, zda průměrnému člověku vzhledem k daným okolnostem (kontextu) muselo být patrné, že se jedná o projev. Bartoň však ze skupiny symbolických projevů vyděluje ty, které jsou založeny na expresivním jednání. Sem řadí kupříkladu házení kamenů na řečníka nebo sprejování grafity na zeď. Tedy takové projevy, které jsou založeny na násilném jednání. Není rozhodné, zda bude toto jednání směřovat proti člověku

¹⁶ BARTOŇ, M. Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. str. 40-41.

nebo proti cizí věci. Zničení vlastní věci může být považováno za přípustný symbolický projev, pokud je v takovém jednání subjektu možné pozorovat vyjádření nějakého názoru. Dle Bartoně lze dělit limit mezi symbolickým projevem a jednáním, které nelze podřadit pod svobodu projevu, spatřovat v existenci aktivního fyzického kontaktu. Avšak je zároveň připuštěno, aby symbolický projev byl naplněn i pasivní rezistencí subjektu (např. blokáda hraničního přechodu).¹⁷ Z výše zmíněnou definicí se neztotožňuje Molek. Ten se domnívá, že nelze přistoupit na to, že projev, který negativně zasahuje do práv třetích subjektů ztrácí samotnou povahu projevu obsaženou v Listině či Úmluvě. Takové jednání je nutné považovat za projev, ale již mu nemusí být přiznána ochrana. Ta mu nebude přiznána za situace, kdy zájem na ochraně práv třetích osoba převáží nad ochranou svobody projevu. Teprve v takovém případě bude na místě uvažovat o potrestání původce posuzovaného jednání.¹⁸

Autor se spíše přiklání k názoru Molka, avšak bere v úvahu i názor Bartoně. Autor se domnívá, že za projev bude nutné považovat jakékoliv jednání subjektu navenek, není rozhodné, v jaké formě, jehož cílem je vyjádření názoru subjektu. Za projev však nebude možné považovat takové jednání, ze kterého není objektivně rozpoznatelný názor subjektu. Za projev je tak nutné považovat i jednání, které negativně zasahuje do práv druhých (např. násilí), takový projev však nemusí být chráněn ustanoveními Listiny či Úmluvy. To lze vztáhnout i na blasfemické výroky. Kupříkladu popsání cizího obrazu Ježíše Krista blasfemickým nápisem bude zcela jistě projevem pachatele, který však po zvážení všech okolností jednání pachatele nemusí být právním řádem aprobevován. Pokud převáží ochrana práv třetích osob, pak může být pachatel takového jednání – za splnění dalších podmínek – potrestán dle příslušných skutkových podstat trestního zákoníku.

2.3. Obsah projevu

Pokud je již vymezen projev samotný, pak je na místě se zabývat obsahem projevu. Vzhledem k nepřehlednému množství výroků či symbolických projevů, které budou zahrnuty pod pojem svobody projevu, musela judikatura vytvořit konkrétní kritéria pro jejich dělení. Na základě tohoto rozdělení je možné určit, zda je třeba přistoupit k omezení předmětného projevu, resp. jaká kritéria je nutné

¹⁷ Tamtéž. Str. 49-52.

¹⁸ MOLEK, P. Politická práva. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3. str. 47-48. str. 115-117.

použit. Rozdělení do jednotlivých kategorií musí respektovat důležitost konkrétního projevu, neboť je zřejmé, že ne všechny projevy jsou stejně hodnotné, resp. ne všem projevům náleží stejná míra právního ochrany.

2.3.1. Skutková tvrzení a hodnotové soudy.

Jedno z prvních rozlišení projevu na skutková tvrzení a hodnotové soudy provedl Evropský soud pro lidská práva ve věci *Lingens* proti Rakousku. V odůvodnění svého rozhodnutí soud konstatoval, že zatímco skutková tvrzení lze prokázat, tak pravdivost hodnotových soudů prokázat nelze.¹⁹ Ačkoliv je toto vymezení velmi strohé bylo na něj navázáno v dalších rozhodnutích ESLP a posléze i v judikatuře Ústavního soudu ČR. K rozlišení skutkových tvrzení a hodnotových soudů Ústavní soud ČR judikoval kupříkladu následující: *"Hodnotový soud a tvrzení skutečnosti se zásadním způsobem liší. Zatímco existence skutečností může být prokázána, pravdivost hodnotových soudů není dokazatelná, neboť hodnotové soudy nepopisují skutečnost, ale naopak ji více či méně volně interpretují."*²⁰ Ačkoliv by se mohlo zdát, že hodnotové soudy vzhledem na nemožnost je prokázat, jsou v soudním řízení nepřezkoumatelné, tak opak je pravdou. Přezkum však probíhá podle odlišných kritérií. Tato formuloval Ústavní soud ČR následovně: *tam, kde je nějaké prohlášení hodnotovým soudem, může přiměřenost zásahu do osobnostních práv záviset na tom, zda existuje dostatečný faktický podklad pro napadené prohlášení, protože i hodnotový soud, bez jakéhokoli faktického podkladu, může být přehnaný."*²¹ Dlužno dodat, že takové kritérium aplikoval již dříve Evropský soud pro lidská práva.²²

Pokud shrneme výše uvedené poznatky, pak pod pojem skutková tvrzení budou zařaditelná taková tvrzení, která obsahují empiricky ověřitelná fakta. Takováto tvrzení budou v případném soudním řízení přezkoumávána zejména s ohledem na jejich pravdivost. Naopak hodnotové soudy neobsahují empirická fakta, ale toliko názory a postoje autora. S ohledem na výše citovaný judikát Ústavního soudu ČR je zřejmé, že nebude možné po autorovi hodnotového soudu požadovat, aby dokázal jeho pravdivost. Relevantním kritériem bude v dané věci posouzení, zda míra expresivity výroku je souladná s kritizovanou skutečností.

¹⁹ Rozsudek ESLP ve věci *Lingens v. Rakousko*, ze dne 8.7.1986, stížnost č. 9815/82.

²⁰ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 29.11.2007 pod sp. zn. III. ÚS 1158/07

²¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15.3.2015 pod sp. zn. I. ÚS 367/03

²² Rozsudek ESLP *Oberschlick* proti Rakousku (č. 2) ze dne 1. 7. 1997, stížnost č. 20834/92.

Taková kritika však musí vycházet, alespoň z reálných a pravdivých skutečností. Nelze tak akceptovat takové hodnotové soudy, jejichž účelem je jen zásah do práv druhých.²³

Aplikací shora uvedených závěrů je zřejmé, že blasfemické výroky budou zpravidla zařaditelné do kategorie hodnotových soudů. Kupříkladu ESLP v níže analyzovaném rozhodnutí E. S. proti Rakousku hodnotil výroky stěžovatelky, ve kterých označila Mohameda za pedofila, jako hodnotový soud, nikoliv jako skutkové tvrzení.²⁴ Ačkoliv by se v případech osob žijících v současnosti, popřípadě osob žijících v minulosti a odsouzených za takový typ trestného činu mohlo jednat o skutková tvrzení, tak v případě Mohameda bude tento typ tvrzení nutné označit jako hodnotový soud, neboť je zřejmé, že nelze empiricky zjistit, zda Mohamed trpěl pedofilií (ve smyslu sexuální poruchy). Obdobně tomu bude v případech hodnocení jakýkoliv svatých osob bez rozdílu konkrétního náboženství. Výjimkou snad mohou být případy, kdy výrok o konkrétní osobě je ověřitelný z důvěryhodných historických pramenů.

2.3.2. *Povaha projevu*

V judikatuře Evropského soudu pro lidská práva je patrné rozdělení obsahu projevu dle jeho povahy. Na základě tohoto kritéria lze dělit projev na: a) politický, b) umělecký a c) komerční. Rozhodně se však nejedná o dělení vyčerpávající, které by bylo schopné pojmut všechny druhy projevu v souvislosti s jejich povahou. Avšak pro účely této rigorózní práce je takové dělení postačující. Ačkoliv by se mohlo toto dělení zdát bez hlubšího praktického významu, je vhodné připomenout, že ze setrvalé judikатурní praxe ESLP vyplývá, že politický projev je považován za nejhodnotnější, a tak je mu přiznána vyšší míra právních ochrany než ostatním výše uvedeným typům projevů, resp. pro omezení politického projevu jsou aplikována přísnější kritéria.²⁵

Právě s ohledem na skutečnost, že politickým projevům je přiznána vyšší míra důležitosti, resp. menší míra omezitelnosti, je důležité přesně definovat, který projev lze považovat za politický a který nikoliv. Bartoň se domnívá, že je třeba

²³ BARTOŇ, M. In: KLÍMA, K. Komentář k Ústavě a Listině. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. str. 1098-1099.

²⁴ Rozsudek ESLP ve věci E. S. proti Rakousku, ze dne 25. 10. 2018, stížnost č. 38450/12.

²⁵ MOLEK, P. Politická práva. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3. str. 47-48. str. 126-127.

přistoupit k širšímu výkladu tohoto pojmu. Do kategorie politického projevu se mají zahrnout nejen projevy týkající se politiky v užším slova smyslu, ale také ty, které se dotýkají obecně věcí veřejných. Příkladem uvádí činnosti justice či církve. Dle jeho názoru je však od těchto projevů nutné odlišit ty, které se sice mohou politiky v užším smyslu či věcí veřejných dotýkat, ale jejich prvořadým účelem není přispět k veřejné debatě, nýbrž získat prospěch s ohledem na mediální známost dané věci či osoby.²⁶ Autor souhlasí zcela se shora uvedenou definicí politických projevů. Je tak zřejmé, že na valnou většinu blasfemických výroků v souvislosti s činností církve bude možné nahlížet jako na politický projev. Blasfemické projevy dotýkající se svatých osob (Ježíš, Mohamed apod.) či předmětů však do kategorie politických projevů zpravidla zařadit nepůjdou. Avšak pro nepřehledné množství blasfemických výroků nelze toto pravidlo aplikovat beze zbytku. Autor s Bartoněm souhlasí i v případě projevů, které záměrně využívají ochranu přiznanou politickým projevům, ačkoliv jejich primárním cílem není přispět do veřejné diskuze. Ostatně by bylo v rozporu s vyšší ochranou politického projevu, pokud by takovým projevům byla přiznána vyšší míra ochrany, proto se autor domnívá, že názor vyslovený Bartoněm je správný.

Druhým typem projevu, kterým je nutno se zabývat, je projev umělecký. Důvod jeho zvláštní ochrany je především fakt, že projevy umělecké povahy často podléhají omezujícím opatřením ze strany veřejné moci, a to ať už formou administrativních omezení nebo absolutních zákazů jejich zveřejnění. Za další relevantní důvod lze považovat, že umělec svým uměleckým vyjádřením prezentuje nejen své názory, ale také vyjadřuje názory na společnost, ve které žije.²⁷ Pro komplex podaného výkladu je však třeba uvést, že vyčlenění uměleckých projevů do samostatné kategorie je vnímáno odbornou veřejností poměrně negativně. Především s ohledem na to, že na rozdíl od politických a komerčních projevů, kde je rozlišovací znak patrný, tak v případě uměleckých projevů tomu tak není. V neposlední řadě může být umělecký projev propojen jak s projevem politickým, tak s projevem komerčním. Nabízí se tak otázka, zda pokud umělecký projev obsahuje politické téma dle výše zmíněné definice, zda mu náleží vyšší míra ochrany, resp. míra ochrany přiznaná politickému projevu. *A contrario* pokud je

²⁶ BARTOŇ, M. Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. str. 88.

²⁷ MOLEK, P. Politická práva. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3. str. 47-48. str. 128.

projev umělecký a zároveň komerční, pak jaká ochrana mu náleží. Předtím, než autor na tuto otázku odpoví, domnívá se, že je vhodné zmínit, že přípustnost omezení umělecký projevů je hodnocena optikou kolidujících zájmů, tj. soud rozhoduje, zda upřednostní svobodu projevu před jiným kolidujícím zájmem, např. ochranou mravnosti.²⁸

Pokud má autor odpovědět na výše uvedené otázky, pak uzavírá, že projevu musí být vždy poskytnuta nejvyšší možná míra ochrany. Pokud tak soudem posuzovaný projev obsahuje jak prvky projevu politického, tak prvky projevu uměleckého, je třeba, aby byla takovému projevu přiznána ochrana příslušející politickým projevům. Stejně by soud měl postupovat v případech, kdy je na pochybách, zda aplikovat zvýšenou míru ochrany. To ostatně lze dovozovat i z odůvodnění nálezu Ústavního soudu ČR, který uvedl, že: „*platí přitom, že projev by v zásadě neměl být považován za komerční, pokud se týká věcí veřejných. Jinak řečeno, pokud se projev netýká pouze ekonomických (soutěžních) důvodů (motivů), je špatné jej pokládat za komerční projev.*“²⁹

Posledním – nejméně chráněným druhem projevu – je projev komerční. Jedná se o projev, který lze definovat jako reklamní sdělení. Zpravidla tak bude použitelná legální definice reklamy dle ust. § 1 odst. 2 zákona o regulaci reklamy. Za reklamu tak lze považovat: „*oznámení, předvedení či jiná prezentace šířené zejména komunikačními médii, mající za cíl podporu podnikatelské činnosti, zejména podporu spotřeby nebo prodeje zboží, výstavby, pronájmu nebo prodeje nemovitostí, prodeje nebo využití práv nebo závazků, podporu poskytování služeb, propagaci ochranné známky, a pokud není dále stanoveno jinak.*“ Byť autor přiznává, že v některých případech může být povaha komerčního projevu přiznána i takovému projevu, který nenaplnuje výše uvedenou definici. Co se týče ochrany komerčních projevů je vhodné uvést, že Evropský soud pro lidská práva přiznává národním státům nejširší možnost jejich regulace vnitrostátním právem, a to i s ohledem na skutečnost, že se prozatím nevytvořil jednotný evropský standard pro regulaci reklamy. V právních poměrech České republiky je takovým předpisem zákon o regulaci reklamy.³⁰ Kritériem pro hodnocení legitimacy zásahu do

²⁸ BARTOŇ, M. Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. str. 97-98.

²⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6.3.2012, pod sp. zn. I. ÚS 823/11

³⁰ JÄGER, P. a MOLEK, P. Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0. str. 117.

komerčního projevu budou zejména cíle a motivy zadavatele komerčního projevu, způsob a forma prezentace projevu.³¹ Dle mínění autora nelze než souhlasit s menší mírou ochrany, která je přiznána komerčním projevům. Nelze přistoupit na to, aby stejná míra ochrany náležela projevům, které přispívají do veřejné diskuze a v konečném důsledku přispívají rozvoji společnosti, jako projevům, které propagují kupříkladu spotřební elektroniku. Vzhledem k tomu, že v kapitole 6.4.3. této práce se autor bude blíže zabývat regulací reklamy s ohledem na blasfemické projevy, nepovažuje za vhodné tuto materii na tomto místě více rozebírat.

2.4. Subjekty projevu

Dalším kritériem, které je třeba zohlednit při hodnocení projevu z hlediska míry mu přiznané ochrany, lze souhrnně označit jako tzv. subjekty projevu. Do první skupiny subjektů budou zařaditelní autoři projevu, tj. osoby využívající jim zaručenou svobodu projevu. Stejně jako v předchozím kapitole lze vystopovat subjekty, které se těší větší ochraně jejich projevu, než subjekty jiné. Druhou skupinou subjektů jsou naopak ti, na které dopadá projev jiných, tedy osoby, do jejichž práv je svobodným projevem zasaženo. Zde na rozdíl od předchozí skupiny nebude autor hovořit o bonifikaci jejich postavení, ale naopak o jistém znevýhodnění oproti ostatním subjektům.

2.4.1. Subjekt jako autor projevu

Bezesporu bude subjektem (nositelem) svobody projevu fyzická osoba. Využití svobody projevu není vázáno na občanství nositele. Z uvedeného vyplývá, že se nejedná o právo občanské, ale o právo lidské. Poněkud méně jasnější je situace u právnických osob. Ta sama ze své povahy názory nevytváří, ale může být jejich nositelem. To lze ilustrovat na příkladu, kdy autor umístí svůj názor na internetový blog, který je provozován právnickou osobou. V takovém případě bude právnická osoba nositelem svobody projevu. Vzhledem k tomu, že právnické osoby jsou dnes často šířiteli informací, resp. názorů fyzických osob (např. novinářů) je na místě jim alespoň částečně přiznat právo na svobodu projevu. To však mají jen v případě, kdy je právo na svobodu projevu slučitelné s povahou právnické osoby (např. vydavatel periodického tisku). Z uvedeného by se mohlo zdát, že širě přiznané

³¹ BARTOŇ, M. Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. str. 94-95.

svobody projevu bude u právnických osob užší, než v případě osob fyzických. Autor se však domnívá, že tomu tak zpravidla nebude, neboť ve valné většině bude svoboda projevu slučitelná s povahou právnické osoby v celé šíři. Svoboda projevu bude vyloučena jen u specifických osob (např. právnické osoby založené za účelem plnění úkolů Bezpečnostní informační služby ČR apod.). K předcházející argumentaci ohledně vztažení svobody projevu k právnické osobě je na místě připomenout, že v pojetí české právní úpravy je součástí čl. 17 Listiny taktéž právo na informace ze strany veřejné moci.³² To bezpochyby náleží i právnické osobě.³³ Toto jen podporuje závěr, že nositelem svobody projevu může být jak fyzická, tak i právnická osoba.

Jak bylo již v úvodu nastíněno existují subjekty, které požívají s ohledem na svůj status různou míru ochrany svého projevu. Evropský soud pro lidská práva ve své rozhodovací činnosti již zohlednil specifické postavení kupříkladu soudce, obhájce nebo opozičního poslance. Nejčastěji uváděnou skupinou jsou však novináři. Ty v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva požívají zvláštní ochrany, a to zejména v případech, kdy informují o věcech dotýkajících se veřejného zájmu. Vykoupeno je to však dodržováním obecných pravidel žurnalistiky (např. ověřování faktů apod.). ESLP poskytuje novinářům toto privilegium zejména s ohledem účel médií. Mělo by se jednat o tzv. „hlídacího psa demokracie“. Media, které neplní tuto roli nebo nedodržují základy novinářské práce, pak nemají nárok na tuto zvláštní ochranu.³⁴ Autor se domnívá, že tuto zvláštní ochranu speciálních subjektů (např. novinářů či politiků) je třeba vztáhnout i na případy, kdy obsah jejich projevu bude blasfemický. Uvedené dopadne zejména na situace, kdy blasfemický projev bude součástí např. hlubší kritiky církve s ohledem na veřejný zájem.

2.4.2. *Subjekt dotčený projevem*

Důležitost subjektů vystupuje také do popředí v případech, kdy je hodnocen zásah svobody projevu do osobnostních práv jednotlivce. Obecně lze rozdělit lidskou populaci do tří skupin, a to: a) veřejně činné osoby, b) veřejně známé osoby

³² BARTOŇ, M. Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. str. 62-63.

³³ Zejména s ohledem na ust. 3 odst. 1 zákona č. 106/1999 Sb., zákon o svobodném přístupu k informacím, který normuje, že žadatelem podle tohoto zákona může být i právnická osoba.

³⁴ BARTOŇ, M. Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. str. 65-67.

a c) osoby, které nelze podřadit pod osoby uvedené pod písmeny a) a b) (tzv. soukromé osoby). Poslední kategorie – pod kterou lze zařadit valnou většinu populace – požívá nejvyšší míry ochrany osobnosti. Z toho logicky vyplývá, že osoby veřejně činné a osoby veřejně známé požívají nižší míry ochrany osobnosti. To v praxi znamená, že může být do osobnosti těchto osob zasaženo silněji než v případě soukromých osob. Nicméně nivelaci v míře ochrany lze nalézt i mezi veřejně činnými osobami a veřejně známými osobami. Vyšší míra ochrany osobnosti je přiznána veřejně známým osobnostem.³⁵ Tyto závěry jsou podpořeny i judikaturou Ústavního soudu ČR, který tento svůj právní názor odůvodnil především tím, že touto disproporcí je podpořena diskuze o věcech veřejných.³⁶

V zájmu komplexnosti výkladu je vhodné rozlišit veřejně činné osoby od veřejně známých osob. Za veřejně činné osoby bude třeba považovat ponejvíce politiky v širším slova smyslu, tedy osoby, které se podílejí na výkonu veřejné moci. Za osoby veřejně známé pak bude třeba považovat ty osoby, které jsou známé širšímu spektru společnosti, a to zejména pro nějakou specifickou činnost (např. sport, specifické profese apod.) nebo pro jejich angažovanost ve věcech veřejných (např. advokát obhajující „kmotry“ apod.). V případě osob veřejně známých je pak třeba posuzovat důvod, pro který je daná osoba známá a teprve na základě tohoto důvodu lze usuzovat na míru ochrany její osobnosti. Pokud bude daná osoba známá pro své spojení s politikou, ale nejedná se o osobu veřejně činnou, pak bude míra ochrany její osobnosti menší, než v případě osoby veřejně známé kupříkladu z důvodu pořádání veřejných sbírek.³⁷

Blasfemické výroky mohou být součástí ataku na představitele konkrétního náboženství (např. papež či biskup), proti kterému směřují. Optikou této kapitoly je zřejmé, že tyto osoby musí strpět větší zásah do své osobnosti než soukromé osoby. Není sporu, že církevní představitelé kupříkladu již zmíněný papež či biskup jsou osoby, které je nutné považovat za osoby veřejně známé, a to s ohledem na kritérium specifčnosti profese, kterou vykonávají. Tento závěr obстоjí tím více, čím je daná osoba výše v církevní hierarchii.

³⁵ BARTOŇ, M. In: KLÍMA, K. Komentář k Ústavě a Listině. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. str. 1103.

³⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15.3.2015, sp. zn. I. ÚS 367/03

³⁷ BARTOŇ, M. Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. str. 244, 249-250.

2.5. Omezení svobody projevu

Jak již sama Úmluva předvídá, tak výkon svobody projevu může podléhat specifickým omezením. Jelikož Úmluva a obecně judikatura ESLP představuje inspirační zdroj nejen pro Listinu, ale i pro rozhodovací praxi soudů v České republice, je zřejmé, že Úmluvou a judikaturou ESLP normované důvody omezení svobody projevu bude možné použít i v českém právním prostředí. Úmluva výslovně normuje následující důvody omezení: „*národní bezpečnost, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.*“³⁸ S ohledem na téma této rigorózní práce je zřejmé, že relevantním důvodem pro omezení blasfemických projevů bude kupříkladu ochrana morálky či ochrana jiných práv, nikoliv ochrana územní celistvosti či ochrana zdraví. Autor tedy s laskavým svolením čtenáře nebude rozebírat ty důvody, které nemohou zpravidla vést k omezení svobody projevu spočívající v blasfemickém výroku či činu. Povětšinou judikatura ESLP přistupuje k omezení blasfemických projevů s ohledem na ochranu veřejné morálky nebo ochranu práv druhých. Tyto důvody autor podrobněji rozebírá níže.

2.5.1. Ochrana morálky

Morálka neboli mravnost je abstraktní právní pojem, jehož definování je prakticky nemožné. Tento pojem se v běhu času vyvíjí stejně tak rychle, jak se vyvíjí společnost, ve které je třeba tento pojem definovat. Je zřejmé, že to, co bylo nemorální před pěti lety dnes již být nemusí. To samozřejmě platí i opačně. Druhým důvodem, pro který je obtížné definovat pojem morálky, je to, že se objevuje na vícero místech právního řádu, avšak vždy neznamená to samé.³⁹ Není však bez zajímavosti, že o definici pojmu mravnost se pokusil Ústavní soud ČR. Ten v odůvodnění svého usnesení uvedl, že: „*Mravností je pak dle Ústavního soudu především nutné rozumět rys jednání, zapadajícího do představ většiny členů určitého společenství o jeho klidném a nenásilném soužití. Taková mravnost je i v moderním pluralitním státě hodnotou, které může, a v určité míře zřejmě i musí, být právním řádem poskytnuta ochrana, nabývající nicméně rozličné a zásadám*

³⁸ Čl. 10 odst. 2 Úmluvy

³⁹ MADEJ, M. Meze základních práv v České republice. Praha: Leges, 2018. Teoretik. ISBN 978-80-7502-294-3. str. 160-161.

*přiměřenosti podléhající formě.*⁴⁰ Z uvedeného odůvodnění Ústavního soudu vyplývá, stejně jako z teoretického vymezení tohoto pojmu, že pojem morálky lze vyložit jako přesvědčení většinové části společnosti o tom, které jednání je v daném místě a čase morální.

Z podané definice je zřejmé, že vyložení pojmu morálka bude do jisté míry závislé na osobě, která bude tento pojem vykládat. Rozhodnutí o tom, zda byl daný výrok či čin autora morální, bude jednoduché v případech, kdy tento výrok či čin vykazuje jistou míru extrémnosti. Čím více se bude však posuzovaný výrok či čin blížit pomyslné „hraně“, tím více bude záležet na uvážení vykladatele pojmu morálka. Pro omezení extrémních disproporcí při hodnocení tohoto pojmu je vhodné poměřovat újmu způsobenou projevem jednotlivcům. Soud by tak vždy měl hodnotit přímot a adresnost autora projevu vůči konkrétním osobám a míru intenzity takového projevu. Na druhé straně by soud měl hodnotit možnost dotčených osob se takovému projevu vyhnout. Vzhledem k tématu práce je vhodné zmínit, že ochrana morálky bývá často v judikatuře ESLP spojována s ochranou práv třetích osob. Takový přístup ESLP zvolil kupříkladu v níže rozebíraném judikátu *Wingrove* proti Spojenému království. Ochrana mravnosti v tomto judikátu – a obecně v judikatuře ESLP ve vztahu k blasfemii – bývá použita jako důvod pro ochranu náboženského sentimentu druhých, resp. ochrana před pohoršením či citovou újmou druhých.⁴¹

Je však vhodné upozornit, že ESLP zároveň přiznává v oblasti výkladu pojmu morálka široké pravomoci národním orgánům, neboť jak několikrát konstatoval, jsou národní orgány spíše schopny posoudit pojem morálka v daném členském státě než mezinárodní soud. To však neznamená, že by mezinárodnímu soudu nepřislušelo hodnotit závěry národních soudů ohledně pojmu morálka či jim přiznané míry volného uvážení. ESLP musí posoudit, zda důvody pro zásah do svobody projevu uvedené národními orgány jsou relevantní a dostatečné. Vnitrostátní orgány tak musí aplikovat omezení v souladu s Úmluvou a ke svému uvážení musely použít relevantní fakta.⁴²

⁴⁰ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 19.8.2014, pod sp. zn. III. ÚS 2313/14

⁴¹ BARTOŇ, M. Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. str. 244, 188-190.

⁴² Rozsudek ESLP ve věci *Sekmadienis Ltd. proti Litvě*, ze dne 30. 1. 2018, stížnost č. 69317/14.

2.5.2. Ochrana práv druhých

Důvod omezení svobody projevu spočívající v ochraně práv druhých – jak už ostatně autor uvedl výše – často v judikatuře spjat s ochranou morálky. Dle Molka je toto časté spojení zapříčiněno tím, že ochrana veřejné morálky je vlastně ochranou jednotlivců před jejich pohoršením, tedy „ochranou jejich práv“. Tento důvod omezení svobody projevu spočívá zejména ochraně cti, důstojnosti a pověsti jednotlivců. Tato ochrana je zakotvena v celé řadě právních předpisů, a to ať už veřejnoprávních či soukromoprávních. Pro jejich přehled postačí, pokud autor čtenáře odkáže na kapitolu věnující se blasfemii v podústavních předpisech, neboť většina zákonů tam uvedených obsahuje alespoň částečně ustanovení sloužící k ochraně cti, důstojnosti a pověsti druhých.⁴³ S ohledem na šíři možných výroků, kterými je autor konkrétního projevu schopen zasáhnout do cti, důstojnosti a pověsti jednotlivce se bude autor zabývat toliko výroky, kterými lze zasáhnout do náboženského cítění jednotlivce.

Listina obdobně jako Úmluva zakotvuje taktéž ochranu víry a náboženského přesvědčení jednotlivců. S ohledem na tuto skutečnost Evropský soud setrvale judikuje (viz níže rozebíraná judikatura), že tyto práva zaručená věřícím Úmluvou (obdobně Listinou), mohou být porušena blasfemickým projevem. Subjektům využívajícím svobodu projevu je tak dána povinnost, aby ve svých projevech nepoužívaly takové prostředky, které jsou zjevně urážlivé vůči druhým s ohledem na jejich blasfemickou povahu a zároveň nepřispívají k veřejné debatě.⁴⁴ K tomu však Evropský soud pro lidská práva setrvale judikuje, že náboženské skupiny musí akceptovat odmítnutí jejich náboženské víry, a dokonce šíření ideologii nepřátelských k jejich náboženství. To však jen do potud, pokud takové výroky či jednání nevyvolávají náboženskou nenávisť nebo nesnášenlivost. Zároveň však ukládá státům povinnost k zajištění mírového soužití mezi různými náboženskými skupinami a zároveň mezi věřícími a nevěřícími, resp. k potlačování projevů neslučitelných s tímto cílem.⁴⁵

⁴³ MOLEK, P. Politická práva. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3. str. 47-48, 174.

⁴⁴ KOSAŘ, D. In: Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3. str. 1050.

⁴⁵ Rozsudek ESLP ve věci E. S. proti Rakousku, ze dne 25. 10. 2018, stížnost č. 38450/12.

Z výše uvedené judikatury a odborné literatury tak vyplývá, že omezení svobody projevu je ve vztahu k blasfemickým projevům možné. Poněkud problematicky se dle mínění autora jeví požadavek ESLP na členské státy Rady Evropy, aby docházelo k omezení svobody projevu za účelem zabezpečení mírového soužití mezi náboženskými skupinami navzájem a zároveň mezi nimi a nevěřící veřejností. Doslovnou interpretací tohoto příkazu je totiž nutné dojít k tomu, že bude zakázán jakýkoliv blasfemický projev, neboť i ten nejméně útočný projev může vést k rozpoutání náboženské nesnášenlivosti.

Dle mínění autora by k omezení blasfemických výroků s odkazem na ochranu práv druhých mělo docházet jen opravdu ve výjimečných případech, kdy publikovaný názor má celospolečenské konsekvence schopné rozpoutat náboženské nepokoje nebo velmi výrazně zasáhnout do práv jednotlivce. Zájem státu a obecně evropského společenství má být diskuze umožňující celospolečenský pokrok, nikoliv ochrana sentimentu druhých. Ten může, resp. dle mínění autora má být chráněn jen v extrémních případech. Autor se domnívá, že by bylo vhodné přesněji formulovat důvody omezení svobody projevu s ohledem na ochranu morálky či práv druhých. V současném pojetí totiž bude až příliš záležet na subjektivním rozhodnutí soudců.

3. Svoboda náboženského vyznání

Z judikatury ESLP je zřejmé, že svoboda projevu jednotlivce často koliduje se svobodou náboženského vyznání. Ta je v soudobém českém právu normována článkem 15 Listiny⁴⁶ a článkem 16 Listiny.⁴⁷ Toto rozdělení jednoho práva do dvou samostatných článků má své logické vysvětlení, které autor osvětlí v následující podkapitole. Takovéto rozdělení však neobsahuje Úmluva. Ta normuje náboženskou svobodu toliko v čl. 9.⁴⁸ Ačkoliv je zřejmé, že Úmluva byla předobrazem pro formulaci náboženské svobody v Listině, tak si nelze nevšimnout jistých odlišností.

Předně z jazykové komparace uvedených článků Listiny a Úmluvy je zřejmé, že Listinou poskytnutá ochrana svobodě náboženského vyznání je širší. Listina oproti Úmluvě umožňuje jednotlivcům odepřít vojenskou službu. Obdobně Listina zakotvuje vnitřní autonomii církví a náboženských společností a stejně tak jejich právo zřizovat si vlastní instituce nezávislé na státních orgánech. Pro komplexnost výkladu je vhodné připomenout, že náboženská svoboda je normována v dalších právních dokumentech, a to kupříkladu v čl. 18 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech nebo v čl. 10 Listiny základních práv Evropské unie. Z podaného pozitivněprávního výkladu je zřejmé, že náboženská svoboda v sobě obsahuje několik složek, a to svobodu myšlení, svědomí, náboženské vyznání, svobodu projevovat své náboženské vyznání a přesvědčení a v kontextu Listiny také zákaz výkonu vojenské služby pro rozpor

⁴⁶ Čl. 15 odst. 1 Listiny: „(1) Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání. (2) Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby je zaručena. (3) Nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud je to v rozporu s jeho svědomím nebo s jeho náboženským vyznáním. Podrobnosti stanoví zákon.“

⁴⁷ Čl. 16 odst. 1 Listiny: „(1) Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu. (2) Církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech. (3) Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách. (4) Výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.“

⁴⁸ Čl. 9 odst. 1 Úmluvy: „(1) Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevovat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů. (2) Svoboda projevovat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

s přesvědčením a autonomií církví a náboženských společností. Vzhledem k omezenému rozsahu práce se autor může zabývat toliko dílčími částmi svobody náboženského vyznání. Autor se tak bude věnovat právům uvedeným v čl. 15 odst. 1 a čl. 16 odst. 1 Listiny, které mají největší relevanci k probírané materii.

3.1. Forum internum a forum externum

Jak autor naznačil výše, rozdělení náboženské svobody do dvou dílčích práv tak, jak to normuje Listina, není náhodné. Z formulace užitá listinou vyplývá jasné rozdělení svobody náboženského vyznání na *forum internum* (čl. 15 odst. 1 Listiny) a *forum externum* (čl. 16 odst. 1). Za *forum internum* je považována vnitřní myšlenková a názorová autonomie jednotlivce. Opačně za *forum externum* jsou považovány projevy náboženství a víry navenek.⁴⁹ Tímto rozdělením se zabýval Ústavní soud ČR v souvislosti s trestným činem občana ČR, který odmítl převzít povolávací rozkaz a nastoupit do vojenské služby. Ústavní soud ČR uvedl v odůvodnění svého rozhodnutí to, že práva chráněná Listinou v čl. 15 odst. 1 Listiny mají absolutní charakter v tom, že jedinec nemůže být podroben takovému zacházení, které by vedlo ke změně procesu a způsobu jeho myšlení nebo které by vedlo ke změně jeho myšlení, víry nebo náboženského přesvědčení. Obecně se tak jedná o právo, jehož omezení zákonem není možné. Oproti tomu práva uvedená v čl. 16 odst. 1 Listiny nepožívají nedotknutelnosti. Jejich omezení je ostatně předvídáno čl. 16 odst. 4 Listiny. Tato omezení však musejí být v demokratické společnosti nezbytná, musí být provedena na základě zákona a respektovat principy zakotvené Ústavou a Listinou, a to kupříkladu zákaz diskriminace. Ústavní soud ČR uzavřel, že právo dle čl. 15 odst. 1 Listiny (*forum internum*) nabývá na hodnotě teprve tehdy, pokud je možné projevit navenek dle čl. 16 odst. 1 Listiny (*forum externum*).⁵⁰ Již ze shora citovaného nálezu Ústavního soudu – bez ohledu na judikaturu ESLP, která dovozuje totéž – vyplývá, že ochrana svobody náboženského vyznání v sobě zahrnuje i ochranu náboženského sentimentu věřících. Blasfemické výroky jsou totiž nepochybně způsobilé změnit proces nebo způsob myšlení u svých recipientů. Uvedené lze demonstrovat na příkladě křesťana, jenž na základě blasfemických výroků přestane jako kritérium

⁴⁹ BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, M., KOPA, M., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J. a SVAČEK, O. Základní práva. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1. str. 327.

⁵⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2.6.1999, sp. zn. Pl. ÚS 18/98.

rozhodování aplikovat křesťanské hodnoty. V krajním případě mohou blasfemické výroky vést ke změně víry nebo náboženství svého recipienta.

Zbývá se zabývat otázkou, do které z těchto dvou složek autor blasfemického výroku zasahuje. ESLP v odůvodnění své rozhodnutí ve věci Otto-Preminger-Institut proti Rakousku uvedl, že extrémní případy náboženské nesnášenlivosti ve společnosti mohou vést až k tomu, že věřící přestanou vyjadřovat své náboženské přesvědčení.⁵¹ Z této konstrukce lze dovodit, že ESLP dovozuje zásahu do náboženského sentimentu věřících předně do *fora externa*. Dle názoru autora je tato koncepce chybná. Primárně totiž bude zasaženo do *fora interna*. Autor vychází z přesvědčení, že autor blasfemického projevu či činu bude primárně útočit na *forum internum* věřících. Jeho cílem bude totiž změna náhledu na vlastní víru či náboženství u recipientů takového výroku (např. probuzení studu za své náboženské přesvědčení). Teprve v případě, že autor blasfemického projevu s tímto svým záměrem uspěje může, ale nemusí dojít, u jednotlivce k projevení ve *foru externu*. Typicky to budou případy, kdy jednotlivec na základě blasfemických výroků přestane nosit určité náboženské symboly, protože se stydí za svoji víru či náboženské přesvědčení nebo pro svoji víru či náboženské přesvědčení nechce být vystaven veřejné dehonestaci. Této koncepci též nasvědčuje shora citovaný nálezn Ústavního soudu ČR.

3.2. Subjekty náboženské svobody

Subjektem komentovaného práva budou nepochybně vždy fyzické osoby, a to obdobně jako v případě svobody projevu, bez rozdílu státní příslušnosti. Poněkud obtížnější je situace u právnických osob. Vzhledem k jejich povaze je zřejmé, že u nich není přítomna vnitřní složka náboženské svobody (*forum internum*). Judikatura Evropského soudu pro lidská práva však dovodila, že církve nebo náboženské společnosti, ač jsou právnickými osobami, se mohou za podmínky toho, že reprezentují dostatečné množství věřících, domoci za své věřící kolektivní ochrany vnitřní složky náboženské svobody.⁵² Možnost právnických osob domáhat se kolektivní ochrany není omezena ani ve vztahu k *foru externu*. Zde se však

⁵¹ Rozsudek ESLP ve věci Otto-Preminger-Institut proti Rakousku, ze dne 20. 9. 1994, stížnost č. 13470/87.

⁵² Rozsudek ESLP ve věci Metropolitan Church of Bessarabia a další proti Moldavsku, rozsudek, 13. 12. 2001, č. 45701/99

mohou domáhat ochrany toliko právnické osoby, jejichž hlavní činnost spočívá v projevování víry či náboženského přesvědčení navenek. Kupříkladu se tak bude jednat o společnosti organizující veřejné bohoslužby apod. Toto oprávnění nebylo přiznáno skupině tzv. volnomyšlenkářů sdružených ve společnosti s ručením omezeným, prostřednictvím které měly být šířeny jejich názory.⁵³ Z podaného výkladu je zřejmé, že Evropský soud pro lidská práva přiznává církevním právnickým osobám možnost domáhat se svých nároků v souvislosti se zásahem do jejich *fora interna a fora externa*. Odlišný přístup však zvolil český zákonodárce při tvorbě občanského zákoníku, který církevním a registrovaným náboženským společnostem odepřel možnost domáhat se některých svých nároků podle občanského zákoníku (k tomu blíže kapitola 6.2.1. této práce).

3.3. Obsah čl. 15 odst. 1 a čl. 16 odst. 1 Listiny

Jak již bylo autorem zmíněno, tak čl. 15 odst. 1 a čl. 16 odst. 1 Listiny představují *de facto* jedno právo. Zatímco čl. 15 Listiny představuje vnitřní stránku náboženské svobody, tak čl. 16 Listiny představuje stránku vnější. Rozdělení práva náboženské svobody byla již věnována předešlá podkapitola, proto autor nepovažuje za nutné toto rozdělení znovu připomínat. Je však důležité osvětlit obsah výše zmíněných článků Listiny.

3.3.1. Obsah čl. 15 odst. 1 Listiny

Odstavec první patnáctého článku Listiny normuje ochranu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Zároveň ve vztahu k náboženství umožňuje jednotlivcům měnit své náboženství anebo být bez náboženství. Úvodem této podkapitoly je vhodné se zabývat definicí pojmu myšlení, svědomí a náboženské vyznání. Za myšlení lze považovat poznávací a rozumové činnosti člověka, kterými zpracovává poznatky o vnějším světě. Za svědomí lze považovat schopnost hodnotit jednání člověka s obecnými etickými, náboženskými či morálními pravidly a hodnotami v konkrétní situaci. Ovšem za nejdůležitější pojem ve vztahu k předmětu práce lze označit pojem náboženského vyznání. Obecná shoda panuje v tom, že tento pojem je nutné vykládat extenzivně, nikoliv restriktivně.

⁵³ BOBEK, M. In: Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3. str. 966.

Náboženské přesvědčení lze vykládat jako názor dotýkající se metafyzické reality, který nemůže být ověřen právními prostředky.⁵⁴

Právo formulované v čl. 15 odst. 1 Listiny má chránit věřící před neadekvátním zásahem ze strany orgánů veřejné moci. Proto lze mít za to, že právo mít své náboženské přesvědčení zároveň zahrnuje i ochranu před jakýmkoliv tlakem ze strany veřejné moci z důvodu svého náboženského přesvědčení. Toto v sobě zároveň zahrnuje ochranu před náboženskou indoktrinací či povinností vyjavit státu své náboženské přesvědčení. V českém právním řádu tak není stanovena povinnost sdělit státu své náboženské přesvědčení. Právo na ochranu náboženského přesvědčení však není dotčeno, pokud je jednotlivec vystaven působení jiného náboženského názoru. Ten však nesmí mít podobu fyzického či psychického nátlaku. Na uvedené se váže právo změnit své náboženské přesvědčení. Pokud se jedinec rozhodne pro změnu svého náboženského přesvědčení, pak mu ze strany státu nesmí být kladeny žádné překážky, a to ať už ve formě administrativních překážek či ve formě nepříznivých následků.⁵⁵ Nejdiskutovanější složkou *fora interna* je ochrana náboženského cítění věřících před hrubě urážejícími výroky, resp. zásahem do náboženského sentimentu. S ohledem na výše uvedené závěry a níže uvedenou judikaturu ESLP není pochyb o tom, že ochrana náboženského cítění (sentimentu) věřících je obsažena v čl. 15 odst. 1 Listiny. K tomuto závěru se přiklání i sám autor, neboť pokud má být věřícím zaručeno skutečné a pokojné využití práva jim zaručeného čl. 15 odst. 1 Listiny, pak je nezbytné, aby toto právo bylo chráněno před všemi elementy, které jsou způsobilé ho narušit. Tím zásah do náboženského sentimentu věřících bezesporu je.

3.3.2. Obsah čl. 16 odst. 1 Listiny

Vnější složka náboženské svobody je normována prvním odstavcem článku šestnáctého Listiny. Ten zakotvuje právo jednotlivce projevovat svoji víru či náboženství soukromě nebo veřejně, sám nebo s jinými, a to ať už formou bohoslužby, vyučováním nebo jinými náboženskými úkony či obřady. Toto ustanovení představuje rozvedení vnitřní složky náboženské svobody chráněné čl.

⁵⁴ JÄGER, P. In: Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-750-6. str. 373-374.

⁵⁵ Tamtéž. str. 379.

15 odst. 1 Listiny.⁵⁶ Jak už bylo řečeno výše, je nezbytné rozlišovat jednotlivé složky náboženské svobody.

Náboženský projev ve smyslu komentovaného článku může spočívat buď v aktivním jednání jednotlivce (např. účast na bohoslužbě) nebo opětovně – jako v případě svobody projevu – v symbolickém jednání. Avšak v obou případech je nutné vnímat kontext daných okolností. Kupříkladu účast na půlnoční mši nemusí být nutně brána jako projev náboženského přesvědčení. Nepochybně tomu tak bude v případě věřícího, který se bohoslužeb účastní pravidelně. Avšak v případě ateisty, který na půlnoční bohoslužbu přijde spíše ze společenské tradice než s ohledem na svou víru, se o projev náboženského přesvědčení jednat nebude. Čl. 16 odst. 1 Listiny také zakotvuje právo náboženských společností na vyučování svého náboženství. Toto právo umožňuje náboženským společnostem zřizovat školy a školská zařízení. V podrobnostech lze odkázat na zákon o církvích a náboženských společnostech v souvislosti se školským zákonem. Obdobně komentované ustanovení zaručuje věřícím právo na bohoslužbu a zachování svého náboženského obřadu. Zatímco za bohoslužbu lze považovat všechny ustálené či ritualizované projevy náboženské úcty (např. mše, modlitební setkání či rozjímání u posvátných textů). Za zachování obřadu je nutné považovat chování podle daných pravidel, a to ať je spojeno s určitým způsobem stravování či úpravou svého oděvu.⁵⁷ Z uvedeného je zřejmé, že vnější složka náboženské svobody primárně nechrání náboženské cítění věřících, proto autor nepovažuje za důležité se více této složce náboženské svobody věnovat, a to především s ohledem na omezený rozsah této práce.

⁵⁶ PEZL, T. In: KLÍMA, K. Komentář k Ústavě a Listině. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. str. 1087.

⁵⁷ JÄGER, P. In: Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-750-6. str. 398-399.

4. Právo na soukromí

Posledním analyzovaným právem, do kterého může být blasfemickým projevem zasazeno, je právo na soukromí. Nicméně je vhodné zdůraznit, že ESLP zpravidla v případech, kdy je posuzováno omezení blasfemických projevů, s právem na ochranu soukromí nekalkuluje. Zůstává tak na autorovi, aby toto právo v jeho relevantní části analyzoval, a vysvětlil, a z jakých důvodů se domnívá, že toto právo je v případě blasfemických výroků „ve hře“. Právo na ochranu soukromí je zakotveno v čl. 10 Listiny.⁵⁸ Jako v případě předcházejících práv má i toto právo svůj předobraz v Úmluvě. V té je právo na ochranu soukromí zakotveno v čl. 8 Úmluvy.⁵⁹

Ačkoliv by se provedením pouhé lingvistické komparace mohlo zdát, že právo na ochranu soukromí poskytnuté Úmluvou je širší, jelikož v sobě obsahuje také právo na ochranu obydlí či listovního tajemství, tak nelze opomenout, že Listina ochranu těchto práv obsahuje také, nicméně je roztržena do navazujících článků. Kupříkladu ochrana obydlí je obsažena v čl. 12 Listiny. Ochrana listovního tajemství a zpráv podobného druhu je normována v čl. 13 Listiny. Nelze opomenout ani čl. 7 Listiny, který chrání fyzickou osobu před zásahem do její fyzické či psychické integrity.⁶⁰

4.1. Subjekty a obsah práva na soukromí

Subjektem ochrany poskytnuté čl. 10 Listiny bude vždy – ostatně jako v předchozích případech – fyzická osoba. Ochrana poskytnutá komentovaným článkem není vázána na státní příslušnost, tedy náleží všem fyzickým osobám bez rozdílu státní příslušnosti. Ochrana podle článku – tam, kde to neodporuje její povaze (např. čl. 10 odst. 2 Listiny) - lze přiznat i právnické osobě. Tento závěr

⁵⁸ Čl. 10 Listiny: „(1) Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. (2) Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života. (3) Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.“

⁵⁹ Čl. 8 Úmluvy: „(1) Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. (2) Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

⁶⁰ BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, M., KOPA, M., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J. a SVAČEK, O. Základní práva. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1. str. 283.

také podporují některá ustanovení podústavních právních předpisů. Kupříkladu ust. § 135 odst. 1, 2 OZ umožňuje právnické osobě domáhat se svých nároků v souvislosti se zásahem do jejího práva k názvu či do její pověsti nebo soukromí.⁶¹

Z výše podaného legálního zakotvení práva na ochranu soukromí normovaného čl. 10 odst. 1 Listiny je zřejmé, že obsahuje čtyři jednotlivé pojmy, a to sice a) lidskou důstojnost, b) osobní čest, c) dobrou pověst a d) ochranu jména. Je patrné, že blasfemickým výrokem z podstaty věci nemůže být zasaženo do jména jednotlivce, proto autor nepovažuje za důležité se obsahu tohoto pojmu více věnovat. Ostatním pojmům se pak autorem detailněji věnuje v části zabývající se vztahem občanského práva a blasfemie (viz Kapitola 6.2.2). Pro přehlednost je však nutné, alespoň vyložit závěry, ke kterým autor došel. Zatímco v případě práva na ochranu osobní cti a pověsti není možné, aby autor blasfemických výroků do těchto práva zasáhl, tak v případě lidské důstojnosti toto možné je. Z nálezu Ústavního soudu ČR vyplývá, že pojem lidská důstojnost je v ústavním právu (míněno Listině) širší než v právu občanském.⁶² Argumentem *a minori ad maius* je zřejmé, že pokud lze dovést ochranu náboženského sentimentu druhých již z definice důstojnosti v občanském právu, pak to samé musí být dovozeno v právu ústavním, v němž je pojem lidské důstojnosti širší.

Listina s Úmluvou společně obsahují také ochranu soukromého života. Je zřejmé, že takto široce normované právo bude nutné specifikovat judikaturou soudů. To ostatně potvrzuje i ESLP, který uvedl, že toto právo nelze podřadit pod konkrétní definici. Je však v judikatuře setrvale interpretováno jako právo „být nechán na pokoji“. Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva však vyplývá, že toto právo chrání jednotlivce před zásahem do: a) duševní a fyzické integrity, b) sexuálního života či sexuální orientace, c) šíření osobních údajů, d) informace o národnosti apod.⁶³ K účelu práva na ochranu soukromí se velmi pregnantně vyjádřil Ústavní soud ČR, který ve svém odůvodnění uvedl, že: „*primární funkcí práva na respekt k soukromému životu je zajistit prostor pro rozvoj a seberealizaci individuální osobnosti. Vedle tradičního vymezení soukromí v jeho prostorové dimenzi (ochrana obydlí v širším slova smyslu) a v souvislosti s autonomní existencí*

⁶¹ FOREJTOVÁ, M. In: KLÍMA, K. Komentář k Ústavě a Listině. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. str. 1031.

⁶² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6.3.2012 pod sp. zn. I. ÚS 1586/09

⁶³ BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, M., KOPA, M., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J. a SVAČEK, O. Základní práva. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1. str. 295.

*a veřejnou mocí nerušenou tvorbou sociálních vztahů (v manželství, v rodině, ve společnosti), právo na respekt k soukromému životu zahrnuje i garanci sebeurčení ve smyslu zásadního rozhodování jednotlivce o sobě samém.*⁶⁴ Odborná literatura definuje právo na soukromí také jako úctu k právům člověka jako lidské bytosti a současně jako úctu k lidskému společenství založenému na vzájemném sepětí členů tohoto společenství, a to s ohledem na jejich citové, morální a kulturní vazby.⁶⁵ S ohledem na výše podanou odbornou definici a soudní judikaturu se autor domnívá, že ochranu náboženského sentimentu věřících lze zahrnout pod soukromí jednotlivce, tedy i pod ochranu mu přiznanou čl. 10 Listiny (analogicky čl. 8 Úmluvy).

4.2. Právo na soukromí a blasfemické výroky

Ze závěrů uvedených v předchozí podkapitole vyplývá, že autor podřazuje právo na ochranu náboženského sentimentu věřících také pod ochranu soukromí zaručenou jednotlivci čl. 10 Listiny či čl. 8 Úmluvy. Pokud soudy řeší omezení blasfemického výroku, pak by vedle poměrování práva na svobodný projev a práva na svobodné náboženské vyznání, měly vzít do úvahy i právo na ochranu soukromí. To se však v praxi zpravidla neděje. Autor se domnívá, že toto může být zapříčiněno tím, že právo na ochranu soukromí je v judikatuře používáno jako tzv. zbytkové klauzule. Tedy v případě, kdy jednotlivec nemůže nalézt v Úmluvě odpovídající právo na základě, kterého by se domáhal přezkoumání rozhodnutí národních orgánů, pak se bude domáhat tohoto přezkoumání právě z odvolání na právo uvedené v čl. 8 Úmluvy.⁶⁶ Dle mínění autora by se shora uvedený závěr měl uplatnit i ve vztahu k čl. 10 Listiny.

Právě z funkce tzv. zbytkové klauzule vyplývá jistá obecnost práva na soukromí vůči jiným právům. Kupříkladu i vůči právu na ochranu náboženského sentimentu. Právě z tohoto důvodu se autor domnívá, že v případě soudního přezkumu omezení svobody projevu s ohledem na náboženské citění druhých, je posuzována kolize primárně mezi svobodou projevu a svobodou náboženského

⁶⁴ Nález Ústavního soudu ČR, ze dne 22.3.2011 pod sp. zn. Pl. ÚS 24/10

⁶⁵ FOREJTOVÁ, M. In: KLÍMA, K. Komentář k Ústavě a Listině. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. str. 1034.

⁶⁶ BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, M., KOPA, M., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J. a SVAČEK, O. Základní práva. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1. str. 284.

vyznání, neboť právo na svobodné náboženské vyznání (jeho imanentní součástí je právo na ochranu náboženského sentimentu) je *lex specialis* k právu na ochranu soukromí. Teprve v případě, kdy by soud dospěl k názoru, že do práva na ochranu náboženského sentimentu (náboženské svobody) nebylo zasazeno, je na místě uvažovat o tom, zda nebylo alespoň zasazeno do práva na ochranu soukromí. Ve valné většině případů však bude do práva na ochranu náboženského sentimentu, tj. do práva na ochranu náboženské svobody, blasfemickým výrokem zasazeno. Proto se autorovi současný přístup Evropského soudu pro lidská práva jeví jako správný.

5. Střet svobody projevu s dalšími právy

Zlidověné rčení o tom, že lidská práva jednoho končí tam, kde začínají lidská práva druhého, nabírá zásadní význam v této části rigorózní práce. Situace, kdy dochází ke střetu dvou či více práv není nikterak výjimečná a ojedinělá, jak by se mohlo na první pohled čtenáři zdát. Právě řešení kolize dvou či více práv je zásadním úkolem soudů při soudním přezkumu blasfemických výroků. Logicky je tak na soudy kladen požadavek, aby docházelo ke sjednocování soudní judikatury při řešení těchto kolizí. Toto sjednocování je nezbytné, pokud má být vyhověno požadavku na předvídatelnost rozhodování soudů dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Z teoretického hlediska je nejdříve nutné zcela vymezit vztah kolize dvou práv a ústavního omezení svobody projevu předpokládaných např. v čl. 17 odst. 4 Listiny, resp. čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Zatímco v případě předvídaného omezení svobody projevu v Listině či Úmluvě jde toliko o ochranu veřejného zájmu. Za takový veřejný zájem – ve vztahu k blasfemii – lze považovat například náboženský smír, mravnost či veřejný pořádek. Platí, že veškerá tato omezení je třeba aplikovat zdrženlivě a v jakýchkoliv pochybnostech se přiklonit k zachování svobody projevu. Ke kolizi dvou práv však dochází v případě, kdy se svoboda projevu, resp. konkrétní projev střetne s individualizovaným základním právem druhého. Je vhodné zmínit, že v případě blasfemie nedochází ke střetu obou práv v celé jejich šíři. Dochází toliko ke střetu v určité části napadeného základního práva. Vyřčením blasfemického výroku nedochází k popření celé náboženské svobody či jiného dotčeného práva, ale pouze v určité části dotčeného práva (např. blasfemickým výrokiem nepopru zpravidla právo konat bohoslužbu). Tento střet nelze vyřešit za pomoci shora uvedeného východiska „v pochybnostech neomezovat“, a to z toho důvodu, že nelze určit „základnější právo“, které bude následně omezeno. Pro posuzování kolize dvou ústavních práv tak nelze stanovit přesná pozitivněprávní kritéria.⁶⁷

Za situace, kdy na rozhodnutí o „základnějším právu“ závisí výsledek soudního řízení, je soud vystaven nelehkému rozhodování, které z dotčených práv bude upřednostněno. Takové rozhodnutí je však tento soud povinen učinit. Opačný přístup by byl považován za porušení zásady *denegatio iustitiae*. Z tohoto hlediska

⁶⁷ BARTOŇ, M. Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. str. 237-240.

se jako nutné jeví stanovit způsob, kterým soudy postupují při kolizi dvou práv. Navíc tento způsob musí naplňovat princip předvídatelnosti soudních rozhodnutí dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Musí být zřejmé, jaké úvahy povedou soud v rozhodování o tom, které právo bude v konečném důsledku upřednostněno. Tímto způsobem je v současné soudní praxi tzv. test proporcionality.

5.1. Střet práv nebo předpokládané omezení

Jak již bylo uvedeno výše, tak Evropský soud pro lidská práva v případech, kdy rozhoduje o omezení blasfemického projevu, opakovaně přistupuje k tomuto právnímu problému jako ke konfliktu svobody projevu s právem na ochranu náboženského sentimentu (náboženské svobody).⁶⁸ Tento přístup však není sdílen odbornou veřejností. Bartoň k tomu uvádí, že dle jeho názoru nelze právo jednotlivce nebýt napadán ve svém náboženském sentimentu z čl. 9 Úmluvy vyvodit, proto má být použito toliko kritéria omezení svobody projevu předvídaného v čl. 10 odst. 2 Úmluvy.⁶⁹

S takovým pojetím autor nesouhlasí. Předně je zřejmé, že ochrana náboženského citění věřících z čl. 9 Úmluvy (analogicky z čl. 15 odst. 1 Listiny) vyplývá. S ohledem na toto, je přístup, který zvolil Evropský soud pro lidská práva správný. Ostatně tento přístup dle autora vyplývá z formulace čl. 10 Úmluvy, která ve druhém odstavci předpokládá omezení svobody projevu s ohledem na práva druhých. Tím je dle mínění autora předvídáno i omezení svobody slova jinými právy obsaženými v Úmluvě, tedy i právem na ochranu náboženského citění. Je tak zřejmé, že v daných případech dochází k využití čl. 10 odst. 2 Úmluvy jako legálního odkazu na důvod omezení svobody projevu spočívajícího v ochraně náboženské svobody zaručené čl. 9 Úmluvy. Vzhledem ke skutečnosti, že jde o dvě práva obsažená v Úmluvě, je pak vhodné provést jejich vzájemné poměření. Přístup Evropského soudu pro lidská práva se tak jeví autorovi jako správný.

⁶⁸ Rozsudek ESLP ve věci Otto-Preminger-Institut proti Rakousku, ze dne 20. 9. 1994, stížnost č. 13470/87.

⁶⁹ BARTOŇ, M. Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. str. 323.

5.2. Test proporcionality

Ač by se mohlo zdát, že test proporcionality vzhledem ke své velké rozšířenosti bude dnes již ustáleným nástrojem evropských soudů, tak opak je pravdou. Tento test není všemi soudy aplikován stejně a v některých případech se liší i jeho podoba. Kupříkladu v Německu je tento test třístupňový, naopak ve Slovinsku, které bylo ovlivněno německou právní teorií, je tento test dvoustupňový. Z počtu autorem uváděných stupňů lze usuzovat na jednotlivé subtesty, na které se test proporcionality v jednotlivých státech rozpadá. V případě České republiky je test proporcionality tvořen třemi subtesty. Správné vyřešení testu proporcionality klade před řešitele spoustu nesnadných skutkových a právních otázek. Proto teprve kladné posouzení jednoho stupně umožňuje řešiteli to, aby přistoupil k řešení stupně dalšího. V případě negativního výsledku jedné části subtestu je imanentním následkem neúspěšný výsledek testu proporcionality.⁷⁰

Předtím, než autor rozebere test proporcionality v judikatuře ESLP, je vhodné, aby podal výklad o způsobu, jakým je tento test aplikován v poměrech České republiky. Jedním z prvních rozhodnutí, které v právních poměrech České republiky aplikuje test proporcionality, je nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 10. 1994, pod sp. zn. Pl.ÚS 4/94. V odůvodnění tohoto nálezu Ústavní soud ČR nejprve upozornil na skutečnost, že ke kolizi, resp. omezení základních práv a svobod může dojít, a to i v případě, že takové omezení nebylo ústavodárcem předpokládáno. Taktéž Ústavní soud ČR zdůraznil, že při poměrování dvou základních práv a svobod je klíčové, aby z obou poměřovaných práv zůstalo zachováno každé z poměřovaných práv v maximální možné míře. Nelze taktéž opomenout, že k jakémukoliv omezení základního práva či svobody, lze přistoupit jen v případě, že takové omezení je v zájmu výkonu jiného základního práva či svobody. Formuloval také jednotlivé subtesty, a to sice: a) test vhodnosti, b) test potřebnosti a c) test přiměřenosti.⁷¹

Testem vhodnosti je zkoumáno, zda posuzovaný zásah je schopný dosáhnout požadovaného cíle. Tomuto testu nevyhoví takové prostředky, které nejsou objektivně způsobilé dosáhnout cílů, ke kterým byly užity. Při rozhodování

⁷⁰ ONDŘEJEK, P. Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-31-1. str. 94-100.

⁷¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12.10.1994 pod sp. zn. ČR Pl. ÚS 4/94

soudů má být brán zřetel na to, zda při aplikaci posuzovaného zásahu mohlo být předpokládáno, že za normálních okolností je možné použitým prostředkem dosáhnout cíle. To, zda ho skutečně bylo dosaženo není rozhodující.⁷² V případě blasfemie, resp. omezení svobody projevu bude kritérium vhodnosti splňovat takový zásah do svobody projevu, který bude způsobilý dosáhnout určitého cíle (např. zachování náboženského smíru). *A contrario* kritériu vhodnosti nevyhoví takové prostředky, které jsou svévolné a vůbec neumožňují dosáhnout předpokládaného cíle.

Druhým kritériem je potřebnost takového zásahu. Toto kritérium spočívá v hodnocení prostředku, jehož bylo užito pro omezení základního práva či svobody. Tomuto kritériu vyhoví takový prostředek, pokud stejného cíle nebylo možné dosáhnout jinak, než omezením jiného základního práva či svobody nebo alespoň jeho omezením v menší míře.⁷³ Dle názoru autora je esenciální podmínkou naplnění kritéria vhodnosti již zmíněný požadavek na to, aby z obou kolidujících bylo zachováno co možná nejvíce. Totéž platí i při hodnocení omezení svobody projevu s ohledem na ochranu náboženského sentimentu druhých. Zde bude kruciální zkoumat, zda orgán veřejné moci nedisponoval mírnějším prostředkem, kterým bylo možné dosáhnout zamýšleného cíle.

Pokud posuzované omezení vyhovělo požadavku vhodnosti a potřebnosti, pak je možné přistoupit k poslední (třetí) fázi hodnocení. Tou je kritérium přiměřenosti. Přiměřenost spočívá v porovnání obou dotčených základních práv a svobod. Toto porovnání dle ústavního soudu spočívá „*ve zvažování empirických, systémových, kontextových i hodnotových argumentů. Empirickým argumentem lze chápat faktickou závažnost jevu, jenž je spojen s ochranou určitého základního práva. Systémový argument znamená zvažování smyslu a zařazení dotčeného základního práva či svobody v systému základních práv a svobod. Kontextovým argumentem lze rozumět další negativní dopady omezení jednoho základního práva v důsledku upřednostnění jiného. Hodnotový argument představuje zvažování pozitiv v kolizi stojících základních práv vzhledem k akceptované hierarchii hodnot. Součástí porovnávání závažnosti v kolizi stojících základních práv je rovněž*

⁷² ONDŘEJEK, P. Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-31-1. str. 94-100.

⁷³ BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, M., KOPA, M., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J. a SVAČEK, O. Základní práva. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1. str. 96.

*zvažování využití právních institutů, minimalizujících argumenty podložený zásah do jednoho z nich.*⁷⁴ Dle názorů odborné veřejnosti je Ústavní soudem ČR přiměřenost často aplikována tím způsobem, že jsou vážena pozitiva a negativa daného omezení základních práv a svobod. Za nevyhovující výsledek testu lze potom považovat, pokud negativa u konkrétního omezení převáží nad pozitivy.⁷⁵

Jak bylo uvedeno již výše, tak každý soudní systém aplikuje test proporcionality rozdílně. Vzhledem k tomu, že Česká republika je členským státem Rady Evropy je taktéž vhodné zmínit, jakým způsobem pojímá test proporcionality Evropský soud pro lidská práva. Autor se zaměří na aktuální podobu tohoto testu, avšak pro komplexnost podaného výkladu je vhodné zmínit, že v úvodu praxe ESLP byl tento test také tří stupňový.⁷⁶ Předně ESLP zkoumá, zda na jím posuzovaný případ dopadá některý z článků Úmluvy a zda došlo k zásahu do práva obsaženého v Úmluvě.⁷⁷ Je však vhodné poznamenat, že těmito kritérii se soud povětšinou nezabývá. A to z toho důvodu, že mezi stranami bývá nesporné, že případ spadá pod některý z článků Úmluvy a že jednáním veřejné moci došlo k zásahu do práva zaručeného Úmluvou. Posuzování těchto dvou kritérií nebude dle autora nijak složité v případě zásahu veřejné moci vůči autorovi blasfemického projevu či činu. V takovém případě vždy půjde o zásah do autorova práva na svobodu projevu mu zaručenou čl. 10 Úmluvy.

Třetí podmínkou je, zda zásah byl proveden na základě zákona (test legality). Tato podmínka znamená, že provedený zásah musel mít oporu ve vnitrostátním právu. ESLP však dané ustanovení nehodnotí ryze pozitivisticky, ale vyžaduje, aby dotčené ustanovení mělo určitou právní kvalitu. Dotčenému subjektu musí být zřejmý obsah posuzované normy, resp. musí pro něj být předvídatelný. Prvek předvídatelnosti lze považovat za splněný, pokud subjekt na základě vnitrostátní normy může dostatečně regulovat svoje chování. S tím souvisí i požadavek na to, aby subjekt mohl předvídat následky svého jednání, pokud dotčenou normu vnitrostátních práva poruší.⁷⁸

⁷⁴ Nález Ústavního soudu ČR Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. 10. 1994

⁷⁵ BARTONĚ, M., KRATOCHVÍL, M., KOPA, M., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J. a SVAČEK, O. Základní práva. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1. str. 96-99.

⁷⁶ Původní podobu testu proporcionality aplikované ESLP lze seznat kupříkladu z níže uvedených judikátů věci Otto-Preminger-Institut proti Rakousku či Wingrove proti Spojenému království.

⁷⁷ Rozsudek ESLP ve věci Giniewski v. Francie, ze dne 31. 1. 2006, stížnost č. 64016/00

⁷⁸ Rozsudek ESLP ve věci Sekmadienis LTD. proti Litvě, ze dne 30. 1. 2018, stížnost č. 69317/14

Předposlední z řešených kritérií je, zda zásah sledoval legitimní cíl (test legitimacy). Příпустné legitimní cíle byly autorem již vyloženy v kapitole 2.5 této práce. Soudem bude tedy posuzováno, zda zásah ze strany státu sledoval některý z legitimních cílů (např. ochrana veřejného pořádku, ochrana náboženského smíru apod.) uvedených v čl. 10 odst. 2 Listiny. Závěrečným kritériem, které je hodnoceno soudem je, zda provedený zásah byl v demokratické společnosti nezbytný. Nezbytnosti vyhoví ten zásah do práv jednotlivce, který byl a) s ohledem na všechny okolnosti přiměřený sledovanému legitimnímu cíli a b) odůvodnění zásahu národním orgánem je relevantní a dostatečné.⁷⁹ Ve vztahu k blasfemickým výrokům ESLP tuto nezbytnost vidí v případech, ve kterých je konkrétní projev jednotlivce tak hrubý, že přesahuje hranice přípustné kritiky. Jedná se o projev, který je schopný vyvolat náboženskou nesnášenlivost kupříkladu tím, že vulgárně napadá předměty náboženské úcty. V takových případech mohou národní státy přijmout taková opatření, aby takovým vyjádřením zabránily. Při zkoumání nezbytnosti zásahu ESLP přiznává národním státům jistou míru uvážení (tzv. *margin of appreciation*). To především s ohledem na rozdílnou kulturu členských států Rady Evropy, neboť vnitrostátní soudy jsou spíše sto posoudit, zda soudem řešený výrok je již „za hranou“. ESLP v případě, kdy národní státy využily prostor k uvážení, především sleduje, zda orgány veřejné moci svůj zásah do práva dostatečně a relevantně zdůvodnily.⁸⁰ Užití jisté volné míry uvážení autor kvituje, neboť souzní s výše předestřanou myšlenkou o lepším zhodnocení míry vulgárnosti národními soudy. Druhým dechem však autor dodává, že přílišná míra volného uvážení může vést ke větší nepředvídatelnosti judikatury ESLP.

Z podaného výkladu je zřejmé, že test proporcionality prováděný Ústavním soudem a ESLP je v několika kritériích odlišný. Logicky se tak nabízí otázka, který z uvedených testů má být vnitrostátními soudy užit při řešení střetu svobody projevu (blasfemického výroku) a náboženského sentimentu věřících. Odpověď na tuto otázku zřejmě poskytl Krajský soud v Brně, který ve věci Dominika Duky proti brněnským divadlům užil právě test aplikovaný ESLP, nikoliv Ústavním soudem ČR.⁸¹ Autor se s tímto přístupem zcela ztotožňuje, neboť se test aplikovaný ESLP v kontextu blasfemických projevů či činů jeví jako přesvědčivější a vhodnější.

⁷⁹ KOSAŘ, D. In: Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3. str. 1001-1002.

⁸⁰ Rozsudek ESLP ve věci Sekmadienis LTD. proti Litvě, ze dne 30. 1. 2018, stížnost č. 69317/14

⁸¹ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 20. 11. 2019, pod sp. zn. 70 Co 170/2019

5.3. Judikatura soudů s ohledem na blasfemii

Blasfemie, resp. přípustné omezení svobody projevu s ohledem na náboženský sentiment druhých, byla již několikrát předmětem soudního přezkumu. Za bohatou lze v tomto ohledu považovat především judikaturu ESLP. Národní judikatura je v tomto ohledu výrazně skromnější.⁸² Autor se domnívá, že toto je zapříčiněno především nízkým procentem věřících v české společnosti. S ohledem na skromnost národní judikatury se do popředí dostává právě judikatura ESLP. Tato judikatura může sloužit a dle mínění autora dokonce bude sloužit jako relevantní východisko pro vytvoření rozhodovací praxe nejvyšších soudů v České republice. Ostatně se tak již děje ve věci soudního sporu Dominika Duky proti brněnským divadlům. I z tohoto důvodu považuje autor za důležité seznámit čtenáře s relevantní judikaturou ESLP a jejími vývojovými tendencemi. Autor si s laskavým svolením čtenáře dovoluje pominout procesní stránku níže uvedených judikátů a více prostoru věnovat věcné argumentaci stran sporu, národních orgánů a soudu samotného.

5.3.1. *Otto-Preminger-Institut proti Rakousku*

Za první relevantní rozsudek ESLP ve věci blasfemických výroků lze označit rozsudek ve věci *Otto-Preminger-Institut proti Rakousku* (dále jen „OPI“). OPI je rakouská nezisková organizace, jejímž cílem je přes audiovizuální media podporovat zábavu, komunikaci a kreativitu. Zároveň OPI byla provozovatelem art kina v Innsbrucku. Právě v tomto kině měl být uveden film *Das Liebeskonzil* režírovaný Wernerem Schroeterem, a to celkem šestkrát v průběhu měsíce května 1985. Informace o konání tohoto představení byla rozeslána celkem 2.600 členům OPI a zároveň byla publikována formou plakátů na několika veřejných místech v Innsbrucku. Předlohou filmu je satirické tragédie Oskara Panizzi. Děj vychází z divadelní hry z divadla Belli v Římě a je zasazen do kontextu soudního procesu s Oskarem Panizzou.⁸³

⁸² Za národní judikaturu bude možné označit např. soudní rozhodnutí ve věci *Dominik Duka v. brněnská divadla*

⁸³ Rozsudek ESLP ve věci *Otto-Preminger-Institut proti Rakousku*, ze dne 20. 9. 1994, stížnost č. 13470/87.

Film začíná záběrem na plameně hovořícího státního zástupce v případě Oskara Panizzi. V pozadí jsou slyšet zvony. Blasfemický obsah však začíná až druhou scénou. Divák se ocitá v nebi, kde mladá dívka vypráví, že byla prodána vlastní matkou k sexuálním hrátkám s neznámými muži. V důsledku zahanbení, které na ní tento čin uvrhl, spáchala sebevraždu. Přítomní jsou tímto příběhem zhnuseni a žádají okamžité přivolání Boha. Ten je přiveden dvěma anděly, kteří ho podpírají. Je vyobrazen jako starý muž, který plive, řihá a řve. Bůh požádá své posly, aby se vypravili na zem a podali mu zprávu o stavu společnosti. Po návratu poslové sdělí bohu, že například v Itálii jsou sochy penisů nošeny ulicemi a uctívány jako modly. Zároveň bohu sdělí, že spatřili kněze, který souložil s dámou lehkých mravů na oltáři. Když to Bůh uslyšel propadl v pláč a vyřkl, že by měl zničit celé lidské plémě. Avšak toho díky svému vysokému věku není schopen, a tak zavolá Ježíše a Pannu Marii. Když oba dva vstupují na scénu začne hrát v pozadí píseň Ave Maria a zároveň přiletne holubice, která usedne na hlavu Boha. Ježíš je vyobrazen jako mamincin mazánek s velmi malou inteligencí, který opakuje jen slova svého otce.⁸⁴

Zděšení tím, co slyší, se rozhodnou zavolat na pomoc ďábla. Bůh ovšem není schopen s ním jednat, a tak tímto nelehkým úkolem pověří Ježíše. Ten se ovšem z tohoto úkolu zhroutí a volá svoji „maminku“. Panna Marie se vloží do celé věci a snaží se přemluvit ďábla pomocí „ženských zbraní“, aby celou situaci pomohl vyřešit a za odměnu mu nabízí své tělo. Ďábel jako řešení problému navrhuje, aby byl na lidstvo uvalen syfilis, tak aby se muži a ženy nakazili mezi sebou. Svatá rodina s tímto souhlasí. Avšak aby Ďábel na lidstvo syfilis skutečně uvalil, musí být přemlouván samotným Bohem, který se kvůli tomu před ním plazí na kolenou a v závěru scény jej dlouze políbí. V následné scéně Ježíš lascivně líbá prsa Panny Marie. Ďábel nakonec souhlasí. To je oslavováno velkým banketem, během kterého svatá rodina tleská ďáblu. Zatímco Ďábel plní svůj úkol, nechá Panně Marii číst oplzlé příběhy. Ta vybízí čtenáře k sexuálnímu styku. V dalším obraze filmu najde Ďábel Salome, pomocí které chce šířit syfilis. Tu nakazí tak, že s ní sám má sexuální styk. Poté představuje Salome Panně Marii, která na její krásu žárlí. Následně propuká s ďáblem v hádku, když je označena za věčnou pannu.

⁸⁴ Report of the Commission, Appendix III. Summary of the contents of the film [online]. coe.int, [cit. 11. prosince 2019]. Dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-45571"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Ďábel Salome nakonec pošle na zem. Film končí opět záběrem ze soudního procesu s Oskarem Pannizou, v němž pronáší řeč na svoji obhajobu.⁸⁵

Rakouská justice se začala případem zabývat na podnět katolické diecéze v Innsbrucku. Státní zástupce zahájil trestní stíhání manažera OPI pana Zingla, a to pro podezření z trestného činu dle § 188 rakouského trestního zákoníku pro pohrdání náboženskými hodnotami. Den před první plánovaným představením rozhodl Krajský soud v Innsbrucku (Landesgericht) tak, že film na základě § 36 mediálního zákona zabavil, a tím znemožnil jakékoliv jeho veřejné promítání. Proti tomuto rozhodnutí se pan Zingl odvolal k Vrchnímu soudu v Innsbrucku (Oberlandesgericht). Vrchní soud však rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil s tím, že právo uměleckou svobodu⁸⁶ bylo zákonně omezeno právy druhých osob na svobodu vyznání a zároveň povinností státu zabezpečit náboženskou toleranci a celospolečenský mír. Dále soud konstatoval, že byly splněny zákonné podmínky pro zabavení filmu. Následně však bylo trestní stíhání pana Zingla zastaveno. Poslední řízení bylo vedeno rakouskými orgány za účelem propadnutí kopie filmu. Krajský soud po provedeném řízení, které obsahovalo i shlédnutí samotného filmu před soudem, rozhodl tak, že nařídil propadnutí kopie filmu. Z odůvodnění vyplynulo, že ačkoliv svoboda umělecké tvorby a jejího šíření jsou zaručeny ústavou, tak tato práva nelze chápat tak, že jsou neomezitelná. Jejich omezení vyplývá nejen z dalších práv a svobod zaručených ústavou, ale taktéž z potřeby uspořádat vztahy ve společnosti tak, aby byly založeny na vzájemné toleranci. Další omezení představuje extrémní zásah do dalších zájmů chráněných zákonem. Proti tomu rozhodnutí se pan Zingl odvolal, avšak jeho odvolání nebylo přípustné, jelikož nebyl vlastníkem kopie filmu. Na závěr skutkového vývoje případu je vhodné poznamenat, že totožný film byl následně v Rakousku promítán dvakrát. Jednou v roce 1991 ve Vídni a poté v roce 1992 v Innsbrucku. Zatímco ve Vídni promítání nezbudilo žádnou kontroverzi, tak v případě innsbruckého promítání bylo znovu podáno několik trestních oznámení. Ta byla policií prošetřena a odložena.⁸⁷

Argumentace stěžovatelů spočívala zejména v tom, že dotčená ustanovení trestního zákona nebyla interpretována správně. Nemohlo totiž dojít k naplnění

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Uvedené vychází z ust. § 17a Rakouské ústavy (Staatsgrundgesetz), které zaručuje svobodu umělecké tvorby, jejího publikování a svobodu výuky umění.

⁸⁷ Rozsudek ESLP ve věci Otto-Preminger-Institut proti Rakousku, ze dne 20. 9. 1994, stížnost č. 13470/87.

skutkové podstaty trestného činu, pokud absentoval některý ze základních znaků dané skutkové podstaty. Posuzované dílo je satirické a je zřejmé, že nemohlo dojít k vážně míněnému „znevažování a urážení“ náboženství nebo náboženských objektů. Dále absentuje znak „spravedlivého hněvu“ v případě diváků, kteří film zhlédli na základě svobodné vůle. Poslední argument vznesený stěžovatelem směřoval k tomu, že právu na svobodnou uměleckou tvorbu nebyla přiznána náležitá váha. K těmto argumentům však ESLP uvedl, že vykládat národní právo přísluší zejména národním soudům a že soudu nebyly předloženy takové důkazy, které by osvědčovaly nesprávné užití rakouského práva.⁸⁸

Z vyjádření rakouské vlády vyplynulo, že zásahem do práv OPI bylo sledována především ochrana práva druhých, resp. tolerance k náboženskému cítění druhých a veřejný pořádek. ESLP konstatoval, že svoboda náboženského vyznání normovaná v čl. 9 Úmluvy představuje jedno ze základních práv nezbytných v demokratické společnosti. Dále však ESLP konstatoval, že ti, kteří se rozhodnout využít svého práva na svobodné vyznání – bez ohledu, zda jejich víra patří k menšině či většině – nemohou očekávat, že nebudou vystaveni kritice. Tato kritika dokonce může zahrnovat propagování nepřátelských ideologií vůči jejich náboženství nebo odmítnutí náboženství jako takového. Nicméně ESLP konstatoval, že způsobem, jakým je projevována tato kritika může vyvolat odpovědnost státu. Ta může být aktivována v případě, že věřícím nebude umožněno právo na svobodu vyznání, neboť jak poznamenává ESLP, zcela extrémní kritika či jiné metody mohou vést k tomu, že věřící své právo nebudou ze strachu či jiných pohnutek vykonávat. Soud považuje za souladné s Úmluvou, aby národní státy omezily určité formy chování, vč. šíření myšlenek a informací považovaných za neslučitelné s čl. 9 Úmluvy. Dle soudu se lze domnívat, že tento článek může být porušen provokativní zobrazením předmětů či osob náboženského uctívání. Takovýmto jednáním pak dochází k narušení celospolečenské tolerance. Následně ESLP uvedl, že Úmluva se má číst a vykládat jako celek, a tak výklad svobody projevu v čl. 10 Úmluvy musí být souladný s duchem Úmluvy. Závěrem soud konstatoval, že zásah představoval legitimní cíl, a to sice ochranu náboženského cítění věřících.⁸⁹

⁸⁸ Rozsudek ESLP ve věci Otto-Preminger-Institut proti Rakousku, ze dne 20. 9. 1994, stížnost č. 13470/87.

⁸⁹ Tamtéž.

Na úvod posouzení nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti soud poznamenal, že svoboda projevu představuje jeden ze základů demokratické společnosti a zároveň jednu z podmínek pro vývoj společnosti, ale i každého jedince. Svoboda projevu taktéž zahrnuje i projevy, které mají potenciál šokovat, urážet či zneklidňovat jakoukoliv část společnosti či stát samotný. V souladu s čl. 10 odst. 2 Úmluvy však nelze považovat svobodu projevu za neomezenou. Tu ESLP v kontextu čl. 9 Úmluvy vymežil tak, že subjekty se mají vyvarovat takových vyjádření, která bezdůvodně urážejí druhé a směřují k porušení jejich práv a zároveň nepřispívají k veřejné diskuzi či k žádnému lidskému pokroku. ESLP taktéž konstatoval, že morální standardy jsou v různých zemích odlišné, a tak nelze definovat, kdy výkon práva na svobodu projevu nepřijatelně zasahuje do náboženské svobody. S odkazem na tuto skutečnost poté soud konstatoval, že jistá míra volné úvahy národních orgánů je žádoucí a nevyhnutelná, avšak nikoliv neomezená. Na obhajobu svého postupu uvedla rakouská vláda, že film útočí na křesťanství a umístění celé hry na pozadí autorova soudního procesu podporuje násilné a urážlivé odmítnutí katolické morálky. Ta – dle tvrzení vlády – se dotýká běžného tyrolského občana, a to vzhledem k tomu, že ke katolické církvi se hlásí 87 % tyrolanů. Z těchto faktů vyplývá potřeba chránit veřejný pořádek. OPI oponovala především tak, že zdůraznila, že plánované promítání filmu se mělo uskutečnit v jejím kině a po zaplacení vstupného. Navíc byl vstup na film věkově omezen, a to v souladu s místní právní úpravou. Vzhledem k těmto dvěma skutečnostem nemohlo existovat nebezpečí, že jej uvidí někdo, kdo by byl nevyžádaně konfrontován s vlastním náboženským cítěním.⁹⁰

Soud se v první řadě zabýval argumenty OPI. Konstatoval, že ačkoliv OPI provedla taková opatření, která podmiňovala zhlédnutí filmu zaplacením vstupného a splnění určitého věkového limitu, nelze z toho usuzovat na to, že nemohlo dojít k zásahu do práv druhých. Dle konstatování soudu byl film široce propagován, a tak veřejnost byla s tématem a obsahem tohoto dostatečně seznámena. Právě z tohoto lze usuzovat na to, že film byl způsobilý zasáhnout do práv třetích osob. Rakouské soudy tak zcela v souladu s Úmluvou rozhodly, že tento film představuje útok na křesťanskou církev. Rakouské soudy nepostupovaly v rozporu s čl. 10 Úmluvy, když zhodnotily, že umělecká hodnota filmu a jeho příspěvek veřejné

⁹⁰ Rozsudek ESLP ve věci Otto-Preminger-Institut proti Rakousku, ze dne 20. 9. 1994, stížnost č. 13470/87.

diskuzi nepřevyšují nad tím, že film utočí na širokou veřejnost, a to právě s ohledem na vysoké procento věřících v Rakousku a Tyrolsku. Dle názoru soudu, tak zásah rakouských orgánů sledoval legitimní cíl. Tím byl náboženský smír v oblasti a ochrana náboženského citění třetích osob. ESLP opět vyzvedl do popředí úlohu národních orgánů, které jsou lépe schopny posoudit nezbytnost zásahu než mezinárodní soudy. Na základě shora uvedených argumentů soud rozhodl v poměru hlasů 6:3, že čl. 10 Úmluvy porušen nebyl.⁹¹

V neposlední řadě je vhodné věnovat pár řádků taktéž disentujícím soudcům. Soudci společně uvádějí, že se neztotožňují s názorem většiny soudců o nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti. Dle soudců je třeba omezení v čl. 10 odst. 2 Úmluvy vykrádat restriktivním způsobem. S ohledem na to by neměly národní orgány za hodnotící kritérium pro omezení svobody projevu považovat to, zda určitý výrok může přispět k veřejné debatě či k vývoji lidstva. Takové kritérium by bylo příliš závislé na výkladu těchto dvou pojmů orgány státu a jejich představě o nich. Dále se soudci věnují pozitivistickému výkladu čl. 9 Úmluvy. Dovozejí, že právo na ochranu náboženského citění nevyplývá z čl. 9 Úmluvy, naopak z něj vyplývá právo kritizovat náboženství druhých. Avšak soudci připouští, že může být nezbytné chránit náboženské citění některých členů společnosti. Pokud by například byly na některé členy společnosti vedeny hrubé či násilné útoky, tak by byl ohrožen demokratický charakter této společnosti. Osoba, jež využívá svobody projevu, by měla být omezena, pokud lze důvodně očekávat, že tento projev zasáhne do práv třetích osob. Pokud tato osoba neprovede žádná opatření, nebo se opatření ukáží jako neúčinná, pak by měl zasáhnout stát. Pokud již zasahuje stát, pak tento zásah musí být proporcionální k sledovanému cíli. Dle názoru soudců může být státní moc (represe) k omezení svobody projevu užitá jen v případě, že míra urážlivého projevu je taková, že popírá samotný čl. 9 Úmluvy a tento projev jako takový ztrácí právo na to, aby ho společnost tolerovala. Dále se soudci v podstatě ztotožnili s argumenty OPI a konstatovali, že OPI provedlo dostatečná opatření k tomu, aby osoby, jejichž náboženské citění by mohlo být nežádoucím způsobem konfrontováno, měly o obsahu představení dostatečné povědomí. Nelze

⁹¹ Rozsudek ESLP ve věci Otto-Preminger-Institut proti Rakousku, ze dne 20. 9. 1994, stížnost č. 13470/87.

tak uzavřít jinak, než že rakouské orgány měly k dispozici jiná méně omezující opatření, tedy záměr rakouských orgánů nebyl proporcionální k sledovanému cíli.⁹²

Závěrem je vhodné, aby se k předmětnému judikátu vyjádřil sám autor. Autor především souhlasí s právem orgánů národních států na jistou míru volného uvážení. Je zřejmé, že v oblastech, kde věřící tvoří zhruba 90 % populace musí být míra ochrany přiznaná náboženství vyšší než v regionech, kde je věřící populace zastoupena méně. V této části lze s rozhodnutím ESLP bezvýhradně souhlasit. Autor však nesouhlasí s tím, jak ESLP vymezil možný zásah blasfemického projevu na populaci. Aplikovaným přístupem je nutné za zásah do náboženského sentimentu druhých považovat již i vědomost o představeních majících blasfemický obsah. Tím je v konečném důsledku minimalizována možnost původce blasfemického výroku či činu minimalizovat zásah do práv druhých. To lze kupříkladu demonstrovat na situaci, kdy by pořadatel informaci o blasfemickém představení rozšířil mezi osoby, o kterých ví, že je obsah daného představení nebude urážet. Tyto osoby pak následně informaci o konání takové představení sdělí třetím osobám (např. formou sociální sítě). V takovém případě pak soud hodnotí velikost zásahu s ohledem na celkový počet osob, který o konání blasfemického představení věděl. Soud má v uvedených věcech přihlídnout k zamýšlené velikost zásahu, resp. jak velký zásah mohl původce důvodně předpokládat. Na závěr autor nesouhlasí se způsobem vyhodnocení opatření, které OPI provedlo, aby bylo zabráněno zásahu do práva na ochranu náboženského sentimentu druhých. Pokud jsou stanoveny základní podmínky přístupnosti (věk a uhrazení vstupného) a navíc jsou potencionální diváci dopředu upozorněni na charakter představení, pak lze předpokládat, že rozumně uvažující divák nebude dobrovolně přítomen představení, jenž by mu vytvářelo nepohodlí spočívající v zásahu do jeho náboženského sentimentu. Závěrem lze říct, že se autor spíše přiklání k disentujícím soudcům a rozhodnutí ESLP nepovažuje za správné.

5.3.2. *Wingrove proti Spojenému království*

Za další relevantní rozsudek ESLP k tématu rigorózní práce lze označit případ ve věci Nigela Wingrova. Nigel Wingrove je filmový režisér a scénárista, který natočil krátkometrážní film o délce zhruba 19 minut *Visions of Ecstasy*.

⁹² Rozsudek ESLP ve věci Otto-Preminger-Institut proti Rakousku, ze dne 20. 9. 1994, stížnost č. 13470/87.

Obsahuje extatické vize sv. Terezie z Ávily. Sv. Terezie z Ávily byla jeptiškou karmelitského řádu. I vzhledem k jejímu svatořečení lze mít za to, že tato osoba požívá zejména v katolické církvi úcty.

Uvedený film začíná záběrem na sv. Terezii, která si hřebem rozřízne ruku. Tyto záběry jsou prostřihány pohledy na kříž. Následně si sv. Terezie se začne roztírat krev po celém těle. Zmítá se na zemi v extatickém vzrušení. V tomto vzrušení strčí do svícnu s hořícími svíčkami. Ty padají na zem. Následuje prostřih na její holá ňadra, kterých se dotýká svojí rukou a roztírá si po nich krev. Rozlívá kalich s mešním vínem, které poté lízá ze země. Následně opět kamera zabírá sv. Terezii v extatickém vzrušení ležící na podlaze. Tyto záběry jsou střídavě prostřihány záběry na její obnažená ňadra, kterých se dotýká. Poté sv. Terezie ztratí vědomí. Následuje další scéna, ve které se objevu psyché sv. Terezie, jenž je představováno spoře oděnou mladou ženou. Následuje záběr na sv. Terezii, které je připoutána s rukama zdviženými ke stromu místnosti. Její psyché se jí začíná dotýkat rukama u nohou. Sv. Terezie procítá. Psyché pokračuje doteky vzhůru je jejím těle. Tyto záběry jsou pravidelně prostřihány další scénou, ve které se sv. Tereza dotýká nohou muže. Následující scény nezanechávají nejmenšího pochyby, že se jedná o ukřižovaného Ježíše. V dalším prostřihu psyché svléká sv. Terezii. Objevují se detailní záběry na doteků na hrudi a břichu. Následuje opět prostřih na sv. Terezii, která postupuje s doteky směrem vzhůru po těle Ježíše. Další prostřih na psyché, které se dotýká a následně líbá ňadro sv. Terezie. U té je viditelné orgasmické vzrušení. Následuje opět prostřih na sv. Terezii, která líbá tělo Ježíše a následně si na něho sedá obkročmo. Po celou dobu záběru se pohybuje ve viditelném erotickém vzrušení. Prostřih na psyché, které sv. Terezii hladí po rtech a následně vášnivě líbá. Následuje záběr na sv. Terezu vášnivě líbající Ježíše. Prostřih opět na psyché líbající sv. Terezii, její dvě nahá ňadra a další vášnivé polibky. Film končí záběrem na sv. Terezii v bezvědomí, pod kterou leží ve stejném stavu její psyché.⁹³

Autor v souladu s národními právní předpisy předložil film Britskému výboru pro filmovou klasifikaci (dále jen „výbor“). Předložení filmu tomuto orgánu a vydání klasifikačního certifikátu je elementární podmínkou toho, aby film mohl

⁹³ Rozsudek ESLP ve věci Wingrove proti Spojenému království, ze dne 25. 11. 1996, stížnost č. 17419/90.

být na území Spojeného království distribuován do prodeje, půjčován či jinak uváděn do oběhu široké veřejnosti. Výbor dne 18. září 1989 odmítl udělit filmu klasifikační certifikát. Z odůvodnění výboru vyplynulo, že prvotním úkolem výboru je bránit veřejnost proti obscénnostem, tak i proti filmům, které naplňují některou skutkovou podstatu trestného činu. Je vhodné zdůraznit, že v té době byla blasfemie na území Spojeného království trestným činem.⁹⁴ Dle názoru výboru film nepřipustně slučuje náboženskou extázi se sexuální vášní. Výbor tvrdí, že jisté sloučení by se v některých případech dalo považovat za odůvodněné, avšak v tomto případě tomu tak není, neboť k naplnění skutkové podstaty blasfemie dojde taktéž v souvislosti s pobuřujícím nakládáním s objekty uctívání. Tím je v tomto případě tělo Ježíše Krista, které se stává předmětem sexuálních hrátek sv. Terezie. Film rezignuje na jakékoliv vysvětlení záměrů tvůrců filmu. Na závěr výbor uvádí, že pokud by předmětem fantazií sv. Terezie nebyl Ježíš, pak by byl klasifikační certifikát filmu udělen. Proti tomuto rozhodnutí podal Nigel Wingrove odvolání k odvolací komisi (Video Appeals Committee) (dále jen „komise“).⁹⁵

V odvolacím řízení výbor své rozhodnutí komisi odůvodnil tak, že zákon přesně nestanovuje zásady, dle kterých se má určit jakému dílu má být udělen certifikát. Je tak zcela na místě jistá volná úvaha výboru. Za první kritérium lze označit tu skutečnost, že film nenaplnuje žádnou ze skutkových podstat trestných činů. Tomu v tomto však tak je. Posuzovaný film zobrazuje erotické fantazie sv. Terezie a zároveň její lesbickou fantazii. Avšak neumísťuje scény do žádného kontextu a zcela rezignuje na jakékoliv jejich vysvětlení. Jako důkaz výbor zmínil některé pasáže z rozhovoru s Nigelem Wingrovem v časopisu *Midweek* ze dne 14. září 1989. Dle interpretace autor nejdříve popírá, že by film *Visions of Ecstasy* měl pornografický či erotický obsah, aby na jiném místě řekl, že veškerá jeho tvorba je erotická. Vzhledem ke všem těmto argumentům výbor navrhl odvolání zamítnout. Odvolatel nejprve polemizuje s vymezením trestného činu blasfemie a zdůrazňuje, že poslední člověk odsouzený za tento trestný čin byl odsouzen v roce 1843. Dále zdůrazňuje, že chráněným zájmem tohoto trestného činu musí být ve vztahu k Bohu, Ježíši, Bibli či obřadu anglikánské církve. Dle názoru odvolatele toho dodrženo nebylo, jelikož ve filmu jsou zobrazeny toliko erotické představy sv.

⁹⁴ Skutková podstata vychází z rozsudku *Whitehouse v. Gay News Ltd and Lemon* [1979] Appeal Cases 617 at 665.

⁹⁵ Rozsudek ESLP ve věci *Wingrove* proti Spojenému království, ze dne 25. 11. 1996, stížnost č. 17419/90.

Terezie, nikoliv to, co Bůh či Ježíš udělal nebo si myslel. Navíc tyto erotické představy vycházejí ze samotných zápisků sv. Terezie. Dále uvedl, že v nedávné době byl výborem schválen film *Život Briana* či *Poslední pokušení*, které mají taktéž blasfemický charakter. K pasážím z časopisu *Midweek* autor uvedl, že jsou vystřižené z kontextu a neměl by na ně být brán ohled. Komise konstatovala, že ačkoliv ze spisů vyplývá, že sv. Terezie viděla tělo Ježíše Krista se zraněním po hřebech na rukách, tak i přesto je ve filmu ve velké míře použita umělecká licence. Dle komise se však nepovedlo dokázat, že by se svátá Terezie, jakkoliv sebepoškozovala, měla lesbické vize či jakýkoliv kontakt s tělem Ježíše Krista. Dle názoru komise filmové dílo využívá extatické vize toliko tělesným způsobem. Zároveň komise tento film porovnála s *Posledním pokušením Ježíše Krista* a konstatovala, že film nedosahuje takových kvalit a takové hloubky, proto příměr s ním nelze použít. Většina komise tak dospěla k názoru, že film zobrazuje jeptišku (sv. Terezii) v orgasmické extázi, která je doplněna obrazy krve, bondáže a lesbického chování. Ve spojitosti všech těchto elementů nelze uzavřít jinak, než že má blasfemický obsah, který by byl pravděpodobně shledán protiprávním. S ohledem na toto komise odvolání v poměru 3:2 zamítla.⁹⁶

Po neuspokojivém vnitrostátním rozhodnutí se Nigel Wingrove obrátil na ESLP. Domáhal se vydání rozhodnutí, kterým by bylo stvrzeno, že neudělením klasifikačního certifikátu došlo k nepřipustnému zásahu do jeho práva zaručeného čl. 10 Úmluvy. Soud tak stál před otázkou, zda tvrzený zásah skutečně představoval porušení čl. 10 Úmluvy či zda se jednalo o oprávněné omezení svobody projevu. ESLP tak opět jako v případě *Otto-Preminger-Institut* proti Rakousku aplikoval test proporcionality. Argumentace stěžovatele spočívala v tom, že skutková podstata trestného činu je definována neurčitě. V důsledku čehož nemohl předvídat, jak bude výbor a komise hodnotit jeho film. S ohledem na toto je dle mínění stěžovatele patrné, že podmínka „na základě zákona“, jejíž součástí je požadavek na předvídatelnost rozhodnutí, nebyla naplněna. S touto argumentací se vláda Spojeného království neztotožnila. Argumentovala tím, že soudy mohou dojít k rozdílnému řešení problému, a to i v případě, kdy je aplikován stejný zákon na stejné skutkové okolnosti. Navíc skutková podstata trestného činu blasfemie nemůže být zcela určitá, neboť existuje nepřehledné množství způsobu, kterým lze

⁹⁶ Rozsudek ESLP ve věci *Wingrove* proti Spojenému království, ze dne 25. 11. 1996, stížnost č. 17419/90.

skutkovou podstatu tohoto trestného činu naplnit. Je tak zřejmé, že skutková podstata nebude do detailů popsána. Dle názoru komise měl stěžovatel dostatečnou právní pomoc, tak aby mohl předvídat omezení, která se mohou jeho filmu dotknout. Své rozhodnutí ESLP odůvodnil tím, že pokud výbor odmítl filmu udělit klasifikační certifikát s odkazem na to, že film naplňuje skutkovou podstatu trestného činu blasfemie, pak jednal v souladu se svojí zákonnou pravomocí. ESLP se ztotožnil s tím, že skutkovou podstatu blasfemie je obtížné definovat, a to s ohledem na skutečnost, že je na místě jistá míra flexibility pro národní orgány, které rozhodují o tom, zda byla v konkrétním případě naplněna skutková podstata tohoto trestného činu. O tom, že mezi stranami není sporná definice trestného činu blasfemie také svědčí to, že stěžovatel o soudní přezkum shora použité skutkové podstaty blasfemie nepožádal. Stěžovatel si přinejmenším u scén zobrazujících ukřižování Krista a sv. Terezii musel být vědom, že tyto scény mohou naplnit skutkovou podstatu rouhání. Soud tak dospěl k závěru, že vnitrostátní právo poskytlo stěžovateli dostatečnou ochranu před svévolným zásahem. Zásah byl proveden na základě zákona.⁹⁷

Poté ESLP hodnotil, zda zásah do práv stěžovatele sledoval legitimní cíl. Vláda uváděla, že neudělením klasifikačního certifikátu filmu byla sledována ochrana práv druhých osob, a to nebýt urážen ve svém náboženském přesvědčení (resp. ochrana náboženského sentimentu věřících). S tímto stěžovatel nesouhlasil. Domníval se, že slovní spojení práva druhých osob je třeba vykládat tak, že jsou chráněna jen před aktuální a pozitivní zásahem do práva. Nezahrnuje tak hypotetické právo nebýt urážen. Tedy dle jeho mínění právo, které je vykonáváno několika křesťany, tak aby zabránili ostatním lidem, kteří budou sledovat jeho dílo, být šokováni. Na závěr stěžovatel uvedl, že zásah nemohl sledovat legitimní cíl, neboť je založen na diskriminačním zákoně, který chrání jen křesťanskou církev. Vláda v tomto bodě argumentovala především dřívějším rozhodnutím ESLP ve věci Otto-Preminger-Institut proti Rakousku. A to především v tom bodě, že soud může legitimně omezit blasfemické projevy s ohledem na náboženské cítění druhých osob. ESLP nejprve uvedl, že cílem tohoto omezení bylo chránit předmět náboženské úcty před takovým zacházením, které může pobouřit a pohoršit všechny, kteří se hlásí ke křesťanské víře nebo křesťanské morálce. Tento důvod

⁹⁷ Rozsudek ESLP ve věci Wingrove proti Spojenému království, ze dne 25. 11. 1996, stížnost č. 17419/90.

omezení je zcela v souladu s čl. 10 odst. 2 Úmluvy, resp. s důvodem omezení spočívajícího v ochraně práv druhých. Shodně též omezení přispívá k ochraně náboženské svobody chráněné čl. 9 Úmluvy. Soud přisvědčil stěžovateli v tom, že anglický zákon o blasfemii chrání jen křesťanskou víru. Avšak konstatoval, že soudu nepřísluší hodnotit souladnost národního práva s Úmluvou. Zároveň se soud musí zabývat jen případem, který mu byl předložen. Ačkoliv soud souhlasil se stěžovatelem v těchto bodech, konstatoval, že toto nic nemění na tom, že v tomto případě byl zásahem sledován legitimní cíl.⁹⁸

Poslední soudem posuzovanou otázkou bylo, zda byl zásah v demokratické společnosti nevyhnutelný. Stěžovatel k tomuto uvedl, že neexistoval žádný sociální důvod k omezení jeho díla. Naopak základní sociální potřebou v tomto případě bylo povolit jeho dílo. Přiměřená ochrana náboženských zájmů druhých byla zaručena jinými zákony. Dále stěžovatel uvedl, že skutková podstata blasfemie není souladná s evropským pojetím svobody projevu a sama osobně je nadbytečnou. Na závěr pak stěžovatel uvedl, že úplný zákaz videonahrávky byl neúměrný sledovanému cíli. Se závěry stěžovatele se ztotožnila také komise, a to především po zohlednění toho, že film byl krátkometrážní, tudíž by o něj nebyl takový zájem jako o celovečerní film. Opačný postoj zaujala vláda Spojeného království. Ta tvrdila, že film *Visions of Exstasy* představoval provokativní a vulgární obraz objektu náboženského uctívání. Distribuce tohoto filmu by byla dostatečně veřejná k tomu, aby mohla naplnit skutkovou podstatu trestného činu blasfemie, a zároveň představovala útok na náboženské přesvědčení křesťanů. Vnitrostátní orgány při svém rozhodování o vydání klasifikačního certifikátu jednali jen v mezích svého uvážení. ESLP nejprve uvedl, že mezi členskými státy Rady Evropy nepanuje právní a sociální konsenzus v oblasti omezení svobody slova v případě blasfemických výroků. Tedy že takový zásah do svobody slova není nevyhnutelný. Ačkoliv Úmluva v případě politických projevů či v případě projevů ve veřejném zájmu nechává jen velmi málo prostoru národním státům pro jejich uvážení o přípustnosti těchto projevů. V případě, kdyby se tento projev mohl dotknout morálního cítění nebo náboženského přesvědčení člověka, je prostor pro uvážení širší. Soud pak opět jako v případě věci *Otto-Preminger-Institut proti Rakousku* konstatoval, že mezi smluvními státy Úmluvy není dána jednotná definice pojmu ochrana práv druhých ve vztahu k zásahům do

⁹⁸ Rozsudek ESLP ve věci *Wingrove* proti Spojenému království, ze dne 25. 11. 1996, stížnost č. 17419/90.

náboženského přesvědčení druhých. To, co může urazit náboženské cítění druhých se v místě a čase mění. Proto je zde nezastupitelná úloha vnitrostátních soudů, které toto mohou lépe posoudit, zda určitý zásah v místě a čase naplnil definici nevyhnutelnosti omezení. Toto však nesmí vyloučit kontrolu mezinárodními soudy. A to především s ohledem na to, že pojem blasfemie není – tak jak bylo vyloženo výše – určitý, a také je zde riziko, že tato neurčitost bude národními orgány zneužita za účelem omezení svobody slova. ESLP při hodnocení anglického zákona o blasfemii konstatoval, že nezakazuje vyjadřovat nepřátelské projevy vůči křesťanství. Dokonce pod něj nelze bez dalšího zařadit i projevy urážlivé povahy. Zákon je zaměřen spíše na formu prezentace myšlenek, nikoliv jejich obsah. Již ze samotné formulace skutkové podstaty, je zřejmé, že její naplněný vyžaduje značnou míru urážlivosti toho konkrétního projevu. Již samotná pozitivistická formulace představuje jednu ze záruk omezení svévole národních orgánů.⁹⁹

V závěru odůvodní rozsudku ESLP konstatoval, že film *Visions of Ecstasy* byl spíše zaměřen na erotické pocity diváků film, nikoliv samotných postav v něm vyobrazených. Film se nesnažil, jakkoliv vysvětlit to, co se na obrazovce odehrává. Soud tak dospěl k názoru, že rozšířením filmu by mohlo dojít k zásahu do náboženského cítění křesťanů, a ve shodě s výborem a komisí rozhodl, že tento film mohl naplnit skutkovou podstatu blasfemie. Soud konstatoval, že rozhodnutí národních orgánů nelze považovat za nepřijatelné ani za svévolné. S argumenty stěžovatele a komise ohledně toho, že by tento film měl menší divácký zásah než film v případě *Otto-Preminger-Institut proti Rakousku*, nebo že stačilo menší omezení (např. distribuce v sexshopech či zabalení do obalu, který by upozorňoval na obsah filmu). Soud k tomu uvedl, že základní vlastností videokazet je, že pokud jsou uvedeny do oběhu není prakticky možné omezit další nakládání s nimi (např. kopírování či jejich půjčování). Prodej jen ve specializovaných obchodech či speciální obal by měl jen malou účinnost. Je tak možné, že i přesto by došlo k zásahu do náboženského cítění druhých. Soud uzavřel s tím, že je nepopíratelné, že obsah filmu byl blasfemický a národní orgány nepřekročily míru volného uvážení, pokud jej s odkazem na možné porušení trestného práva zakázaly. K tomuto také přispěl sám autor, který odmítl film jakkoliv upravit. S ohledem na

⁹⁹ Rozsudek ESLP ve věci *Wingrove proti Spojenému království*, ze dne 25. 11. 1996, stížnost č. 17419/90.

shora uvedené dospěl soud v poměru 7:2 k rozhodnutí, že čl. 10 Úmluvy nebyl vnitrostátními orgány porušen.¹⁰⁰

I toto rozhodnutí ESLP považuje autor za nesprávné, a to s ohledem na hodnocení přípustné míry omezení. Dle názoru autora by stačilo, pokud by dotčený film byl zpřístupněn za obdobných podmínek jako např. pornofilmy. Tento závěr autor učinil po shlédnutí celého dotčeného filmu. Může tak zcela otevřeně konstatovat, že optikou dnešní kinematografie film neobsahuje záběry, které by se vymykaly lechtivým scénám dnes běžně viditelným ve filmové produkci. Z logiky věci však nemohl soud aplikovat současné mravy v jím řešeném případě. Autor se však domnívá, že i optikou tehdejších mravů film nijak extrémně nevybočoval. Proto jeho označení jako pornofilmu, a s tím spojené omezení jeho dostupnosti včetně příslušného varování na obalu takové filmu by bylo v daném případě dostačující a přiměřené. Nelze se ztotožnit s argumentem, že vliv těchto opatření na šíření tohoto filmu by byl minimální. Naopak. Pokud by byl takto film označen, pak se autor domnívá, že by byl distribuován či sdílen jen mezi lidmi podobného smýšlení, a tedy jeho možnost zásahu do náboženského sentimentu druhých by byla podstatně omezena. ESLP špatně vyhodnotil nezbytnost zásahu národních orgánů a tím zatížil celé své rozhodnutí vadou. Opětovně dle mínění autora mělo být upřednostněno právo na svobodu projevu před ochranou náboženského citění druhých. Nad to je vhodné poznamenat, že předcházející body testu proporcionality, tj. legalita a legitimita, byly dle mínění autora vyhodnoceny ESLP zcela správně.

5.3.3. *Sekmadienis Ltd. proti Litvě*

Za další relevantní judikát považuje autor rozhodnutí ve věci *Sekmadienis Ltd. proti Litvě*. Tentokrát – na rozdíl od výše uvedených judikátů – soud upřednostnil svobodu projevu před jejím omezením. Ze skutkových okolností případu vyplynulo, že litevská společnost *Sekmadienis Ltd.* při uvádění nové kolekce návrháře R. K. tuto kolekci propagovala pomocí reklamní kampaně umístěné zhruba na dvaceti reklamních poutacích po celém Vilnius. Společnost

¹⁰⁰ Rozsudek ESLP ve věci *Wingrove* proti Spojenému království, ze dne 25. 11. 1996, stížnost č. 17419/90.

Sekmadienis Ltd. uveřejnila celkem tři verze reklamy na tuto kolekci. Všechny tři jsou vyobrazeny níže.¹⁰¹

Obr. 1¹⁰²



Dle názoru autora není třeba hlubšího výkladu k výše uvedeným obrázkům a ani není třeba překládat samotné reklamní sdělení na nich. Je zřejmé, že postavy symbolizují Pannu Marii a Ježíše Krista, kdy tyto jsou použity k propagaci módní kolekce od návrháře R. K. Po vyvěšení těchto reklamních poutačů se na Úřad pro ochranu spotřebitele (dále jen „Úřad“) obrátili celkem čtyři stěžovatelé, kteří považovali uvedenou reklamu za neetickou a urážející náboženské citění druhých. Úřad požádal Lotyšskou národní reklamní agenturu, jež v Lotyšsku plní funkci samoregulačního orgánu ve vztahu k reklamě, o vyjádření. Tento Úřad dal za pravdu stěžovatelům a konstatoval, že takováto reklama může urážet náboženské citění druhých a zároveň doporučil změnu stylu reklamy. Po další stížnosti, kterou Úřad obdržel od jisté advokátní kanceláře, postoupil Úřad celou věc Inspektorátu nepotravinářské výroby („Inspektorát“). Ten celou věc posoudil a konstatoval, že pravděpodobně došlo k porušení vnitrostátního zákona o reklamě, neboť výše uvedená reklama je neslučitelná s veřejnou morálkou. Tu spatřoval především v tom, že reklama používá náboženské symboly neuctivým a urážlivým způsobem tak, že mohou urazit náboženské citění druhých. Společnost Sekmadienis Ltd. se bránila tím, že použité výrazy nebyly adresovány náboženským osobám, ale jsou užity jako emoční interakce obdobně jako jsou v litevštině použity výrazy jako

¹⁰¹ Rozsudek ESLP ve věci Sekmadienis Ltd. proti Litvě, ze dne 30. 1. 2018, stížnost č. 69317/14.

¹⁰² 'Jesus in Jeans' Case: When Freedom of Expression Is Restricted on a Whim [online] liberties.eu, [cit 22. prosince 2019]. Dostupné z: <https://www.liberties.eu/en/news/lithuania-freedom-of-expression/14203>

„ježišmarja“. Z tohoto důvodu ztratilo toto vyjádření svůj náboženský význam. Dále uvedla, že postavy nelze jednoznačně považovat za náboženské a pokud ano, pak byly vyobrazeny uctivým a esteticky příjemným způsobem. Společnost pak uzavřela s tím, že bylo porušeno její právo na svobodu projevu. Následně Inspektorát celou věc předal Úřadu. Ten po provedeném šetření dospěl k rozhodnutí, kterým byla společnost Sekmadienis Ltd. uznána vinou z porušení zákona o reklamě a uložena jí pokuta ve výši zhruba 15.000,- Kč.¹⁰³

Společnost Sekmadienis Ltd. podala proti rozhodnutí Úřadu žalobu. Dle jejího mínění nelze mít za to, že osoby a předměty vyobrazené na reklamě mají spojitost s náboženstvím. Jejich vyobrazení nekoresponduje s vyobrazením Ježíše Krista a Panny Marie v náboženském umění. Jediným společným znakem jsou dlouhé vlasy u muže, avšak každý muž s dlouhými vlasy nemůže být považován za zobrazení Ježíše. Rovněž použité slovní obraty jsou vyjádřením emoční interakce a slovních hříček, nikoliv odkaz na jakékoliv náboženské vyjádření. Dále stěžovatel uvedl, že zákon o reklamě sám o sobě nezakazuje vyobrazovat náboženské objekty v reklamě. Zakazuje takové vyobrazení, které může urazit náboženské cítění ostatních nebo podněcuje náboženskou nesnášenlivost. To v tomto případě dle mínění stěžovatele splněno nebylo. Co do ústavního rámce stěžovatel poznamenal, že reklama byla vytvořena na základě umělecké činnosti, a proto podléhá zvláštní ochraně zaručené ústavou. Soud žalobu zamítl a přiklonil se k závěrům, které ve svém rozhodnutí učinil Úřad. Stěžovatel podal proti tomuto rozhodnutí kasační stížnost. V něm zopakoval svá předchozí tvrzení, a navíc přidal seznam další reklam, které obsahovaly náboženskou symboliku a Úřad proti nim nikterak nezasáhl. Nejvyšší správní soud však i přesto kasační stížnost stěžovatele zamítl. Ten v odůvodnění mimo jiné uvedl například to, že náboženství jako určitý druh pohledu na svět přispívá k morálnímu rozvoji společnosti a nevhodné použití náboženských symbolů je v rozporu s touto morálkou a hodnotami, proto je tato reklama v rozporu se zákonem o reklamě. Co do výroku, že nelze najít objektivní důvody pro tvrzení, že tato reklama uráží náboženské cítění obyčejných lidí soud konstatoval, že součástí spisu je zhruba sto dopisů, které si na předmětnou reklamu stěžují či jsou jí jinak dotčeny.¹⁰⁴

¹⁰³ Rozsudek ESLP ve věci Sekmadienis Ltd. proti Litvě, ze dne 30. 1. 2018, stížnost č. 69317/14.

¹⁰⁴ Tamtéž.

Následně se stěžovatel obrátil na ESLP s tvrzením, že uložená pokuta je v rozporu s jeho svobodou projevu zaručenou v čl. 10 Úmluvy. To však nerozporovala ani samotná vláda, která však tvrdila že došlo k omezení svobody projevu s ohledem na čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Že toto omezení bylo předepsáno zákonem a pro stěžovatele bylo předvídatelným. Ačkoliv dle vlády zákon nezakazuje užití náboženských objektů v reklamě, tak vzhledem k tomu, že v Litvě lze hovořit především o křesťanské společnosti, muselo být stěžovateli jasné, že může urazit náboženské citění většiny lidí. Zásah pak dle mínění vlády sledoval dvojí cíl, předně ochranu morálky, která vyplývá z křesťanské víry a je sdílena velkou částí litevské populace. Druhým cílem byla ochrana práv třetích osob tak, aby nebylo dehonestována jejich víra. V neposlední řadě vláda konstatovala, že zásah byl nezbytný v demokratické společnosti, a to s ohledem na to, že reklama sledovala čistě komerční účel. Nemohla přispět žádným způsobem k veřejné debatě. Vláda také poukázala na to, že 77 % obyvatel Litvy se hlásí k římskokatolické církvi. Další 6 % patří k jiným křesťanským církevním společnostem. To se proto odráží v přesvědčení vlády, že veřejná morálka v Litvě je do značné míry založena na morálce křesťanské. Zobrazení Ježíše Krista a Panny Marie způsobem, který odmítá jejich svatost, je v rozporu se samotnými základy křesťanské víry. Z toho je zřejmé, že věřící budou vždy citliví na jejich zobrazení v takové formě, které nerespektuje jejich náboženství a jejich náboženské symboly, což lze doložit téměř stovkou negativních reakcí. Jako další důvod vláda uvedla, že reklamní poutače byly v blízkosti katedrály, a tak věřící nemohli učinit takové rozhodnutí, aby se vyhnuli těmto reklamním poutačům, a tím i zásahu do svých práv. Vláda uzavřela s tím, že vnitrostátní orgány případ důkladně analyzovaly a uložená pokuta byla na samé spodní hranici, tedy nelze ani považovat zásah za nepřiměřený.¹⁰⁵

Stěžovatel nejprve odmítl argumentaci vlády, že zásah do jejich práv byl předepsán zákonem. Dle stěžovatele v době uveřejnění reklamy nebylo používání náboženských symbolů v reklamě jakýmkoliv zákonem zakázáno. Pozdější zákaz užívání náboženských symbolů v reklamě nemůže být kladen k tíži stěžovatele. Společnost Sekmadienis Ltd. nerozporovala skutečnost, že zásah sledoval legitimní cíl. Avšak nesouhlasila s tím, že byl daný zásah v demokratické společnosti nezbytný. Nejprve společnost zopakovala svá tvrzení o tom, že reklama nebyla

¹⁰⁵ Rozsudek ESLP ve věci Sekmadienis Ltd. proti Litvě, ze dne 30. 1. 2018, stížnost č. 69317/14.

urážlivá nebo neznevažovala objekty náboženské úcty. Dle mínění stěžovatele pouze využila běžné litevské hovorové výrazy. Dále argumentovala tím, že národní orgány neuvedly, co přesně na reklamě považují za rozporné s veřejnou morálkou mimo toho, že zobrazuje náboženské postavy. To však – dle mínění stěžovatele – není a nemůže být v sekulárním státě dostatečným důvodem. Při neexistenci jednoho státní náboženství není možné tvrdit, že některé náboženství je zdrojem veřejné morálky a nelze je spolu srovnávat. Navíc uvedla, že z empirických průzkumů vyplývá, že velká část litevské společnosti se považuje za členy římskokatolické církve jen formálním způsobem. K počtu stížností na svoji reklamu stěžovatel uvedl, že nelze tento počet vykládat tak, že byl zasažen morální sentiment obyvatelstva ve velkém, neboť existuje opačný názorový proud, který kritizoval rozhodnutí vnitrostátních orgánů a společnosti Sekmadienis Ltd. vyjadřoval podporu. Stěžovatel tak uzavřel s tím, že vnitrostátní orgány překročily míru svého volného uvážení.¹⁰⁶

Co do posouzení, zda byl zásah proveden na základě zákona soud konstatoval, že od ustanovení zákona, které zakazuje reklamu rozpornou s veřejnou morálkou nelze očekávat, že bude obsahovat detailní výčet skutečností, které porušují veřejnou morálku. Zároveň soud uvedl, že ne každé vyobrazení náboženských objektů v reklamě by bylo rozporné s veřejnou morálkou, což ostatně uznala i samotná vláda. Soud však uvedl, že má pochybnosti o tom, zda dotčená právní úprava byla dostatečně předvídatelná, a to s odkazem na skutečnost, že v průběhu rozhodování o tomto případě bylo dotčené zákonné ustanovení novelizováno, a to v tom směru, že je zakázána jakákoliv reklama, které pohrdá náboženskými symboly. Soud se ztotožnil s argumentem stěžovatele, že by nebylo nutné novelizovat zákon, pokud by zákaz užití náboženských symbolů v reklamě pohrdavým způsobem vyplýval již z předchozí právní úpravy. ESLP však konstatoval, že otázka kvality národní legislativy v tomto případě druhořadá a není třeba se zabývat tím, zda byl zásah předepsán zákonem. Jak vyplývá z argumentů stěžovatele a vlády, tak zde nepanoval rozpor v tom, že zásah do práv stěžovatele představoval legitimní cíl. Soud se spokojil s tímto souhlasným tvrzením a dále se meritorně tímto nezabýval.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Rozsudek ESLP ve věci Sekmadienis Ltd. proti Litvě, ze dne 30. 1. 2018, stížnost č. 69317/14.

¹⁰⁷ Tamtéž

Následně se ESLP zabýval tím, zda byl zásah ze strany státu nezbytný. Soud uzavřel, že postavy použité stěžovatelem v reklamě lze bez nejmenších pochybností ztotožnit s náboženskými postavami. Po seznámení se s konkrétním vizuálním zobrazením reklamy soud konstatoval, že je nelze považovat za urážlivé, znesvěcující nebo jakkoliv podněcující nenávisť. Vnitrostátní orgány – dle názoru ESLP – neprokázaly opak. Soud považoval argumenty vnitrostátních orgánů o rozpornosti stěžovatelovy reklamy s veřejnými mravy s odkazem na jejich nevhodnost a povrchnost za nedostatečné a vágní. Nebylo tak dle mínění soudu prokázáno, že náboženské symboly použité v reklamách byly urážlivé. V neposlední řadě soud uvedl, že se národním orgánům nepodařilo vysvětlit proč reklama, která je v rozporu s morálkou věřících osob je zároveň v rozporu s veřejnou morálkou. Pokud národní orgány přisuzují velký význam zhruba stovce stížností, je třeba konstatovat, že svoboda projevu chrání i ty projevy, které jsou urážlivé či dokonce nepřátelské k jejich víře. To platí podobně i v případě, kdy tento projev má ryze komerční charakter. Následně soud vyvrátil argumentem vlády, že většina litevské populace se cítila být reklamou uražena. K tomu konstatoval, že ačkoliv se většina litavské populace hlásí k římskokatolické církvi nelze mít za to, že každý, kdo se hlásí k této církvi, by byl reklamou uražen. I pokud by tomu tak bylo, pak stejně platí, že svoboda projevu chrání i ty projevy, které nejsou kladně přijaty většinovou společností. Soud tak uzavřel s tím, že se vnitrostátní orgánům nepodařilo najít vhodnou rovnováhu mezi ochranou veřejné morálky a ochranou náboženského cítění druhých osob na straně jedné a svobodou projevu na straně druhé. S ohledem na toto soud uzavřel s tím, že čl. 10 Úmluvy byl porušen.¹⁰⁸ Autor s tímto rozsudkem bezvýhradně souhlasí, a proto není třeba, aby jej dále kriticky analyzoval.

5.3.4. *E. S. proti Rakousku*

Jedno z posledních rozhodnutí ESLP, ve kterém soud přezkoumával blasfemické výroky stěžovatelky je rozhodnutí ve věci E.S. proti Rakousku. Stěžovatelka uspořádala několik seminářů s názvem „Základy islámu“ pro vzdělávací centrum rakouské politické strany Freiheitlichen Partei Österreichs. Semináře byly přístupné nejen členům strany a tohoto vzdělávacího institutu, ale i široké veřejnosti. Semináře navíc byly propagovány na internetových stránkách této

¹⁰⁸ Rozsudek ESLP ve věci Sekmadienis Ltd. proti Litvě, ze dne 30. 1. 2018, stížnost č. 69317/14.

vzdělávací instituce. Dvou těchto seminářů se účastnil také novinář v utajení. Na základě podnětu vydavatele, pro něhož pracoval tento novinář, zahájila policie vyšetřování celé věci. Po provedeném vyšetřování podalo Vídeňské státní zastupitelství obžalobu pro spáchání trestného činu podněcování k nenávisti. V následném řízení byla stěžovatelka obvinění ze spáchání trestných činů zproštěna, avšak byla shledána vinnou pro jiný trestný čin, a to pro trestný čin hanobení náboženství, jehož se dopustila prohlášením, že prorok Mohamed představuje jeden z největších problémů dneška. Z toho důvodu, že muslimové se snaží napodobit život tohoto proroka. Nehledě na to, že nevyhovuje sociálním standardům naší doby. Byl to válečník, měl mnoho žen a „dělal to“ s dětmi. V další části prohlášení stěžovatelka označila Mohameda za pedofila. Za tento trestný čin jí byla uložena pokuta zhruba 12.500,- Kč.¹⁰⁹

Shora uvedené rozhodnutí bylo krajským soudem odůvodněno následovně. Soud při provedeném šetření zjistil, že tvrzení stěžovatelky o Mohamedových pedofilních tendencích vychází z jeho sňatku s šestiletou Áišou, který naplnil, když Áiše bylo devět let. Soud tak dospěl k závěru, že stěžovatelka zamýšlela svým projevem demonstrovat, že Mohamed není hoden uctívání. To právě proto, že pedofilie je považována za odpornou a jako taková je ve společnosti kriminalizována a že obvinění Mohameda z pedofilie mohlo vyvolat u jeho stoupenců rozhořčení. Soud také výslovně konstatoval, že stěžovatelka neoprávněně nařkla Mohameda z pedofilních tendencí. Ačkoliv by se kritika dětských sňatků dala považovat za oprávněnou, tak toto nebyl hlavní úmysl stěžovatelky. Ta se sňatku Mohameda s Áišou vyvodila, že Mohamed měl pedofilní sexuální poruchu, ačkoliv pominula, že manželství Mohameda a Áiše trvalo až do Mohamedovy smrti. Krajský soud tak uzavřel, že tvrzení pronesená stěžovatelkou nepředstavují skutková tvrzení, ale pejorativní odsudky, jejichž hlavní cílem bylo degradovat osobu Mohameda. Tudíž za účelem ochrany práva na svobodu náboženského vyznání v čl. 9 Úmluvy musel soud přikročit k trestnímu odsouzení stěžovatelky. Rozhodnutí krajského soudu bylo provedeno na základě zákona, sledovalo legitimní cíl a bylo nezbytné v demokratické společnosti.¹¹⁰

¹⁰⁹ Rozsudek ESLP ve věci E. S. proti Rakousku, ze dne 25. 10. 2018, stížnost č. 38450/12.

¹¹⁰ Tamtéž.

Stěžovatelka se proti rozhodnutí krajského soudu odvolala. Ve svém odvolání argumentovala tím, že její výroky představují skutková tvrzení, a nikoliv hodnotové soudy. Uvedla, že nelze považovat za nerozumné, pokud jsou tato fakta porovnávána s dnešními sociálními poměry. Jejím hlavním úmyslem nebylo dehonestovat Mohameda, ale pouze zamýšlela odsoudit fakt, že dospělý člověk měl sexuální styk s devítiletým dítětem. Taktéž kritizovala závěry krajského soudu v tom smyslu, že nelze přistoupit na to, že pokud se někdo ožení s dítětem a jejich manželství vydrží až do dospělosti dítěte, pak nelze takového člověka označit za pedofila. K použitému termínu „pedofil“ uvedla, že nebylo užito ve vědeckém významu, ale toliko v hovorovém. Tedy pro člověka, který má sexuální styk s dítětem. Závěrem konstatovala, že neoznačila Mohameda pedofilem proto, že by se oženil s dítětem, ale proto, že s ním měl sexuální styk. Uzavřela s tím, že na její projev se vztahuje čl. 10 Úmluvy.¹¹¹

Odvolací soud projednal odvolání stěžovatelky a následně ho zamítl. Svým rozhodnutím dal za pravdu skutkovým a právním názorům soudu prvního stupně. Odvolací soud se musel především vypořádat s argumentem stěžovatelky, že bylo porušeno její právo dle čl. 10 Úmluvy. Dle jeho mínění je nutné posoudit, zda výroky stěžovatelky byly pouze provokativní nebo zda jejich cílem bylo útočit na Mohameda jako jeden ze symbolů islámské víry. Soud dospěl k názoru, že se jedná o druhý případ, a to především proto, že muslimové by výrok stěžovatelky považovali za chybný a urážlivý. Dle názoru odvolacího soudu bylo důvodem trestního postihu stěžovatelky to, že označila Mohameda za pedofila, ačkoliv neměla dostatečné důkazy o tom, že Mohamad skutečně pedofilem byl. Navíc z dokumentů předložených samotnou stěžovatelkou vyplynulo, že Mohamedova první manželka byla o patnáct let starší než on. Neexistují další důkazy, že by měl Mohamed podobně mladou manželku jako byla Áíša. Dle názoru odvolacího soudu je kritika náboženství přípustná, ale končí tam, kde začínají hrubé urážky či zesměšňování. Na závěr soud vyvrátil argument stěžovatelky, která tvrdila, že nemohlo dojít k zásahu do náboženského sentimentu věřících, protože její kritický postoj k Mohamedovi a islámu je veřejně znám, a to s ohledem na to, že seminář byl volně přístupný veřejnosti. Navíc alespoň jeden člověk musel být uražen, neboť právě ten člověk dal podnět k trestnímu stíhání stěžovatelky.¹¹²

¹¹¹ Rozsudek ESLP ve věci E. S. proti Rakousku, ze dne 25. 10. 2018, stížnost č. 38450/12.

¹¹² Tamtéž.

Případem se dále zabýval Nejvyšší soud Rakouska. Ten konstatoval, že trestní postih stěžovatelky sice představuje zásah do jejího práva na svobodu projevu, avšak je odůvodněn čl. 10 odst. 2 Úmluvy, tedy souladný s právem. Cílem zásahu bylo chránit náboženský smír a náboženské citění třetích osob. Nejvyšší soud dále odkázal na závěry ESLP v tom, že národní státy mohou potlačit svobodu projevu jednotlivce za účelem ochrany náboženského citění druhých. Jedním z druhů ochrany může být i trestní odsouzení. Pokud krajský soud odsuzoval stěžovatelku za čin podněcování nenávisti, musel se nezbytně vypořádat s tím, zda projev stěžovatelky mohl vyvolat oprávněné rozhořčení. Projev souladný s čl. 9 a 10 Úmluvy, by za projev schopný vyvolat oprávněné rozhořčení nemohl být považován. Soudy tak musí hodnotit nejen samotný projev, ale i kontext, ve kterém byl projev učiněn. Teprve po zvážení všech těchto kritérií je možné usoudit, zda projev mohl vzbudit oprávněné rozhořčení. Nejvyšší soud aplikací těchto kritérií na případ stěžovatelky usoudil, že úmyslem stěžovatelky nebylo přispět do seriózní debaty o islámu, ani do debaty o dětských sňatcích, ale jen a pouze urážet Mohameda, a to na základě tvrzení o jeho zvláštních sexuálních preferencích, čímž mělo být demonstrováno, že se nejedná o člověka hodného uctívání. Soud se ztotožnil s hodnocením krajského soudu v tom, že se jedná o hodnotový soud, nikoliv v konstatování faktu. Nejvyšší soud uzavřel s tím, že v případě stěžovatelky se jednalo o opatření přiměřené a nezbytné v demokratické společnosti.¹¹³

Po řízení před vnitrostátními soudy se stěžovatelka obrátila na ESLP. Ve své stížnosti uvedla, že stát neoprávněně zasáhl do jejího práva na svobodu projevu zaručenou čl. 10 Úmluvy. Dle jejího tvrzení soud pochybil, pokud hodnotil projev stěžovatelky jako hodnotový soud. Stěžovatelka zdůraznila, že jí uvedené tvrzení o tom, že Mohamed měl sexuální styk s devítiletým dítětem vychází z historicky respektovaného faktu. V souvislosti s tímto faktem poté nastolila stěžovatelka téma pedofilie. Dle svého tvrzení poté založila svůj hodnotový úsudek na přijímaném faktu. Dle jejího mínění se jednalo o objektivní kritiku, která měla přispět k veřejné debatě, a nikoliv o jakékoliv hanobení islámu. Dále dle tvrzení stěžovatelky z čl. 9 Úmluvy nelze dovozovat zákaz jakýkoliv vyjádření nepřátelských k náboženství. Dle mínění stěžovatelky mají být zakázána jen bezdůvodně urážlivá tvrzení, která nepřispívají k veřejné diskuzi. Navíc – dle mezinárodních standardů (např. Benátské komise Rady Evropy – by blasfemie neměla být trestným činem. Dle

¹¹³ Rozsudek ESLP ve věci E. S. proti Rakousku, ze dne 25. 10. 2018, stížnost č. 38450/12.

mínění vlády se soudy dostatečně zabývaly povahou i kontextem výroků stěžovatelky a dospěly k názoru, že se nejednalo o objektivní diskuzi o islámu či dětských sňatcích, ale o spíše o hanobení Mohameda. Vláda uvedla, že taková vyjádření jsou v rozporu s hodnotami tolerance, sociálního smíru či diskriminace. Z tohoto důvodu byla dána přednost těmto právům, nikoliv právu na svobodu projevu stěžovatelky. Konečná sankce pro stěžovatelku byla dle mínění vlády přiměřená.¹¹⁴

ESLP stál – jako v dříve rozebíraných případech – před rozhodnutím, zda zásah provedený státem byl proveden na základě zákona, zda sledoval legitimní cíl a zda byl nezbytný v demokratické společnosti. Soud nepovažoval mezi stranami za sporné, že zásah byl proveden na základě příslušného ustanovení trestního zákoníku, tedy se tímto kritériem dále nezabýval. Obdobě se soud nezabýval ani tím, zda zásah sledoval legitimní cíl, a to i přesto, že – dle svého tvrzení – stěžovatelka neměla v úmyslu dehonestovat proroka Mohameda. ESLP přisvědčil tvrzením vlády o tom, že zásah sledoval legitimní cíl, a to sice zajištění náboženského smíru a ochranu náboženského cítění třetích osob, tedy ochranu práv druhých dle čl. 9 Úmluvy. Soud toto tvrzení stěžovatelky považoval za ryze účelové. Na závěr se ESLP zabýval třetím kritériem, a to sice nezbytností zásahu. Na úvod soud uvedl, že posuzované výroky jsou značně citlivé a jejich následky do jisté míry závisejí na státě, ve kterém byly proneseny a stejně tak také na době a kontextu. Proto – dle mínění soudců – náleží široký prostor úvahám národních soudů, protože ty dokáží lépe posoudit, které výroky dokáží ohrozit náboženský mír v jejich zemi. Soud konstatoval, že na prohlášení stěžovatelky lze pohlížet jako na veřejné. Především proto, že semináře byly propagovány širokému spektru obyvatelstva se zaměřením na mladé voliče a nebyly omezené pouze na členy strany FPÖ. Navíc byl seminář nazván „základy islámu“, proto někteří mohli očekávat, že na semináři budou prezentovány objektivní názory o islámu. Proto stěžovatelka nemohla očekávat, že jejím výroků budou přítomni jen lidé, kteří mají stejné smýšlení jako ona a její výroky nebudou urážet jejich náboženské cítění.¹¹⁵

¹¹⁴ Rozsudek ESLP ve věci E. S. proti Rakousku, ze dne 25. 10. 2018, stížnost č. 38450/12.

¹¹⁵ Tamtéž.

Co do příslušného ustanovení rakouského trestního zákoníku soud uvedl, že ten nepenalizuje veškerá jednání proticírkevní či blasfemické jednání. Jednání, které naplní znaky skutkové podstaty tohoto trestného činu musí mít určitou kvalitu, tj. musí způsobit ospravedlnitelné rozhořčení. Dle mínění ESLP národní soudy dostatečně vysvětlily, proč došlo k naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu. Zejména s odkazem na skutečnost, že stěžovatelce nešlo o příspěvek do veřejné debaty, ale o dehonestaci Mohameda. S tímto vysvětlením se ESLP ztotožnil. Dále soud konstatoval, že si stěžovatelka musela být vědoma toho, že její slova mohou vyvolat pobouření. Soud připomněl povinnost zajistit mírové soužití náboženských skupin a nevěřící části obyvatelstva na jejich území. ESLP souhlasil s názorem krajského soudu, že provokativní výroky stěžovatelky mohly narušit tohoto mírové soužití. V neposlední řadě ESLP souhlasil s hodnocením výroků stěžovatelky jako hodnotových soudů. Uložený trest byl ESLP shledán jako přiměřený. Soud uzavřel s tím, že vnitrostátní soudy řádně posoudily vyvážení kolidujících práv. Vzhledem k tomu, že primárním cílem stěžovatelky nebylo obohacení veřejné debaty, ale dehonestace Mohameda, ESLP uznal, že zásah do práva stěžovatelky na svobodu projevu byl v demokratické společnosti nezbytný. K porušení čl. 10 Úmluvy tedy nedošlo.¹¹⁶

Komentovaný rozsudek je terčem časté právní kritiky. Paulík a Michková mu mj. vytýkají kontradiktornost. Dle jejich názoru, zatímco v úvodu rozsudku ESLP zmiňuje, že svoboda projevu se vztahuje i na myšlenky, které mohou být společností přijaty jako urážlivé či šokující, a náboženské menšiny musí strpět popírání jejich víry či přímo doktríny k jejich víře nepřátelské. Na druhou stranu však aplikuje kritérium „bezdůvodné urážlivosti“, které navíc v řešené věci neaplikuje vždy totožně.¹¹⁷ Tento rozsudek je kritizován i odbornou veřejností v zahraničí. Ta mu vytýká především to, že nerozlišuje mezi nenávistným projevem a blasfemickým projevem. Následkem toho není patrné, který projev je chráněn čl. 10 Úmluvy a který již nikoliv.¹¹⁸

¹¹⁶ Rozsudek ESLP ve věci E. S. proti Rakousku, ze dne 25. 10. 2018, stížnost č. 38450/12.

¹¹⁷ PAULÍK, Š a MICHKOVÁ, Náboženský smír o krok dál v nedohledu [online]. epravo.cz, 1. listopadu 2018 [cit. 10. prosince 2019]. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2018/11/paulik-michkova.html>

¹¹⁸ HILAL-HARVALD, M. Truth or dare? [online]. <https://voelkerrechtsblog.org>. 1. listopadu 2018 [cit. 10. prosince 2019]. Dostupné z: <https://voelkerrechtsblog.org/truth-or-dare/>

Ačkoliv autor částečně nesouhlasí s rozhodnutím ESLP v této věci, nesouhlasí ani s kritikou Paulíka a Michkové. Předně jimi uvedené tvrzení nejsou podložena žádnou relevantní úvahou. Ze setrvalé judikatury ESLP vyplývá, že kritérium bezdůvodné urážlivosti je definováno. Avšak obsah této definice, resp. posouzení, zda je konkrétní projev bezdůvodně urážlivý se s ohledem na to, že je spjat s prostorem národních orgánů pro uvážení, mění. Z logiky věci tak vyplývá, že naplnění kritéria bezdůvodné urážlivosti je nutné vždy posuzovat s ohledem na specifika řešeného případu. Obdobně se nelze ztotožnit i s kritikou Hilalda Marvalda, neboť v uvedeném případě byly výroky stěžovatelky hodnoceny jako blasfemické a nenávistné zároveň, a tak nebylo třeba jejich rozlišení.

K samotnému rozsudku pak autor uvádí, že se neztotožňuje s celkovým hodnocením případu. Předně i kdyby autorka blasfemických výroků zamýšlela toliko dehonestovat Mohameda, nelze přistoupit na to, že její výroky mohly zasáhnout do práva na ochranu náboženského sentimentu druhých. To s ohledem na místo, kde byly proneseny, tedy institut FPÖ. Tato strana je nepochybně známa svým antiislámským postojem. Je iluzorní domýšlet, že by se jakékoliv jejich akce mohla účastnit osoba, která s touto stranou nesympatizuje. Od podobných akcí – nepřímo organizovaných politickou stranou – nelze očekávat, že názory tam prezentované budou objektivní. Zcela logicky budou odpovídat názorů té či oné strany. Nelze se tak ztotožnit s názorem ESLP, že autorka nemohla očekávat, že jejím výrokům budou přítomni jen lidé se stejným smýšlením jako ona. Autor se domnívá, že toto očekávání formulované autorkou bylo oprávněné. Ačkoliv výroky stěžovatelky zcela jistě mohou zasáhnout do náboženského sentimentu věřících, tak je třeba připomenout, že svobodou projevu jsou chráněny i výroky urážlivé či nepřátelské vůči náboženství. Taková ochrana měla být poskytnuta i výrokům stěžovatelky, a to právě s ohledem na místo, kde byly proneseny.

6. Blasfemie v podústavních právních předpisech

Na úvod této kapitoly považuje autor za vhodné se v rámci práva podústavního vypořádat s rozdílem práva veřejného a soukromého. Autor se zejména zaměří na poměr deliktního práva v občanském zákoníku a hmotněprávní úpravou trestního zákoníku. Tento poměr je třeba rozebrat do nejmenšího detailu, neboť – tak jak autor objasní níže – následky blasfemických výroků budou nejčastěji sankcionovány buď dle deliktních ustanovení občanského zákoníku nebo dle příslušných skutkových podstat veřejného práva, tj. přestupků nebo trestných činů.

Na rozdělení do těchto dvou systémů je možné usuzovat na základě charakteristických znaků daného právního odvětví, ačkoliv je vhodné podotknout, že dělení podle těchto znaků není vždy spolehlivé. Pokud determinujeme prvky práva veřejného, pak jedním z důležitých kritérií je veřejný zájem (veřejné právo ochraňuje veřejný zájem, soukromé poté zájem soukromý),¹¹⁹ dalším kritériem je nerovnost subjektů, tedy nadřazenost jednoho subjektu vůči subjektu druhému.¹²⁰ Za poslední relevantní znak lze označit to, zda jedna ze stran vystupuje, resp. je spjata s výkonem veřejné moci.¹²¹ O soukromé právo se bude jednat v případě, kdy se bude jednat o soukromý zájem nebo bude veřejný zájem dotčen jen málo, kdy postavení obou subjektů právního vztahu bude rovné, tedy jeden ze subjektů nebude moci autoritativně rozhodnout o právech a povinnostech jiného subjektu. Posledním z určujících znaků je skutečnost, že soukromé právo upravuje právní vztahy výhradně mezi jednotlivci, nikoliv mezi jednotlivcem a orgánem veřejné moci.¹²² Z uvedených definičních kritérií lze usuzovat, že o veřejné právo se bude jednat v těch případech, kdy je v této práci pracováno s ustanovením ústavního, trestního či přestupkového práva. Naopak o právu soukromém se bude hovořit, pokud se autor bude věnovat právní úpravě obsažené v občanském zákoníku. Toto rozčlenění je respektováno širokou odbornou veřejností¹²³ a autor práce s ním

¹¹⁹ Toto dělení vychází z Ulpianovi hojně citované věty: „*publicum ius est, quod ad statum rei Romanae spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem.*“ Volně lze přeložit, že veřejné právo je tam, kde je zájem Římského státu, soukromé pak tam, kde je zájem jednotlivce.

¹²⁰ Uvedené odpovídá mocenské (subordinační) teorii dělení právní systémů.

¹²¹ Takové to dělení je typické pro organickou teorii dělení právních systémů.

¹²² MELZER, F. a Tégl, P. In: MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1. str. 39.

¹²³ Např. KNAPP, V. *Teorie práva*. Vyd. 1., 3. dot. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-028-1. str. 68-69.

bezezbytku souhlasí, proto nepovažuje za důležité se tomuto tématu dále ve své práci věnovat a rozvíjet ho.

Pro komplexnost podaného výkladu je vhodné připomenout teoretickoprávní východiska veřejných subjektivních práv. O těchto právech mluvíme ve chvíli, kdy stát zakotví přirozená práva ve svých právních předpisech a začne je vymáhat. Pro tato práva je typické, že jsou uplatňována vůči státu, tedy ve vertikálním vztahu mezi státem na jedné straně a jednotlivcem na straně druhé. Obsah těchto vztahů je v zásadě dvojí. První z nich je možnost jednotlivce vůči státu uplatňovat svoje nároky, resp. se vůči státu nějak chovat (tzv. *status positivus*), druhým z nich je pak právo jednotlivce na to, aby stát mocensky nezasahoval do jeho práv (tzv. *status negativus*). Pokud jsou tato práva zakotvena v pozitivním právu, pak se jich lze vůči státu domáhat příslušnými právními prostředky.¹²⁴ Z tohoto je zřejmé, že vertikální vztah mezi státem a jednotlivcem působí bez dalšího v případech, kdy je uplatňována veřejná moc, resp. v případech, kdy je jedním z aktérů právního vztahu stát. S ohledem na systém dělení práva a téma této práce je patrné, že veřejná subjektivní práva se uplatní bez dalšího v trestním či přestupkovém právu. Právě proto není velký právní problém – na rozdíl od poměru veřejných subjektivních práv a soukromého práva – určit vztah ústavního práva, resp. veřejných subjektivních práv a trestního práva, resp. přestupkového práva.

Důvodová zpráva k aktuálně platnému trestnímu zákoníku uvádí – dokonce na prvním místě – že jedním z cílů trestního zákoníku je, *inter alia*, zajištění a ochrana práv, svobod a dalších hodnot chráněných Ústavou a Listinou.¹²⁵ Již z uvedené formulace je zřejmé, že trestní zákon chrání ta práva, které jsou zaručená Ústavou a Listinou. Z této konstrukce pak vyplývá, že Ústava s Listinou představují základní a zcela neopominutelný pramen trestního práva. Jako příklad lze zejména uvést čl. 39 Listiny, který normuje to, že jen zákon může stanovit, jaké jednání je trestným činem a jaké sankce za takové protiprávní jednání lze uložit. Zcela nepochybně je zde odkazováno na trestní zákoník.¹²⁶ Ačkoliv se toto ustanovení Listiny může jevit vzhledem k tématu této práce nadbytečným, tak opak je pravdou.

¹²⁴ BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, M., KOPA, M., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J. a SVAČEK, O. Základní práva. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1. str. 50, 59.

¹²⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb.

¹²⁶ ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GRÍVNA, T., HERCZEG, T., VANDUCHOVÁ, T. a VOKOUN, R. Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. str. 52-53.

Na základě tohoto ustanovení lze seznat, že trestní právo lze jako sankci v případě blasfemického projevu či výroku užít jen v případě, kdy jednání pachatele naplní všechny znaky konkrétní skutkové podstaty normované v trestním zákoníku. A *contrario* platí, že pokud dotčený projev nemá dostatečnou intenzitu k tomu, aby naplnil některou ze skutkových podstat (např. absentuje obligatorní znak skutkové podstaty), pak je trestní postih autora takového projevu vyloučen. To však neznamená, že autor takového výroku nemůže být hnán k odpovědnosti za tento svůj projev dle jiného právního předpisu, a to ať už dle předpisu náležejícího do systému práva veřejného (např. dle zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích) či dle předpisu náležejícího do práva soukromého (např. občanský zákoník). Tím není vyloučena kombinace obojího. O tu půjde v případech, v nichž poškozená osoba uplatňuje nárok na náhradu nemajetkové újmy v trestním řízení.

Následně zbývá vymezit vztah práva občanského a práva trestního jako dvou předpisů, pod kterými budou blasfemické výroky či činy řešeny nejčastěji. Velmi pregnantně shrnuje vzájemný poměr těchto zákonů sám zákonodárce v ust. § 12 odst. 2 TZ.¹²⁷ Tento zákonný požadavek teorie označuje jako zásadu subsidiarity trestně právní represe. Již z jazykového výkladu je patrné, že orgány veřejné moci mají k užití prostředků trestněprávní represe přistoupit až v případě, kdy nepostačuje jiná forma ochrany práv druhých či veřejného zájmu. Právě k této zásadě, resp. k jejímu užití v případech se soukromoprávním prvkem se váže poměrně aktuální judikát Ústavního soudu ČR. Ten v odůvodnění svého rozhodnutí konstatoval, že pokud je v trestním řízení: *„stíháno jednání, jež má soukromoprávní základ (porušuje práva vyplývající ze soukromoprávních předpisů nebo jimi chráněná), a kdy se nabízí uplatnění odpovědnosti a ochrana proti tomuto jednání prostředky soukromého práva. V takových případech musí soudy odpovídajícím způsobem odůvodnit, proč ony prostředky soukromého práva nejsou v konkrétním případě dostatečné a efektivní. Pokud takové důvody nejsou dány, není uplatňování trestní odpovědnosti přípustné, ale rozporné s čl. 39 Listiny.*¹²⁸ K tomuto principu se hlásí taktéž ESLP.¹²⁹

¹²⁷ § 12 odst. 2 TZ: *„Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu“.*

¹²⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. 11. 2019, pod sp. zn. II. ÚS 474/19

¹²⁹ Např. Rozsudek ESLP ve věci E. S. proti Rakousku, ze dne 25. 10. 2018, stížnost č. 38450/12, bod 38.

V současnosti však řada fyzických osob v případě zásahu do své osobnosti raději volí cestu trestního práva, než aby přistoupila k podání občanskoprávní žaloby. Tento postup má i řadu procesněprávních konsekvencí, zatímco v případě občanskoprávní žaloby musí žalobce tvrdit a svá tvrzení prokázat. Pokud tyto své procesní povinnosti nesplní, pak v soudním sporu nebude úspěšný. Naopak v trestním řízení orgány činné v trestním řízení musí podklady pro své rozhodnutí, tedy důkazy, samy aktivně vyhledávat. Dalším motivem pro použití trestního řízení může být i to, že v případě odsuzujícího rozsudku může být poškozenému přiznáno právo na náhradu újmy v penězích.¹³⁰ Autor si nedělá iluze, že většině poškozených osob jde především o materiální náhradu, než o čistě morální satisfakci, proto jim trestněprávní cesta k ochraně osobnosti postačuje.

Pokud máme vymezeny všechny v úvahu připadající vztahy, pak je vhodné provést jejich závěrečné shrnutí. V případě blasfemického projevu, tj. kolizi mezi právem na svobodu projevu a právem na ochranu náboženského sentimentu, to znamená, že nejprve orgány veřejné moci musí provést poměření dotčených práv, tj. test proporcionality. Pokud orgány veřejné moci dospějí k výsledku, který upřednostní právo na svobodu projevu, pak je u autora takového blasfemického projevu vyloučena jakákoliv odpovědnost nejen dle práva veřejného (tj. trestního zákoníku či přestupkového), ale i dle práva soukromého. Avšak v případě, kdy orgány veřejné moci v testu proporcionality upozadí svobodu projevu ve prospěch jiného základní práva, pak musí nastoupit prostředky jiného právního předpisu k ochraně práv druhých osob či k ochraně veřejného zájmu. Pro výběr odpovídajícího prostředku k ochraně těchto zájmů v případě blasfemických výroků bude určujícím kritériem zásada subsidiarity trestně právní represe. Pokud blasfemický projev naplní některou ze skutkových podstat obsažených v trestním zákoníku či některou skutkovou podstatu přestupku, pak bude zřejmé, že posuzovaný výrok dosáhl takové intenzity, že nepostačují prostředky toliko práva soukromého. Užití prostředku veřejného práva však nevyklučuje uplatnění soukromoprávních nároků. V opačném případě blasfemický výrok, který nemá intenzitu trestného činu a ani přestupku, bude řešen (za předpokladu, že poškozená osoba podá žalobu) toliko prostředky soukromého práva.

¹³⁰ HERCZEG, J. Případ Erdogan a meze přijatelné kritiky veřejně činných osob [online] bulletin-advokacie.cz, [cit 28. prosince 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pripad-erdogan-a-meze-prijatelne-kritiky-verejne-cinnych-osob#ftn9>

6.1. Horizontální účinek lidských práv

Jak již bylo podáno výše veřejná subjektivní práva mají vertikální charakter, tj. uplatňují se mezi státem a jednotlivcem, tedy zejména v odvětví práva veřejného. Zcela legitimní otázkou pak zůstává, zda se tato veřejná subjektivní práva uplatní taktéž v systému práva soukromého, pokud ano, pak v jaké míře.¹³¹ Odpověď na tuto otázku poskytl Ústavní soud SRN ve věci Lüth v. Veit Harlan.¹³² Skutkové okolnosti daného případu jsou poměrně jednoduché Veit Harlan byl prominentní nacistický filmový režisér, který chtěl na hamburském filmovém festivalu uvést svůj film. Městský úředník Eric Lüth, protifašistický bojovník, veřejně vyzýval k bojkotu filmu Veita Harlana. Ten proti jednání Erica Lüthe podal žalobu na náhradu škody. Zpočátku byl úspěšný až do rozhodnutí Ústavního soudu SRN, který dal za pravdu Ericu Lüthovi. Své rozhodnutí odůvodnil soud tím, že lidská práva prozařují celým právním řádem, tedy aplikováno na tento případ, byl nesprávný postup německých soudů, pokud jednání Erica Lüthe bylo posouzeno jako jednání v rozporu s dobrými mravy. Dle názoru Ústavního soudu SRN mělo být na tento případ důsledně aplikováno právo na svobodu projevu zaručené Ericu Lüthovi ústavou SRN. Tímto svým rozhodnutím založil Ústavní soud SRN tzv. horizontální působení lidských práv, resp. jejich nepřímý horizontální účinek.¹³³ O nepřímý horizontální účinek se jedná, když na konkrétní soukromoprávní problém jsou aplikována ustanovení základních práv relevantních pro daný problém, resp. když konkrétní soukromoprávní problém je interpretován ve světle základních práv. Naopak o přímý účinek půjde v tom případě, kdy na místo konkrétních ustanovení soukromého práva je aplikováno bezprostředně samotné základní právo.¹³⁴

Nepřímý horizontální účinek, *inter alia*, zavazuje orgány veřejné moci k tomu, aby v případě soukromoprávních sporů zohlednily, zda jsou dotčena i základní práva. Pokud orgány veřejné moci k takovému zohlednění základních práv nepřistoupí či sice základní práva zohlední, ale chybně, pak bude toto rozhodnutí stiženo vadou. Tato vada zakládá poškozené straně právo požadovat nápravu takového rozhodnutí v řízení před Ústavním soudem ČR či ESLP. Předmětem

¹³¹ BARTOŇ, M. Formy působení základních práv. Acta Iuridica Olomucensia, 2015, č. 1, str. 7-26. ISSN: 1805-9554.

¹³² Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu SRN ze dne 15. 1. 1958, pod sp. zn. BVerfGE 7, 198.

¹³³ ONDŘEJEK, P. Konstitucionalizace soukromého práva na příkladu limitů jednání právníků osob. Jurisprudence, 2016, č. 4, str. 33. ISSN: 1802-3843.

¹³⁴ TICHÝ, L. Působení základních práv na soukromoprávní poměry a jeho meze (skica k doktríně prozařování). Časopis pro právní vědy a praxi, 2010, č. 1, str. 13. ISSN: 1805-2789.

řízení před těmito soudy nebude samotný soukromoprávní vztah, ale dotčené rozhodnutí orgánu veřejné moci, které nezohlednilo či zohlednilo nesprávně základní práva na daný soukromoprávní vztah.¹³⁵ K aplikaci nepřímého horizontálního účinku do soukromého práva se kloní i právní teorie. Ostatně použití tohoto účinku je zakotveno i v ust. § 2 odst. 1 OZ, které výslovně normuje, že jakékoliv ustanovení soukromého práva je nezbytné vykládat ve shodě s Listinou, resp. obecně s ústavním pořádkem. Autor se domnívá, že použití tohoto ustanovení jen reflektuje přípustnost nepřímého horizontálního účinku v soukromém právu.¹³⁶

Tomuto nasvědčuje i judikatura Ústavního soudu České republiky, ve které byl nepřímý horizontální účinek několikrát řešen. Příkladem může být hojně citovaný judikát Ústavního soudu pod sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14.7.2004, v němž Ústavní soud ČR konstatoval, že ne všechna základní práva působí přímo. Totiž v některých případech působí skrz tzv. jednoduché právo (poznámka autora: právo podústavní), a to tak, že právním řádem „prozařují“. Toto – dle mínění Ústavního soudu – platí také v případě vztahů, v nichž jsou si účastníci rovni (poznámka autora: v soukromém právu), nikoliv jen tam, kde jsou vztahy účastníků založeny na nerovném postavení (poznámka autora: v právu veřejném). S ohledem na toto jsou soudy povinny při aplikaci podústavního práva brát zřetel na toto „prozařování“, tedy dotčená práva vážit tak, aby dostály své povinnosti chránit práva jednotlivce nejenom v rovině práva podústavního, ale zároveň i v rovině práva ústavního.¹³⁷ K tomuto poměrování dotčených práv na úrovni obecných soudů pak Ústavní soud ČR konstatoval: „ústavní soud nemůže zasáhnout do rozhodnutí obecného soudu jen proto, že by sám provedl poměrování ústavních hodnot a základních práv jinak a dospěl by k jinému závěru. Ústavní soud však zasáhne a bude chránit základní právo, pokud se obecné soudy dopustily omylu při hodnocení významu základního práva nebo svobody“.¹³⁸ Z uvedených teoretických závěrů a rozhodnutí Ústavního soudu nelze uzavřít jinak než, že nepřímý horizontální účinek základních práv je v právních poměrech České republiky aplikovatelný. Dlužno však dodat, že někteří právní teoretici se domnívají, že za

¹³⁵ BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, M., KOPA, M., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J. a SVAČEK, O. Základní práva. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1. str. 57.

¹³⁶ LAVICKÝ, P., IN: LAVICKÝ, P. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. str. 40-41.

¹³⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14.7.2004, pod sp. zn. I.ÚS 185/04

¹³⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15.3.2005, pod sp. zn. I. ÚS 367/03

jistých okolností může být užito i přímého horizontálního účinku.¹³⁹ Závěrem je vhodné zmínit, že pokud dojde v rámci nepřímého horizontálního účinku k poměrování dvou základních práv, pak obecné soudy mají k jejich vzájemnému hodnocení, resp. k upřednostnění jednoho z nich využít testu proporcionality.¹⁴⁰

6.2. Blasfemie v občanském zákoníku

Z předchozí kapitoly je známo, kdy lze namísto trestněprávní represe řešit blasfemické výroky v civilním řízení. Je vhodné se zabývat podmínkami, které musí být splněny, aby nárok na náhradu újmy způsobenou blasfemickým výrokem, mohl být úspěšně uplatněn v soudním řízení. Cílem této podkapitoly není a ani nemůže být podání čtenáři vyčerpávajícího výkladu problematiky deliktního práva v občanském zákoníku. Z tohoto důvodu se bude autor zabývat některými otázkami deliktního práva v občanském zákoníku pouze povrchně či je zcela vynechá. Cílem tak s přihlédnutím k tématu práce je postavit najisto, zda občanský zákoník normuje mechanismy náhrady imateriální újmy, které umožňují odškodnit ty, do jejichž osobnosti (náboženského sentimentu) bylo blasfemickým výrokem zasazeno. V případě, že občanský zákoník takové mechanismy obsahuje, pak jaké podmínky musí být splněny, aby mohl být tento nárok úspěšně uplatněn v soudním řízení. Stranou nezůstane ani způsob odčinění této nemajetkové újmy a s tím související modifikační kritéria, jež mohou ovlivnit výši soudem přiznané náhrady. V neposlední řadě se autor bude zabývat i malou klausulí náhrady nemajetkové újmy a její úlohou při odškodňování zásahu do náboženského sentimentu.

V úvodu této kapitoly je vhodné vysvětlit základní občanskoprávní konstrukci uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy v souvislosti s blasfemickým výrokem, resp. zásahem do náboženského sentimentu. Teprve poté je možné definovat dílčí podmínky, jejichž naplnění či neplnění závisí na konečném rozhodnutí soudů o přiznání či nepřiznání náhrady újmy. V terminologii současného občanského zákoníku lze rozlišovat mezi pojmy škoda a újma. Zatím co termín újma pod sebou zahrnuje jak újmu majetkovou (škodu), která spočívá buď v újmě na jmění, tj. ve skutečné škodě nebo ušlém zisku, nebo ve vzniku dluhu,

¹³⁹ TICHÝ, L. Působení základních práv na soukromoprávní poměry a jeho meze (skica k doktríně prozařování). Časopis pro právní vědy a praxi, 2010, č. 1, str. 15. ISSN: 1805-2789.

¹⁴⁰ LAVICKÝ P., IN: LAVICKÝ, P. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. str. 41.

tak i újmu nemajetkovou. Ta vzniká například při zásahu do osobnostních práv.¹⁴¹ Právní teorie přijímá názor, že zásahem do osobních práv může vedle nároku na náhradu imateriální újmu vzniknout i nárok na náhradu škody a nárok na vydání bezdůvodného obohacení.¹⁴² Dle mínění autora je však vznik nároku na náhradu škody či vznik povinnosti vydat bezdůvodné obohacení ve vztahu k jakémukoliv blasfemickému projevu toliko v rovině teoretické. Pokud již nějaký nárok osobě poškozené blasfemickým projevem vznikne, pak se ve valné většině bude jednat o nárok na náhradu imateriální újmy. Z tohoto důvodu autor pomíjí výklad o škodě jako materiální újmě při zásahu do osobnostních práv a toto téma ponechává odborné literatuře.

6.2.1. Konstrukce náhrady újmy při zásahu do osobnostních práv

Relevantní ustanovení pro náhradu imateriální újmy do osobnostních práv způsobených blasfemickým výrokem nalezneme v ust. § 2956 OZ.¹⁴³ Tento paragraf přikazuje odčinit škůdci, tj. autorovi blasfemické projevu, újmu, kterou způsobil. Způsobená újma nejenže se musí dotýkat přirozeného práva poškozeného, ale kumulativně musí být toto přirozené právo chráněno první částí občanského zákoníku. Z jazykového výkladu uvedeného ustanovení je zřejmé, že obsahuje hypotézu v podobě „vznikne-li“, tedy uvedené ustanovení neříká nic o tom, kdy taková povinnost vzniká. Naopak toto ustanovení se uplatní ve chvíli, kdy taková povinnost již vznikla. Pak zcela logicky vyvstává otázka, v jakých případech vzniká tato povinnost, resp. jaká ustanovení musí být naplněna, aby tato povinnost vznikla.

Pro samotný vznik povinnosti k náhradě imateriální újmy jsou zcela zásadní dvě ustanovení občanského zákoníku. První z těchto ustanovení je ust. § 2894 odst. 2 OZ.¹⁴⁴ Z tohoto ustanovení vyplývá, že škůdce stíhá povinnost k náhradě imateriální újmy v zásadě ve dvou případech. To sice v případě, že a) tak stanoví zákon nebo b) tomu tak mezi škůdce a poškozeným bylo ujednáno. Autor

¹⁴¹ VÍTOVÁ, B. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971: metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví. Olomouc: ANAG, 2015. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-940-3. str. 14–15.

¹⁴² Např. CHALOUPEKOVÁ, H. Mediální právo: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-725-5. str. 361.

¹⁴³ § 2956 OZ: „Vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy.“

¹⁴⁴ § 2894 odst. 2 OZ: „Nebyla-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce, jen stanoví-li to zvlášť zákon. V takových případech se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu.“

přiznává, že takový případ by teoreticky mohl nastat i v případě náhrady újmy způsobené blasfemickým projevem, avšak tomu tak ve většině případů nebude. Zpravidla se bude jednat o náhradu imateriální újmy, kterou škůdci nařizuje zákon. Takovým příkazem je právě například i ust. § 2956 OZ. Druhým zásadním paragrafem k náhradě imateriální újmy je ust. § 2910 OZ.¹⁴⁵ Tento paragraf občanského zákoníku stanovuje základní podmínky, které musí být naplněny, aby škůdci vznikla povinnost k náhradě nemajetkové újmy. K těmto podmínkám podává autor výklad níže.

V teoretickoprávní konstrukci náhrady imateriální újmy způsobené zásahem do náboženského sentimentu blasfemickým výrokem je taktéž vhodné definovat vztah ust. § 2910 OZ a ust. § 2956 OZ. Velmi pregnantně jde vztah těchto dvou ustanovení shrnout tak, že jedno ustanovení (§ 2910 OZ) udává podmínky k náhradě imateriální újmy dle druhého ustanovení (§ 2956 OZ). Pokud má soud již přistoupit k náhradě imateriální újmy způsobené blasfemickým výrokem na základě ust. § 2956 OZ, pak musí být naplněny následující podmínky: a) musí být naplněna skutkové podstata dle ust. § 2910 OZ, vznik majetkové škody není vyžadován; b) došlo k zásahu do přirozeného práva, které je chráněno právní částí OZ a c) došlo k naplnění nexu protiprávnosti či nexu ohrožení normy, a to v souvislosti s přirozeným právem, které bylo zasaženo. V zájmu komplexnosti podaného výkladu je vhodné čtenáře upozornit, že v právní teorii se vyskytuje i názor zcela opačný, tedy že ust. § 2956 OZ je na ust. § 2910 OZ nezávislé.¹⁴⁶ Tento názor by však v soudním přezkumu neměl obstát, neboť zcela neguje jazykový výklad § 2956 OZ. Z tohoto důvodu autor konstrukci o náhradě imateriální újmy způsobené blasfemickým výrokem bude konstruovat za užití ust. § 2910 OZ a ust. § 2956 jako závislého ustanovení.

Posledním z kritérií, které autor s laskavým svolením čtenáře přeskočil, a teprve v tomto místě se k němu vrací, je požadavek ust. § 2956 OZ, aby nárok na náhradu imateriální újmy spočíval v porušení přirozeného práva chráněného ustanoveními první části občanského zákoníku. Zcela zřetelně se zde odkazuje na

¹⁴⁵ § 2910 OZ: „Škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí poškozenému, co tím způsobil. Povinnost k náhradě vznikne i škůdci, který zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva.“

¹⁴⁶ MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-199-1., str. 980-981.

ust. § 81 OZ, které zakotvuje právě ochranu přirozených práv a demonstrativně některá přirozená práva vyjmenovává. Pokud tedy právo spočívající v ochraně náboženského sentimentu druhých není přirozeným právem, jenž je chráněno tímto občanským zákoníkem, pak jazykovým výkladem § 2956 OZ nelze dojít k jinému závěru, než že by náhrada podle tohoto ustanovení poškozenému nenáležela. Pokud tedy má v této práci být dále řešena náhrada imateriální újmy spočívající v blasfemickém projevu, pak je zcela klíčové určit, zda ochrana náboženského sentimentu druhých je právem přirozeným a zda toto právo je chráněno první částí občanského zákoníku.¹⁴⁷

V souvislosti s tímto nelze opomenout ust. § 19 OZ. Ačkoliv se toto ustanovení může zdát vzhledem k tématu práce nevýznamné, opak je pravdou. Z tohoto ustanovení právní teorie vyvozuje, že přirozená práva náleží toliko fyzické osobě, nikoliv osobě právnické.¹⁴⁸ Z toho vyplývá pro náhradu imateriální újmy způsobené blasfemickým výrokem velmi podstatná věc. Dle ust. § 6 odst. 1 ZoC jsou registrované církve a náboženské společnosti právnickými osobami. Uvedené implikuje pouze jediný možný závěr, a to sice, že náhrady imateriální újmy způsobené blasfemickým výrokem podle ust. § 2956 OZ se s určitostí nemůže domoci žádná registrovaná církev či náboženská společnost. Zdůvodnění je zcela evidentní. Právnická osoba nemá přirozená práva, proto nemůže dojít k naplnění požadavků vyžadovaných občanským zákoníkem. Dle názoru autora nelze vyloučení právnických osob, resp. registrovaných církví a náboženských společností z uplatňování nároků na náhradu imateriální újmy způsobených blasfemickými výroky, považovat za šťastný krok. Z toho důvodu, že právě církve a náboženské společnosti by v první řadě měly být povolány k tomu, aby chránily své zájmy, resp. svoji víru a v souvislosti s tím i zájmy svých věřících. To jim v tomto případě zákonodárce neumožňuje. Bude tak na samotných věřících, aby se náhrady imateriální újmy domáhali oni sami.

Pokud již máme definována kritéria, podle kterých nárok na náhradu imateriální újmy vzniká, pak logicky zbývá zmínit, dle kterých ustanovení OZ se tento nárok odškodňuje. Způsob a rozsah náhrady, vč. modifikačních kritérií je

¹⁴⁷ BEZOUŠKA, P. in HULMÁK M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8, str. 1700-1701.

¹⁴⁸ Tamtéž.

uveden v ust. § 2951 a násl. OZ. V souvislosti s tím se autor zabýval speciálním ustanovením o rozsahu této náhrady v ust. § 2957 OZ a tzv. malou klausulí náhrady nemajetkové újmy dle ust. § 2971 OZ. Tématu způsobu a rozsahu náhrady imateriální újmy je věnována celá jedna podkapitola, proto nemá valného smyslu na tomto místě toto téma více rozvíjet.

Pokud shrneme všechny výše uvedené poznatky do jedné ucelené právní konstrukce, pak úspěšné uplatnění nároku na náhradu imateriální újmy způsobené blasfemickým výrokem dle občanského zákoníku je podmíněno následujícím: a) v testu proporcionality bylo právo na svobodu projevu omezeno ve prospěch ochrany náboženského sentimentu druhých; b) bylo zasaženo do přirozeného práva fyzické osoby; c) zasažené přirozené právo je chráněno první částí občanského zákoníku; d) došlo k naplnění všech požadavků normovaných ust. § 2910 OZ; e) naplnění nexu protiprávnosti v souvislosti s přirozeným právem, které bylo zasaženo. Teprve po kumulativním naplnění výše uvedených znaků je možné přikročit k určení způsobu a rozsahu náhrady nemajetkové újmy.

6.2.2. *Přirozená práva chráněná první částí občanského zákoníku*

Přirozenoprávní teorie vychází z právního dualismu, kde vedle sebe existuje právo platné a právo přirozené. Právo platné je státem vytvořeno, uznáno a vymáháno. Právo přirozené existuje nezávisle na státu a tvoří jej souhrn právních principů a norem, jež mají silný hodnotový základ. Toto právo není třeba normovat do pozitivního práva (platného práva), neboť je každému „přirozené“ a samo sebou poznatelné. Toto právo je nadřazeno přirozenému právu. Nelze opomenout, že v kontextu Listiny je nutné tato práva chápat jako nezadatelná, nezczizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná. Tato přirozená práva působí vůči všem, tedy *erga omnes*.¹⁴⁹

Občanský zákoník v ust. § 81 odst. 2 demonstrativně vyjmenovává následující práva, která chrání: „*zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy*“.¹⁵⁰ Právě ze slova „zejména“ před výčtem jednotlivých chráněných

¹⁴⁹ GERLOCH, A. Teorie práva. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1. str. 2016.; DOLEŽAL, T. a DOLEŽAL, A. In: MELZER, F. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1. str. 513.

¹⁵⁰ § 81 odst. 2 OZ

práv je možné podat, že se jedná o výčet toliko demonstrativní, nikoliv taxativní. Zůstává tak na autorovi, aby analýzou jednotlivých chráněných statků určil, zda ochrana náboženského sentimentu druhých patří pod některé ze shora uvedených přirozených práv či sice nepatří, ale jedná se o právo, které je přirozené a zároveň jej občanský zákoník v první části chrání. Autor nebude analyzovat shora vyjmenovaná práva, která jsou z logiky věci vyloučena či jejich užití na náhradu imateriální újmy způsobené blasfemickým výrokem je spíše hypotetické. Nebude tedy přikročeno k analýze práva na život, zdraví a práva žít v příznivém životním prostředí a ochranu projevů osobní povahy.

Legální definice pojmu „důstojnost“ neexistuje, a to ani v judikatuře. O definici tohoto pojmu se pokusil Tůma, který k němu uvádí: „*lidskou důstojnost chápat jako jednu ze základních přirozených hodnot lidské osobnosti vyjadřující nezbytnost zachovávání elementární úcty k člověku jako rozumem nadané živé bytosti a k jeho jedinečné lidské osobnosti, a to bez ohledu na pohlaví, rasu, barvu pleti, jazyk, víru a náboženství, politické či jiné smýšlení, národní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní nebo etnické menšině, majetek, rod nebo jiné postavení*“.¹⁵¹ Je zřejmé, že ani z této definice – dle autora značně široké - právo na ochranu náboženského sentimentu druhých *prima facie* nevyplývá. Ovšem po důkladné analýze této definice je třeba dojít k opačnému závěru. Z podané definice je zřejmé, že má být zachována základní úcta k člověku jako lidské osobnosti bez ohledu na její víru či náboženství. Blasfemický výrok je způsobilý tento požadavek narušit. Avšak je nutné zmínit, že k porušení tohoto zákonného požadavku nebude postačovat každý blasfemický výrok. Výrok v rozporu s tímto ustanovením musí mít jistou kvalitu. O naplnění této kvality bude možné hovořit pouze v souvislosti s takovými projevy, které hrubě uráží či znevažují objekty náboženské úcty takovým způsobem, že překračují povinnou míru úcty, kterou člověk musí vůči druhé osobě zachovat.¹⁵²

Dalším z relevantních pojmů je „ochrana cti a vážnosti“. Na úvod je tento pojem vhodné odlišit od důstojnosti. Zatímco důstojnost je vrozená a nejde ji nabýt či pozbýt, tak toto u vážnosti a cti neplatí. Vážnost a čest je člověk schopen ve společnosti svým chováním nabývat, ale i ztrácet. Lze tak hovořit o tom, že zatímco

¹⁵¹ TŮMA, P. In: LAVICKÝ, Petr. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. str. 412.

¹⁵² Toto kritérium je více rozebráno v části následující podkapitoly věnující se újmě.

právo na lidskou důstojnost je absolutní právo, pak právo na lidskou čest je právem relativním. Toto právo je neodmyslitelně spjata s čl. 10 Listiny. V souvislosti se soudní ochranou tohoto práva lze zmínit, že je chráněna jen taková míra cti a vážnosti, kterou daný člověk ve společnosti užívá. K zásahům v zásadě dochází uveřejněním nepravdivých tvrzení na veřejnosti či zveřejněním sice pravdivých skutečností, ale takovým způsobem, že difamují dotčenou osobu.¹⁵³ S ohledem na aktuální soudní praxi nemá valného významu pojmy čest a vážnost vůči sobě nikterak vymezovat, neboť uvedené termíny se do značné míry překrývají. Jisté vzájemné vymezení lze spatřovat v tom, že čest představuje vlastní náhled člověka na sebe a své ocenění ve společnosti, zatímco vážnost představuje uznání člověka od ostatních členů společnosti.¹⁵⁴ Z podaných definic je dle mínění autora zřejmé, že ochrana náboženského cítění věřících není spjata s jejich ctí a vážností.

V zájmu komplexnosti výkladu je nezbytné uvést, že Tůma sice právo na ochranu náboženského sentimentu druhých v ust. § 81 OZ nalézá taktéž, ale přes jinou právní konstrukci. Vzhledem k tomu, že tato konstrukce byla aprobována Krajským soudem v Brně ve věci *Dominika Duka proti brněnským divadlům*¹⁵⁵ se autor domnívá, že je vhodné ji předložit čtenáři. Tůma uvádí, že lidská svoboda představuje součást lidské osobnosti. Pojem svobody se dle jeho názoru rozpadá na několik dílčích svobod, např. politická svoboda, svoboda hospodářská apod. Jednou z těchto svobod je i svoboda myšlení a svědomí. Ta zahrnuje jak *forum internum*, tak i *forum externum*.¹⁵⁶ Vzhledem k závěrům, které autor učinil v kapitole věnované těmto pojmům, je zřejmé, že součástí tohoto práva je i právo na ochranu náboženského sentimentu. Dlužno však podotknout, že Tůma se přímo k otázce ochrany náboženského sentimentu druhých nevyjadřuje. Ačkoliv autor a Tůma, resp. Krajský soud v Brně mají odlišný názor na právní konstrukci ochrany náboženského sentimentu v ust. § 81 OZ, tak je zřejmé, že docházejí ke stejnému výsledku. Ochrana náboženského sentimentu lze podřadit pod přirozená práva chráněná první částí občanského zákoníku.

¹⁵³ DOLEŽAL, T., DOLEŽAL, A. In: MELZER, F. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1. str. 521-522.

¹⁵⁴ TŮMA, P. In: LAVICKÝ, P. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. str. 422-423.

¹⁵⁵ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 20. 11. 2019, pod sp. zn. 70 Co 170/2019

¹⁵⁶ TŮMA, P. In: LAVICKÝ, P. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. str. 421-422.

S ohledem na komplexnost podaného výkladu je vhodné podotknout, že v případě protiprávního zásahu do výše uvedených práv vznikají poškozené osobě následující právní nároky. Ty lze rozdělovat na nároky obecné a zvláštní. Obecné nároky vznikají z porušení právní povinnosti a zahrnují povinnost k náhradě škody, újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Zatímco nároky zvláštní vznikají přímo z absolutních osobnostních práv poškozené osoby. Mezi tyto nároky patří nárok zápůrčí a nárok odstraňovací.¹⁵⁷ Zápůrčí nárok spočívá v soudním zákazu jednání škůdce, kterým zasahuje do osobnostních práv poškozeného nebo v zákazu jednání, kterým škůdce může zasáhnout osobnostní práva poškozeného. Jednání, jehož zákazu se poškozený domáhá, musí být dostatečně specifikováno. Zcela zásadní skutečností pro úspěch podané žaloby je, že zásah do osobnostních práv v době rozhodování soudu musí probíhat nebo alespoň hrozit. Nepostačí, pokud tady takový stav byl v době podání žaloby a před rozhodnutím soudu pominul. V takovém případě by žalobce nebyl neúspěšný. Druhým ze zvláštních nároků je nárok odstraňovací. Účelem tohoto nároku je odstranit následky protiprávního jednání. Samotné protiprávní jednání nemusí v době rozhodování o tomto nároku trvat. Jako příklad lze uvést povinnost odstranit z internetového serveru konkrétní sdělení. Soudní praxe se dnes pod tento nárok pokouší včlenit také povinnost k náhradě nemajetkové újmy, resp. k poskytnutí přiměřeného zadostiučinění.¹⁵⁸ Autor se však domnívá, že tyto nároky spolu nesouvisejí, proto by nemělo docházet k jejich vzájemnému směšování. Zatímco nárok odstraňovací sleduje jen odstranění zásahu, tak funkce náhrady nemajetkové újmy je daleko širší. Ta – dle mínění Nejvyššího soudu – má mít v případech zásahu do těchto přirozených práv preventivně-sankční povahu.¹⁵⁹

6.2.3. *Požadavky dle ust. § 2910 občanského zákoníku*

Občanský zákoník v ust. § 2910 normuje podmínky, za jejichž kumulativního uplatnění dochází k povinnosti škůdce nahradit újmu. Vzhledem k tomu, že fundovaný výklad tohoto ustanovení by vydal na jednu celou rigorózní práci, musel autor přistoupit k redukci probírané materie. Autor se tak bude jednotlivým požadavkům ust. § 2910 OZ věnovat jen do takové hloubky, která je

¹⁵⁷ Tamtéž. Str. 471-472.

¹⁵⁸ Např. CHALOUPKOVÁ, H. Mediální právo: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-725-5. str. 359.

¹⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19.9.2018, pod sp. zn. 25 Cdo 894/2018

nutná pro pochopení základních podmínek pro uplatnění tohoto nároku. Hlubší právněteoretické analýzy jsou ponechány občanskoprávním teoretikům. Po jazykové analýze daného ustanovení je zřejmé, že podává dva samostatné případy, kdy dojde k založení povinnosti škůdce nahradit újmu. První z nich je zaviněné porušení zákonné povinnosti a s tím související zásah do absolutního práva poškozeného (tzv. porušení absolutního práva). Druhým z případů je jednání škůdce, který zaviněným jednáním zasáhne do jiného práva poškozeného, a poruší tím zákonnou povinnost stanovou za účelem ochrany takového práva (tzv. porušení ochranné normy). Jak již bylo vyloženo dříve, tak zásah do náboženského sentimentu druhých představuje zásah do absolutního práva, proto není třeba se zabírat konstrukcí nároku ve vztahu k porušení tzv. ochranné normy. Výklad v této podkapitole bude tedy zaměřen výhradně na konstrukci povinnosti k náhradě imateriální újmy způsobené tzv. porušením absolutního práva. Tato povinnost vzniká za kumulativního splnění následujících podmínek: a) zásah do absolutního práva; b) jednání škůdce zasahující do absolutního práva; c) příčinná souvislost; d) protiprávnost; e) zavinění; f) újma.¹⁶⁰ Ke všem těmto dílčí požadavkům podává autor výklad níže.

Prvním z konstrukčních kritérií je zásah do absolutního práva. Nejvyšší soud ČR setrvale judikuje, že rozhodujícím kritériem pro posouzení toho, zda je splněna podmínka zásahu do absolutního práva je posouzení jednání škůdce, nikoliv následek škůdcova jednání. V případě soudního přezkumu, tak bude soudem zejména řešeno, zda škůdce svým jednáním porušil určitou právní normu.¹⁶¹ Pokud tento závěr aplikujeme na řešenou materii, pak naplnění tohoto kritéria postačí, pokud autor blasfemického projevu svým výrokem zasáhne do absolutního práva jiného. Autor se domnívá, že toto kritérium bude naplněno principiálně při každém blasfemickém projevu, neboť každý tento projev zcela nepochybně zasáhne náboženský sentiment druhých osob. S tímto velmi blízce souvisí pojem zavinění. To bude mít formu buď konání nebo opomenutí.¹⁶² Autor se domnívá, že pojem jednání není třeba více vykládat, neboť je zřejmé, že

¹⁶⁰ VÍTOVÁ, B. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971: metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví. Olomouc: ANAG, 2015. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-940-3. str. 49–53.

¹⁶¹ BEZOUŠKA, P. in HULMÁK M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8, str. 1544.

¹⁶² MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-199-1. str. 276.

v případě blasfemického projevu půjde o jednání ve formě konání (vyřčení výroku apod.)

Další podmínkou je tzv. příčinná souvislost. Melzer uvádí, že v případě zásahů do absolutních práv se příčinná souvislost rozpadá, resp. je složena ze dvou dílčích příčinných souvislostí (tzv. kauzalit). Prvním z nich je kauzalita zakládající odpovědnost. Tato kauzalita – jak již název napovídá – zakládá samotnou odpovědnost, nikoliv škodu. K naplnění této kauzality dojde v případě, kdy jednání škůdce je v příčinné souvislosti se zásahem do absolutního práva. Druhá z kauzalit je kauzalita vyplňující odpovědnost. Tato kauzalita se aplikuje jen v případě naplnění kauzality předchozí. Jde o příčinnou souvislost mezi zásahem do absolutního práva a újmou.¹⁶³ Ke zkoumání kauzality, resp. její existence či neexistence se užívají rozdílné právněteoretické přístupy. To ovšem není předmětem této práce, a tak se autor omezí toliko na nejběžnější přístupy ke zkoumání kauzality. Tím je tzv. teorie podmínky (*conditio sine qua non*). Tato podmínka je naplněna v případě, kdy se podaří identifikovat příčinu, která vedla ke způsobení škody, resp. tu příčinu, bez jejíž existence by ke škodě nedošlo. Druhým přístupem k hodnocení kauzality je tzv. teorie adekvátnosti. Tato teorie bude naplněna v případě, kdy způsobená újma bude za obvyklého chodu věcí předpokládaným a adekvátním následkem protiprávního jednání škůdce.¹⁶⁴ Aplikace příčinné souvislosti na blasfemický výrok a jím způsobenou újmu na náboženském sentimentu věřících nebude nikterak obtížná. Na jedné straně bude blasfemický výrok a na straně druhé poté náboženské cítění věřících. Příčinná souvislost bude zachována, pokud blasfemický projev je způsobilý zasáhnout do náboženského sentimentu druhých. Dle názoru autora tak bude posuzováno zejména, zda řešený výrok je blasfemický a zda má potřebnou kvalitu, aby mohl zasáhnout do náboženského sentimentu věřících. Příčinná souvislost nebude dána kupříkladu tehdy, pokud v poměrech daného náboženství nebude možné považovat daný výrok za blasfemistický. Pokud se řešený blasfemistický projev dotýkal více náboženství, pak je nutné jej posuzovat v souvislosti se všemi náboženstvími, kterých se dotýkal.

¹⁶³ Tamtéž. str. 276.

¹⁶⁴ HRÁDEK, J., in ŠVESTKA, J. Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-630-3., str. 934.

Dalším znakem, jenž musí být naplněn, aby škůdci vznikla povinnost k náhradě vzniklé újmy je protiprávnost. Znak protiprávnosti představuje jistý objektivní prvek v konstrukci občanskoprávní odpovědnosti za blasfemický výrok. O protiprávní jednání se bude jednat v případě, pokud jednání škůdce je v rozporu se zákazem nebo příkazem, který chrání dotčený právní zájem. Protiprávnost je tak dovozována z povinností stanovených zákonem. To však nevyklučuje použití analogie.¹⁶⁵ Každý zásah do náboženského sentimentu druhých způsobený blasfemickým výrokem bude představovat zásah do osobnosti člověka. Tento zásah je v rozporu s objektivním právem a je nutné ho tak považovat za protiprávní. Naplnění znaku protiprávnosti je však vyloučeno v případě tzv. okolností vylučující protiprávnost. Jedná se o okolnosti, jejichž aplikace na daný případ znamená, že jednání škůdce bude v dané věci považováno za jednání aprobované právem, ačkoliv jindy (bez okolností vylučující protiprávnost) by takové jednání bylo považováno za protiprávní jednání. V případě zásahu do osobnostních práv připadají do úvahy následující okolnosti, jež eliminují naplnění znaku protiprávnosti: a) svolení poškozeného); b) zákonné dovolení; c) plnění právem dané povinnosti; d) výkon jiného subjektivního práva.¹⁶⁶ Z pohledu tématu této práce může být znak protiprávnosti v případě blasfemických projevů vyloučen kupříkladu svolením poškozeného nebo výkonem jiného subjektivního práva. Vzhledem k tomu, že ostatní důvody se dotýkají tématu této práce, autor je s laskavým svolením čtenáře vynechává.

První z okolností vylučující protiprávnost je svolení poškozeného. Každý plně svéprávný člověk může svolit se zásahem do svých osobnostních práv. Druhým dechem je však nutné dodat, že toto svolení se může vztahovat jen na některá osobnostní práva. Pro některé jako je například lidský život je to zcela vyloučeno. Dále je vyžadováno, aby toto svolení nebylo v rozporu s dobrými mravy či oprávněnými zájmy jiných osob. Autor se domnívá, že právo na ochranu náboženského sentimentu nepředstavuje právo, s jehož omezením by poškozený nemohl souhlasit. Tento důvod lze demonstrovat na situaci, kdy věřící osoba si zakoupí lístek na blasfemický film, ačkoliv ví, že jeho sledováním dojde k zásahu do jejího práva na ochranu náboženského sentimentu. Druhým z relevantních

¹⁶⁵ BEZOUŠKA, P. in HULMÁK M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8, str. 1543.

¹⁶⁶ DOLEŽAL, T. In: MELZER, F. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1. str. 527-529.

důvodů je výkon jiného subjektivního práva. Tato okolnost vylučující protiprávnost dopadá na situace, kdy se střetávají dvě či více práv. V kontextu této práce právo na svobodu projevu normované Úmluvou a Listinou a zároveň právo na ochranu náboženského sentimentu.¹⁶⁷ Z takto podaného výkladu by se mohlo zdát, že k naplnění, resp. vyloučení protiprávnosti postačí, pokud dojde k samotnému střetu dvou či více subjektivních práv. To ovšem není pravda. Střet práv je základní podmínkou uplatnění okolnosti vylučující protiprávnost, nikoliv podmínkou jedinou a rozhodující. K této podmínce přistupuje ještě test proporcionality, resp. výsledek tohoto testu. Pokud totiž v případě, kdy je řešena ochrana náboženského sentimentu druhých, dospějeme při hodnocení těchto práv k tomu, že má být upřednostněno právo na svobodu projevu, pak je zřejmé, že došlo k naplnění okolnosti vylučující protiprávnost. Tento závěr pak samozřejmě platí i opačně. Automaticky se tak nabízí otázka, zda výsledek testu proporcionality na ústavní úrovni je bez dalšího nutné aplikovat i na naplnění podmínek vylučujících protiprávnost. Autor se domnívá, že ano. Není souladné s právní logikou, aby jiný závěr byl učiněn na ústavní úrovni a jiný v občanskoprávní úrovni. Jinými slovy řečeno, pokud výsledkem testu proporcionality je upřednostnění svobody projevu, pak automaticky dochází k naplnění okolnosti vylučující protiprávnosti, a to nejenom v právu občanském.

Dalším z relevantních pojmů je zavinění. V souladu s ust. § 2911 OZ se presumuje, že škůdce jednal z nedbalosti, což ve vztahu k zásahu do absolutního práva plně postačuje. Otázka zavinění se podává jako vnitřní vztah škůdce ke svému protiprávnímu jednání a k následku tohoto svého jednání (újmě). Jinak řečeno zkoumá se, zda škůdce vzhledem ke svým znalostem a schopnostem mohl předvídat, že svým jednáním zasáhne do absolutního práva poškozeného. Druh zavinění se určuje na základě složky rozumové a složky volní. Podle jejich vzájemného poměru rozlišujeme zavinění ve formě úmyslu a nedbalosti. Úmysl se dále rozděluje na úmysl přímý a nepřímý. Nedbalost se člení na nedbalost vědomou a nevědomou. Toto rozdělení není z hlediska předmětu práce důležité, proto se mu autor dále nevěnuje. Z hlediska zásahu do absolutního práva postačí, pokud je složkou zavinění kryt toliko vztah mezi protiprávním jednáním škůdce a zásahem

¹⁶⁷ Tamtéž, str. 529.

do absolutního práva, nikoliv již mezi jednáním a samotnou újmou.¹⁶⁸ Dle názoru autora nepředstavuje zavinění v případě posuzování nároků vzniklých zásahem do náboženského sentimentu druhých žádný problém. Co do formy zavinění je dle autora zřejmé, že se bude jednat o formu úmyslu, neboť se nelze domnívat, že by se škůdce dopustil blasfemie jinak než úmyslně. Ačkoliv se ponejvíce bude jednat o formu přímého úmyslu (škůdce ví, že daným výrokem zasáhne do práva na ochranu náboženského cítění druhých, přesto jej vyřkne), lze se však představit i formu nepřímého úmyslu (škůdce ví, že daným výrokem může zasáhnout do práva na ochranu náboženského cítění druhých a je s tím srozuměn). Případy nepřímého úmyslu – dle mínění autora – budou přičítány spíše nevzdělanosti či buranství jejich autora, např. autor vyřkne výrok tzv. „na hraně“. Je však nutné podotknout, že čím bude výrok autora hanlivější a vůči náboženství nepřátelštější, tím spíše bude nutné uvažovat o zavinění ve formě přímého úmyslu. Toto kritérium nabývá na důležitosti při určení rozsahu a způsobu náhrady imateriální újmy.

Posledním kritérium je škoda, resp. újma. Újmu je možné definovat jako nepříznivý zásah do nemajetkových práv poškozeného. Není tedy pochybu o tom, že zásahem do osobnostních práv, resp. do práva na ochranu náboženského sentimentu věřících dojde u poškozeného k zásahu do jeho nemajetkových práv, a tím i ke vzniku imateriální újmy.¹⁶⁹ Podmínku vzniku újmy lze uzavřít s tím, že každý blasfemistický výrok nemusí nutně vést ke vzniku újmy. Jako příklad lze uvést výrok, který sice naplňuje definici blasfemie, ale zároveň nemá takovou kvalitu, aby zasáhl do náboženského sentimentu věřících. Kupříkladu hovorový výraz „ježíšíkriste“ by mohl být považován za rouhavý. Nicméně nemá takovou kvalitu (útočnost), aby mohl u věřících způsobit újmu na jejich právu na ochranu náboženského sentimentu. Ostatně tomuto názoru autora nasvědčuje taktéž usnesení Nejvyššího soudu, které pro vznik nemajetkové újmy na osobních právech vyžaduje, aby jednání škůdce bylo objektivně způsobilé zasáhnout do sféry poškozeného.¹⁷⁰ Je tak důležité vždy hodnotit, zda jiná osoba v obdobném

¹⁶⁸ BEZOUŠKA, P. in HULMÁK M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. str. 1557; VÍTOVÁ, B. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971: metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví. Olomouc: ANAG, 2015. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-940-3. str. 52.

¹⁶⁹ MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-199-1. str. 43.

¹⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.7.2018, pod sp. zn. 30 Cdo 1917/2018

postavení by se také cítila dotčena blasfemickým výrokem škůdce.¹⁷¹ Z uvedeného lze usuzovat na objektivní hodnocení kritéria újmy, nikoliv subjektivní. Autor se i s odkazem na výše uvedenou judikaturní praxi Nejvyššího soudu ČR domnívá, že úspěšného odškodnění při zásahu do práva na ochranu náboženského sentimentu se bude možné domoci jen v případech, kdy blasfemický projev zcela zjevně přesahuje hranice slušnosti a veřejných zvyklostí.

6.2.4. Způsob a rozsah náhrady imateriální újmy

Pokud již máme vyřešenou základní právní konstrukci nemajetkové újmy, pak nezbyvá než se zabývat způsobem a rozsahem náhrady, resp. odčiněním nemajetkové újmy. Na úvod je vhodné poznamenat, že způsob náhrady nemajetkové újmy je normován ust. § 2951 odst. 2 OZ. Tento paragraf normuje, že nemajetková újma se nahrazuje formou přiměřeného zadostiučinění. V následující větě poté zákon normuje, že finanční odčinění nemajetkové újmy je až sekundárním způsobem náhrady, resp. má k němu být přistoupeno až v případě, kdy jiný způsob (např. veřejná omluva) nezajistí skutečnou a dostatečnou náhradu nemajetkové újmy. Bezouška velmi pregnančně shrnul účel odčinění imateriální újmy následovně: „*již z lingvistického hlediska je zřejmé, že postiženému má být učiněno zadost. Má být přesvědčen, že jeho újma byla uznána, že ten, kdo ji způsobil, se určitým způsobem kaje (morální satisfakce), případně má získat peníze, aby si podle své vůle opatřil, co je mu libo a zpřijemnil si tím život, aby tím zmírnil pocit křivdy, kterou utrpěl, a případně utišil touhu po odplatě (peněžní satisfakce).*¹⁷²

Z úvodu předchozího odstavce je zřejmé, že finanční odčinění nemajetkové újmy nastupuje až jako sekundární prostředek náhrady. Bude tak často na soudu, aby zkoumal, zda jím řešený zásah do osobních práv (ochrany náboženského sentimentu) má již takovou intenzitu, že jiný způsob náhrady, než finanční satisfakce nezajistí skutečnou a dostatečnou náhradu vzniklé nemajetkové újmy. Hodnocení způsobu náhrady imateriální újmy soudem se má odvíjet nejprve v rovině toho, zda je vůbec nutné přiznat nějaké zadostiučinění. Teprve po kladném zodpovězení této otázky má soud přistoupení k výběru odpovídajícího způsobu zadostiučinění. Tímto posouzením bude naplněn požadavek, aby nedocházelo

¹⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.4.2018, pod sp. zn. 30 Cdo 1614/2016

¹⁷² BEZOUŠKA, P. in HULMÁK M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. str. 1682.

k odškodňování triviálních (banálních) imateriálních újem. Při rozhodování o vhodném způsobu zadostiučinění mají být brány do úvahy především následující okolnosti případu: a) význam zasaženého statku a vědomost škůdce o následcích tohoto zásahu; b) způsob zásahu; c) rozsah újmy a její vliv na poškozeného; d) okolnosti na straně škůdce (různé polehčující či přitěžující okolnosti); e) okolnosti na straně poškozeného (např. spoluzavinění).¹⁷³ Pokud tyto závěry aplikujeme na náhradu imateriální újmy způsobené zásahem do náboženského sentimentu druhých, budou rozhodná kritéria pro způsob určení způsobu náhrady imateriální újmy poněkud užší. Dle názoru autora bude třeba hodnotit jen: a) způsob zásahu; b) rozsah újmy a její vliv na společnost či žalovaného; c) okolnosti na straně škůdce a d) okolnosti na straně poškozeného.

Zcela tak odpadá kritérium významu zasaženého statku, neboť ten bude vždy stejně závažný, a to logicky proto, že bude vždy zasaženo do stejného práva poškozeného, tj. do práva na ochranu náboženského sentimentu. Toto právo lze považovat za významné, neboť bylo ústavodárce zakotveno v listině Listině. Co do způsobu zásahu bude třeba povětšinou hodnotit úmysl škůdce, zda chtěl škůdce vědomě zasáhnout do práva na ochranu náboženského sentimentu a z jakého důvodu do něj chtěl zasáhnout (např. ze škodolibosti, ze svévole apod.). Dalším kritériem, které při hodnocení způsobu odčinění imateriální újmy nelze pominout, je rozsah újmy a její vliv. Rozsah újmy je nutné posuzovat podle počtu osob, které byly blasfemickému projevu vystaveny. Kupříkladu o menší rozsah se bude jednat, pokud bude blasfemický výrok vyřčen v malém experimentálním divadle, než pokud bude ten samý výrok vyřčen v celonárodním televizním vysílání v hlavním vysílacím čase. Jako vliv daného výroku má být posuzováno to, jak hluboce daný výrok mohl zasáhnout náboženský sentiment věřících. Ačkoliv by se mohlo zdát, že kritérium rozsahu a vlivu jsou spojené nádoby, není tomu tak. Může se například jednat o malý rozsah (již zmíněné malé experimentální divadlo), ale o velký vliv na náboženský sentiment přítomných věřících (velmi hrubý blasfemický výrok). Při hodnocení postoje škůdce se bude hodnotit především míra jeho zavinění ve vztahu k blasfemickému výroku či dosud projevená lítost. Opačně u poškozeného se bude hodnotit míra jeho spoluzavinění či porušení povinnosti prevence (o povinnosti prevence viz níže).

¹⁷³ Tamtéž, str. 1684-1685.

Než přistoupíme k výkladu o okolnostech zvláštního zřetele hodných je vhodné zmínit část ust. § 2956 OZ, která jako nemajetkovou újmu prikazuje odčinit i škůdcem způsobené duševní útrapy. Občanský zákoník však pojem duševních útrap přímo neobsahuje. Z odborné literatury lze dovodit, že se jedná o nepřeborné množství psychických stavů, které zasahují do duševní pohody člověka. Příkladem jsou uvedeny úzkost, smutek, ponížení apod.¹⁷⁴ Autor se domnívá, že toto ustanovení se na náhradu imateriální újmy způsobené blasfemickým výrokem neužije. Respektive by se užilo jen v případě, že by blasfemický výrok u recipienta vyvolal následek hraniční s poruchou zdraví (např. silná deprese apod.). Jiný výklad by v souvislosti s řešenou materií nedával valného smyslu, neboť v případě odškodňování zásahu do náboženského sentimentu věřících dochází již k odškodnění určitého zásahu do psychické pohody člověka. Zahrnutí duševních útrap se tak jeví jako nadbytečné. Přistoupit by se k němu mohlo jen velmi zřídka, a to jen ve vážných případech (např. již naznačený zásah do zdraví).

Zbývá se tedy zabývat okolnostmi zvláštního zřetele hodných při určování způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění. Takzvané okolnosti zvláštního zřetele hodné jsou normovány ust. § 2957 OZ.¹⁷⁵ Toto ustanovení se uplatňuje v závislosti na již dříve zmíněném ust. § 2951 odst. 2 OZ. Pokud tedy soud posuzuje způsob a rozsah přiměřeného zadostiučinění, musí do úvahy vzít právě okolnosti zvláštního zřetele hodné. Teorie rozděluje tyto okolnosti v zásadě na dvě skupiny: a) úmyslné způsobení újmy a b) obava ze ztráty života.¹⁷⁶ Dlužno dodat, že toto ustanovení nelze vykládat tak, že pokud v řešeném případě nejsou přítomny okolnosti zvláštního zřetele hodné, jedná se o banální újmu, kterou není třeba odškodňovat. Uvedené bude jen znamenat, že způsob a rozsah přiznaného přiměřeného zadostiučinění bude nižší než v případě, že by taková okolnost byla v daném případě přítomná.

¹⁷⁴ DOLEŽAL, T a MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-199-1. str. 983.

¹⁷⁵ § 2957 OZ: „Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Jimi jsou úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohružky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobení účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavou hrozba nebo jiná příčina vyvolala.“

¹⁷⁶ BEZOUŠKA, P. in HULMÁK M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. str. 1702-1703.

První okolností zvláštního zřetele hodné je úmyslné způsobení újmy. Zde vystupuje zcela zřetelně najevo požadavek zákonodárce na to, aby druh zavinění (tj. úmysl) byl jedním z rozhodujících kritérií při určení způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění. Je však nutné upozornit na to, že úmysl jako kritérium zvláštního zřetele hodného nelze aplikovat automaticky. Užije se v případě, kdy úmyslné jednání škůdce přispělo k újmě poškozeného.¹⁷⁷ Autor se však domnívá, že v případě blasfemických výroků bude zpravidla nutné aplikovat i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Právě s ohledem na tu skutečnost, že vyřčení blasfemického výroku bude obvykle kryto zaviněním ve formě úmyslu, lze předpokládat, že tento úmysl přispěje újmě poškozeného.

Obdobně je třeba přihlédnout k jednání škůdce, který sleduje svým jednáním zlý úmysl a zároveň následek svého jednání uvádí ve veřejnou známost. V reáliích blasfemických výroků se bude například jednat o situaci, kdy autor blasfemického divadelního představení jej nahraje na sociální síť v úmyslu získat pro svoji hru pozornost, a tím zvýšit prodej vstupenek na své představení. Úmyslem nemusí být získání jen materiálních statků (peněz), postačí, pokud škůdce chce získat jen nehmotné statky (popularitu, veřejnou pozornost, odběratele apod.).¹⁷⁸ V neposlední řadě je třeba zmínit, že do skupiny okolností zvláštního zřetele hodných patří i diskriminace z důvodu víry poškozeného. Autor se však domnívá, že pokud vyjdeme z definice diskriminace v ust. § 2 odst. 2 AntiDZ, resp. jejího dělení na přímou a nepřímou diskriminaci, což je v kontextu českého práva nezbytné, lze tuto okolnost posuzovat jako okolnost zvláštního zřetele hodnou ve vztahu k náhradě imateriální újmy způsobené blasfemickým výrokiem. Samotný blasfemický projev sice není schopen zasáhnout do postavení poškozených tak, aby bylo možné uvažovat, že na jeho základě je s poškozeným zacházeno méně příznivě než s jiným na základě jeho víry. To však postačuje k vyloučení toliko přímé či nepřímé diskriminace. Výše zmíněné ustanovení však za diskriminaci považuje také obtěžování. Dle závěrů autora (viz kapitola 6.4.2.) může být právě tato forma diskriminace naplněna blasfemickými výroky. Nepůjde však toliko o jeden blasfemický výrok, ale spíše o setrvalou činnost škůdce. K tomuto závěru si autor

¹⁷⁷ DOLEŽAL, T a MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-199-1. str. 986-987.

¹⁷⁸ BEZOUŠKA, P. in HULMÁK M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. str. 1702-1703.

dovoluje v podrobnostech odkázat na podkapitolu věnující se antidiskriminačnímu zákonu.

Na závěr této podkapitoly je vhodné shrnout celou konstrukci určení způsobu a rozsahu náhrady imateriální újmy ve vztahu k blasfemickým výrokům. Na úvod je nutné posoudit, zda se nejedná o banální újmu, resp. zda je třeba trvat na odčinění té konkrétní újmy. Tedy zda řešený blasfemistický výrok, resp. zásah do práva na ochranu náboženského sentimentu, dosahuje takové intenzity, že je nutné přikročit k odškodnění újmy jím způsobené. Pokud ano, pak je třeba dle ust. § 2951 odst. 2 vyhodnotit, zda existuje jiný způsob než finanční kompenzace, který zajistí skutečné a dostatečné odčinění imateriální újmy. V případě, že takový způsob neexistuje, pak soud přikročí k finančnímu odškodnění. Právě při určování způsobu a následně i rozsahu náhrady imateriální újmy musí soud zvážit i tzv. okolnosti zvláštního zřetele hodné a na základě nich modifikovat výši přiznaného finanční zadostiučinění.

6.2.5. Malá generální klauzule náhrady nemajetkové újmy

Za malou generální klauzuli náhrady nemajetkové újmy teorie označuje ust. § 2971 OZ.¹⁷⁹ Ačkoliv toto práce nemá být vyčerpávajícím výkladem skutkových podstat náhrady imateriální újmy, tak autor nemůže opomenout, že Krajský soud v Brně se ve věci *Dominika Duka proti brněnským divadlům*¹⁸⁰ zabýval též možností přiznat žalobcům náhradu imateriální újmy právě na základě tohoto ustanovení. I z tohoto důvodu je nezbytné, aby autor zachoval určitou míru podrobnosti.

Bezouška toto ustanovení chápe jako samostatnou skutkovou podstatu náhrady imateriální újmy, přičemž hlavním cílem tohoto ustanovení je poskytnout ochranu tzv. sekundárním obětem (tj. osob, které nejsou přímo poškozené, ale jejich újma se dovozuje z újmy jiné osoby). Tyto osoby se však mohou úspěšně domoci svého nároku na základě tohoto ustanovení jen v případech, kdy jim náhrada imateriální újmy nenáleží dle jiného pravidla. A contrario se sekundárně poškozené

¹⁷⁹ § 2971 OZ: „*Odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, anebo způsobil-li újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvláště zavrženíhodné, nahradí škůdce též nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou újmu důvodně pociťuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.*“

¹⁸⁰ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 20. 11. 2019, pod sp. zn. 70 Co 170/2019

oběti mohou pomoci komentovaného ustanovení domoci odškodnění, ačkoliv jim nárok nepřísluší dle obecných skutkových podstat náhrady nemajetkové újmy. Dle Bezoušky má být užití komentovaného ustanovení posuzovaného optikou právní kauzality (adekvátnosti následku). Tedy toto ustanovení má chránit toliko osoby, které byly vystaveny přímo škodní události, tedy nikoliv osoby, které vnímaly škodní událost zprostředkovaně.¹⁸¹ Zcela opačný názor zastává Melzer. Dle jeho názoru nepředstavuje ust. § 2971 OZ samostatnou skutkovou podstatu, ale toliko upravuje rozsah náhrady, resp. zda se v konkrétního případech má hradit i nemajetkové újma. Předpokladem užití tohoto ustanovení je dle Melzera naplnění některé skutkové podstaty náhrady nemajetkové újmy. K uplatnění komentovaného ustanovení tak musí být splněny následující podmínky: a) naplnění některé skutkové podstaty náhrady nemajetkové újmy (např. § 2910 OZ); b) protiprávní jednání škůdce; c) nemajetkové újma; d) kauzalita mezi zásahem do právem chráněného statku a nemajetkovou újmu; e) existence okolností uvedených v ust. § 2971 OZ (např. zvláště zavrženíhodná pohnutka). Melzer neuvádí konkrétní výčet osob, na jejichž ochranu je komentované ustanovení zaměřeno. Domnívá se, že Bezouškou uvedená kritéria (blízkost škodní události a adekvátnost následku) jsou sice přesvědčivá, ale mají se uplatnit v rámci konstrukce náhrady imateriální újmy.¹⁸²

Krajský soud v Brně při řešení již zmíněné věci Dominika Duka proti brněnským divadlům v odůvodnění svého rozsudku užil výkladu Bezoušky. Autor se domnívá, že přístup prosazovaný Bezouškou, a tím i přístup zvolený Krajským soudem v Brně ve věci Dominika Duka proti brněnským divadlům, je chybný. Předně konstrukce formulovaná Melzerem se jeví jako příhodnější. Autor se domnívá, že k náhradě jakékoliv imateriální újmy – pomineme-li náhradu imateriální újmy na základě smlouvy – je možné přistoupit až na základě naplnění podmínek stanovených zákonem (např. 2910 OZ ve spojení s § 2956 OZ). Bezouškou zvolený přístup je zcela v rozporu s tímto. S Bezouškou však lze souhlasit alespoň v části výkladu komentovaného ustanovení věnujícího se blízkosti poškozeného ke škodní události, avšak ne v celém rozsahu. Pokud by

¹⁸¹ BEZOUŠKA, P. in HULMÁK M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. str. 1702-1703.

¹⁸² MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-199-1. str. 1104.

autor přistoupil na Bezouškův výklad, pak je zřejmé, že náhrada imateriální újmy za zásah do práva na ochranu náboženského sentimentu náleží jen subjektům, které vnímaly řešený blasfemický projev bezprostředně. Tento výklad však není a nemůže být správný. Analogickou aplikací shora uvedených rozsudků, tj. Otto-Preminger-Institut proti Rakousku, Sekmandienis Ltd. proti Litvě a E. S. proti Rakousku, ve kterém ESLP shledal dostatečný zásah do veřejného zájmu, i když blasfemickým projevům byla přímo vystavena jen velmi malá část občanů. Další část veřejnosti byla těmto projevům vystavena sekundárně například formou pozvánek, letáků apod. Aplikováno na ust. § 2971 OZ, autor blasfemických projevů může být zodpovědný za zásah do práva na ochranu náboženského sentimentu i v případech, kdy osoba poškozená nebyla primárním recipientem blasfemického výroku. To lze demonstrovat na poškozeném, který nebyl přímým příjemcem blasfemického projevu, ale z jiných zdrojů (televize, pozvánky, poutače apod.) ví, že k blasfemickému výroku došlo či dojde. Pokud autor blasfemického výroku o něm záměrně zvyšuje povědomost veřejnosti, je zřejmé, že musí počítat s tím, že zasáhne do práv vícero subjektů (aplikuje se tak Bezouškou požadovaná adekvátnost následku). Za toto své jednání musí nést škůdce následky. Jiný výklad uvedeného ustanovení by byl v rozporu s obecnou zásadou spravedlnosti, proto musí převážít autorem uvedený výklad tohoto ustanovení.

Pokud již autor osvědčil, že občanský zákoník umožňuje aplikovat komentované ustanovení i na blasfemické výroky. Nezbývá než vyložit konkrétní pojmy, které podmiňují aplikaci tohoto ustanovení. Komentované ustanovení obsahuje toliko demonstrativní výčet okolností, za nichž se uplatní. Za takové okolnosti lze považovat: a) porušení důležité právní povinnosti z hrubé nedbalosti a b) způsobení újmy z touhy ublížit nebo z jiné zvlášť zavržení hodné pohnutky. Vymezení ostatních případů, za kterých má být použito toto ustanovení, zůstává na soudní praxi.¹⁸³ První z uvedených okolností se autor nebude podrobněji zabývat, jelikož je vázána na nedbalostní formu zavinění. V nedbalostní formě zavinění nebude zpravidla ve většině případů zasaženo do práva na ochranu náboženského sentimentu druhých. To autor ostatně osvědčil již výše.

¹⁸³ BEZOUŠKA, P. in HULMÁK M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. str. 1702-1703.

Druhá z normovaných okolností si však vyžaduje podrobnější rozbor. Tato okolnost dopadá na případy, kdy škůdce jedná v úmyslné formě zavinění, tedy chce svým jednáním zasáhnout do zájmu chráněného konkrétní skutkovou podstatou. Není rozhodné, zda jedná v úmyslu přímém či nepřímém. Optikou této rigorózní práce se bude jednat o případy, v nichž autor blasfemického výroku chce jeho pronesením zasáhnout do práva na ochranu náboženského sentimentu věřících. Zatímco v případě způsobení újmy z touhy ničit se bude jednat o případy, kdy škůdci působí potěšení to, že škodí druhému. Potěšení škůdci působí samotné jednání, nikoliv jeho následky. Naopak v případě způsobení újmy z touhy ublížit se bude jednat o potěšení z důsledků svého jednání, nikoliv ze samotného škodního jednání.¹⁸⁴ Posledním z alternativních znaků této okolnosti podmiňující aplikaci tohoto ustanovení je způsobení újmy z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky. Občanský zákoník nepodává legální definici zvlášť zavrženíhodné pohnutky, a tak je nutné si vypomoci definicí trestního práva. Dle Šámala za zvlášť zavrženíhodnou pohnutku bude třeba: „*považovat takovou pohnutku, která je v příkrém rozporu s morálkou občanské společnosti a svědčí zpravidla o morální bezcitnosti, zvrhlosti, o bezohledném sobectví, o pohrdavém postoji k základním lidským hodnotám, zejména lidskému životu.*“¹⁸⁵

Z podaného výkladu je zřejmé, že si lze představit takové skutkové okolnosti, které by umožňovaly užití komentovaného ustanovení. Jako příklad lze uvést pronesení zvlášť hrubých blasfemických výroků na náboženském shromáždění s úmyslem zasáhnout do práva na ochranu náboženského sentimentu účastníků (věřících), o kterém má poškozený vědomost ze sdělovacích prostředků. V případě uplatňování náhrady imateriální újmy na základě tohoto ustanovení bude však nutné prokázat naplnění některé z výše uvedených okolností podmiňujících aplikaci komentovaného ustanovení. Určujícím kritériem jsou zavinění a pohnutka škůdce, nikoliv velikost zásahu škůdce (ve smyslu počtu zasažených věřících). Tuto podkapitolu lze uzavřít s tím, že aplikace ust. § 2971 OZ v případě zásahu do práva na ochranu náboženského sentimentu není vyloučena.

¹⁸⁴ MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-199-1. str. 1100-1101.

¹⁸⁵ ŠÁMAL, P. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5. str. 740.

6.2.6. Povinnost prevence

Ve vztahu k odškodňování protiprávních zásahů do náboženského sentimentu věřících je nezbytné se taktéž zabývat povinností prevence. Povinnost prevence lze vyložit jako povinnost jednat tak, aby nedošlo ke škodě (újmě), a pokud již k nějaké škodě či újmě dojde, aby vzniklá škoda či újma nebyla zvětšována.¹⁸⁶ Pozitivně je povinnost prevence normována ust. § 2900 OZ.¹⁸⁷ Autor se domnívá, že tato povinnost se vztahuje i na problematiku řešenou touto rigorózní prací. Občanský zákoník tedy normuje povinnost subjektů občanského práva počínat si tak, aby zbytečně nedocházelo k újmě na náboženském sentimentu druhých. Porušení povinnosti prevence lze označit za protiprávní jednání. Na základě takového jednání může subjektu při splnění dalších podmínek vzniknout povinnost k náhradě škody.¹⁸⁸

Následující ustanovení, tedy ust. § 2901 OZ¹⁸⁹ normuje tzv. zakročovací povinnost. Jedná se o povinnost zakročit na ochranu práv jiného v následujících případech: a) osoba vytvořila nebezpečnou situaci; b) osoba má nad nebezpečnou situací kontrolu; c) kvalifikovaný poměr mezi osobami; a d) případ, kdy lze nebezpečí snadno odvrátit. Zatímco případy uvedené pod body a) a b) není třeba nikterak vysvětlovat, neboť je zřejmé, že pojímá situace, kdy osoba vytvořila takovou situaci, jež hrozí vznikem újmy, nebo takovou situaci sice nevytvořila, ale má nad ní kontrolu (tzn. může hrozící újmu úplně odstranit nebo v podstatné části zmírnit).¹⁹⁰ Viděno optikou předmětu této práce je zřejmé, že zakročovací povinnost stíhá autora blasfemického výroku již proto, že je to právě on, kdo svým výrokiem zapříčinil vznik situace, která hrozí vznikem újmy na právu na ochranu náboženského sentimentu.

¹⁸⁶ HRÁDEK, J. in ŠVESTKA, J. Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-630-3. str. 890.

¹⁸⁷ Ust. § 2900 OZ: „Výžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, je každý povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného.“

¹⁸⁸ JIRSA, J. generální prevenční povinnost a odpovědnost za škodu. [online]. pravni prostor.cz, 21. května 2014 [cit. 11. ledna 2020]. Dostupné z: <https://www.pravni prostor.cz/judikatura/obcanske-pravo/generalni-prevenčni-povinnost-a-odpovednost-za-skodu>

¹⁸⁹ Ust. § 2901 OZ: „Výžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, má povinnost zakročit na ochranu jiného každý, kdo vytvořil nebezpečnou situaci nebo kdo nad ní má kontrolu, anebo odůvodňuje-li to povaha poměru mezi osobami. Stejnou povinnost má ten, kdo může podle svých možností a schopností snadno odvrátit újmu, o níž ví nebo musí vědět, že hrozící závažností zjevně převyšuje, co je třeba k zákroku vynaložit.“

¹⁹⁰ HRÁDEK, J. in ŠVESTKA, J. Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-630-3. str. 896-899.

Třetím případem aktivní zakročovací povinnosti je kvalifikovaný poměr mezi osobami. Je zřejmé, že se nebude jednat o běžný poměr mezi dotčenými osobami, ale o takový poměr, který vykazuje jistou zvláštnost. Ponejvíce bude tento kvalifikovaný poměr založen zákonem, smlouvou, autoritativním rozhodnutím orgánu veřejné moci či na základě jiných právních skutečností. Bezouška kupříkladu uvádí, že takový poměr vyplývá např. z rodinného stavu.¹⁹¹ Zcela logicky se tak nabízí otázka, zda je možné aplikovat tento případ na blasfemické výroky. Autor se domnívá, že ano. Zcela nesporně bude jedním z kvalifikovaných vztahů vztah mezi podnikatelem (provozovatelem divadla či kina) a spotřebitelem. Provozovateli takového zařízení vzniká povinnost upozornit veřejnost na povahu představení, které je způsobilé zasáhnout do práva na ochranu náboženského sentimentu věřících. Domnívám se, v případě provozovatelů shora uvedených zařízení bude zakročovací povinnost splněna již tím, že potencionálním návštěvníkům blasfemického představení bude dopředu známá jeho povaha. Samotnou věkovou limitaci bez dodatečného vysvětlení o povaze blasfemistického představení nelze považovat za dostačující.

Poslední z okolností aktivní zakročovací povinnosti je skutečnost, že nebezpečí vzniku újmy jde snadno zabránit. V teorii se často hovoří o tzv. samaritánském principu. Tento princip přikazuje třetí osobě aktivně jednat, ačkoliv tato osoba nebezpečnou situaci sama nevytvořila či nad ní neměla kontrolu nebo byl mezi ní a potencionálním poškozeným nebyl kvalifikovaný právní vztah. Aplikace této zakročovací povinnosti je podmíněná naplněním tří kumulativních kritérií. Prvním kritériem je samotné snadné odvrácení újmy. Kritérium snadnosti musí být posuzované s ohledem na potencionálně hrozící újmu. Čím závažnější újma hrozí, tím více je potřeba vynaložit k jejímu odvrácení. Druhým kritériem je, že způsobená újma musí zjevně převyšovat to, co je třeba k zákroku vynaložit. Třetím kritériem je, že situace se pro toho, kdo má jednat, jeví jako zřejmá. Musí mít vědomost o tom, že existuje zjevný nepoměr v tom, co může být napadeno, a v tom, co je třeba vynaložit pro odvrácení újmy.¹⁹² Toto lze demonstrovat na příkladu majitele kongresového centra, ve kterém probíhá konference, jež by na určitou skupinu věřících mohla působit blasfemisticky, resp. některé výroky

¹⁹¹ BEZOUŠKA, P. in HULMÁK M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. str. 1518.

¹⁹² MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-199-1. str. 98-99.

učiněné na této konferenci. Tento majitel svojí aktivní zakročovací povinnost splní například tím, že před konferenční sál umístí varování, že jde o konferenci, jejíž téma by určitou skupinou osob mohlo být považováno za blasfemické.

Vedle aktivní zakročovací povinnosti zná občanský zákoník také povinnost oznamovací. Ta je normována v ust. § 2902 OZ.¹⁹³ Účelem oznamovací povinnosti je především zabránit vzniku újmy a pokud již újma vznikla, pak aby se dále nezvyšovala. Zároveň může sloužit jako liberační důvod pro škůdce, který se na základě ní může zprostit povinnosti nahradit celou újmu nebo její části. Již z jazykového výkladu se podává, že oznamovací povinnost stíhá osobu, která a) porušila právní povinnost nebo b) může a má vědět, že ji poruší. Oznámení je třeba učinit v době, kdy bude moci být újmě zabráněno nebo alespoň bude vznikající újma podstatně omezena. Zákon nenormuje konkrétní formu a obsah oznámení. Oznamovatel by však měl zvolit takové prostředky, aby příjemce takového oznámení měl čas na adekvátní reakci. Nesplnění oznamovací povinnosti se na straně škůdce projevuje tak, že bude muset nahradit újmu v plné výši. Naopak při splnění této povinnosti – jak bylo uvedeno výše – by škůdci náležel nárok na částečné snížení přiznané náhrady osobě poškozené. Toto ustanovení naplňuje výše uvedené ustanovení § 2901 OZ.¹⁹⁴ Dle mínění autora se toto ustanovení uplatní v souvislosti s blasfemickými projevy v případech, kdy jejich autor je sice bude sdělovat veřejnosti, ale jeho primárním cílem nebude zasáhnout do náboženského cítění druhých. Zároveň provede taková opatření, aby těmto blasfemickým projevům nebyl vystaven nikdo, kdo si to nepřeje. Ilustrováno na příkladu: pokud přednášející na své komerční přednášce přednáší o tématu, které by mohlo být považováno za blasfemické, a jeho cílem není napadení náboženského sentimentu druhých, a zároveň učiní všechna opatření, aby nedošlo k takovému zásahu, pak by nebylo spravedlivé po něm náhradu za zásah do takového práva požadovat.

Posledním ustanovením ve vztahu k povinnosti prevence je ust. § 2903 odst. 1 OZ.¹⁹⁵ Oproti výše uvedeným ustanovením zákonodárce toto ustanovení

¹⁹³ Ust. § 2902: „Kdo porušil právní povinnost, nebo kdo může a má vědět, že ji poruší, oznámí to bez zbytečného odkladu osobě, které z toho může újma vzniknout, a upozorní ji na možné následky. Splní-li oznamovací povinnost, nemá poškozený právo na náhradu té újmy, které mohl po oznámení zabránit.“

¹⁹⁴ BEZOUŠKA, P. in HULMÁK M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. str. 1519-1520.

¹⁹⁵ Ust. § 2903 odst. 1: „Nezakročí-li ten, komu újma hrozí, k jejímu odvrácení způsobem přiměřeným okolnostem, nese ze svého, čemu mohl zabránit.“

neformuluje jako povinnost. Je na každém, aby zhodnotil, zda zasáhne proti újmě hrozící jemu samotnému či nikoliv. Avšak pokud se rozhodne pro pasivní přístup, tedy hrozící újmě nezabránit, pak musí počítat s negativními následky vymezenými v komentovaném ustanovení (např. poměrné snížení přiznání náhrady). K tíže poškozeného se přičítá veškeré jednání, které buď samo o sobě újmu vyvolává nebo jí nezmírňuje. Avšak za podmínky, že vzniku takové újmy mohl přiměřeným způsobem zabránit. Ten se bude posuzovat zvlášť pro každý jednotlivý případ. Za relevantní kritéria lze určit např. možnosti a schopnosti poškozeného, osoba škůdce apod.¹⁹⁶ I toto ustanovení se uplatní při řešení blasfemických výroků. V praxi bude často navazovat na povinnost autora blasfemického výroku dle ust. § 2902 OZ oznámit možný zásah do práva na ochranu náboženského sentimentu druhých. Pokud recipient tohoto oznámení (např. že divadelní představení bude obsahovat blasfemické výroky) setrvá na svém místě, pak dochází k naplnění tohoto ustanovení. V důsledku toho si musí nést poškozený následky zásahu do jeho práva na ochranu náboženského sentimentu sám.

Poněkud jiná však bude situace, pokud škůdce na možný zásah do práva na ochranu náboženského citění diváka divadelního představení nikterak neupozorní. Tím poruší povinnosti normované ust. § 2900, 2901 a 2902 OZ (nebo jen některého z nich) a za splnění dalších podmínek ponese svoji občanskoprávní odpovědnost, tj. vznikne mu povinnost k náhradě újmy. Ta však může být limitována chováním samotného poškozeného dle ust. § 2903 OZ (případně dle § 2918 OZ). Aplikováno na výše uvedený příklad. Pokud sice škůdce neupozorní diváka na blasfemický obsah, ten však divadelní představení shlédne celé, pak je evidentní, že nemůže požadovat náhradu imateriální újmy na základě zásahu do svého náboženského sentimentu. Jiná situace nastane u návštěvníka, který z představení odejde před jeho skončením právě pro jeho blasfemistickou povahu, resp. proto, že dále nechce trpět zásah do svého náboženského citění.

Esenciální je tak určit v jaké chvíli má tento divák možnost odejít z divadelního představení, aby u něj zůstala zachována možnost domáhat se náhrady imateriální újmy za zásah do svého náboženského citění. V těchto případech nelze ust. § 2903 OZ vykládat striktně. To by totiž znamenalo, že nárok

¹⁹⁶ BEZOUŠKA, P. in HULMÁK M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. str. 1521.

na náhradu imateriální újmy by bylo možné požadovat jen do prvního blasfemistického výroku daného představení. Za jakékoliv další výroky by pak náhrada dle ust. § 2903 OZ nenáležela. Za přijatelný výklad autor považuje, pokud by poškozenému náhrada imateriální újmy nenáležela od chvíle, kdy průměrný divák musel seznat, že dané představení má blasfemistickou povahu a je schopné zasáhnout do jeho práva na ochranu náboženského sentimentu. V případě, že však na svém místě setrvá, dochází jednak k naplnění důvodu vylučujícího protiprávnost v podobě svolení poškozeného, a jednak k naplnění ust. § 2903 odst. 1 OZ, tedy že je povinen nést škodu, které mohl svým odchodem z divadelního představení zabránit.

6.2.7. *Shrnutí občanskoprávní odpovědnosti*

Ve výše podaném výkladu autor osvědčil, že aktuálně platný občanský zákoník obsahuje mechanismy na základě, kterých se může osoba, do jejíž práva na ochranu náboženského sentimentu bylo zasaženo, domoci náhrady nemajetkové újmy. Opět však autor na tomto místě musí zdůraznit význam testu proporcionality, neboť výsledek jeho správného provedení, představuje zcela zásadní podklad pro rozhodnutí soudu v občanskoprávním řízení. Pokud by totiž výsledkem testu proporcionality bylo upřednostnění práva na svobodu projevu, pak je bezesbýtku vyloučen znak protiprávnosti. Tím by byla narušena celá konstrukce občanskoprávní odpovědnosti do takové míry, že by nebylo možné poškozenému přiznat právo na náhradu imateriální újmy dle občanského zákoníku. Autor se domnívá, že právě na podmínce protiprávnosti, resp. okolnosti vylučující protiprávnost, ztroskotává valná většina občanskoprávních žalob.

Opačný výsledek testu proporcionality, tj. právo na svobodu projevu bude upozaděno, však ještě nemusí vést k tomu závěru, že škůdce bude povinen k náhradě nemajetkové újmy. Jsou to totiž další podmínky vymezené autorem výše, jejichž nedostatek může vést k závěru o nepřiznání práva na náhradu nemajetkové újmy. Totožné však může platit i v případě, že budou všechny podmínky naplněny. Zejména v případech, kdy způsobená újma je zjevně banální nebo v případech, kdy poškozený nezakročil proti sobě hrozící újmě. Právě tyto dvě okolnosti spolu s aktivní zakročovací povinností budou dle mínění autora představovat dvě největší „překážky“ k tomu, aby se poškozená osoba v souvislosti se zásahem do svého

náboženského sentimentu domohla náhrady imateriální újmy dle občanského zákoníku.

Autor tedy principiálně nevyklučuje, aby se osoba, do jejíhož práva na ochranu náboženského sentimentu bylo blasfemickým výrokem zasaženo, domohla náhrady imateriální újmy dle občanského zákoníku. Avšak případy, kdy se takového nároku v občanskoprávním soudním řízení domůže, budou spíše ojedinělé. Bude se například jednat o situace, kdy zásah do práva na ochranu sentimentu bude zcela flagrantní a svou hrubostí a zlomyslností bude vybočovat ze společensky přijatelného rámce. Zároveň poškozená osoba neměla možnost se takovému zásahu vyhnout.

6.3. Blasfemie v trestním zákoníku

Ačkoliv by se mohl čtenáři trestný čin založený na blasfemickém vyjadřování jevit v kontextu sociálních poměrů současné Evropy jako přežitek, který dnes již není členskými státy Evropské unie nebo Rady Evropy využíván v praxi, tak opak je pravdou. Jak ostatně už vyplynulo z výše vyložených judikátů a zprávy Benátské komise, tak trestněprávní předpisy některých evropských států znají delikty založené na blasfemickém vyjadřování. V právních poměrech České republiky lze narazit na dva názorové proudy. Kalibová se domnívá, že trestné činy založené na blasfemickém vyjadřování již český právní řád nezná.¹⁹⁷ Opačného názoru je Herczeg.¹⁹⁸

V této kapitole je však velmi důležité striktně rozlišovat dva druhy skutkových podstat, jež mohou být naplněny blasfemickým výrokem. Za první z nich lze označit výroky z nenávisťi. Bude se jednat o výroky, které nejsou trestné proto, že zpochybňují či zesměšňují náboženství, ale proto, že útočí na osobu či skupinu osob pro jejich náboženství. Druhou skupinou skutkových podstat jsou skutkové podstaty chránící náboženství jako takové. Jich se pachatel dopustí tím,

¹⁹⁷ KALIBOVÁ, K. Trestná činnost z nenávisťi de lege lata a de lege ferenda – některé hmotně právní aspekty, Brno, 2017. Disertační práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Katedra trestního práva. Str. 130.

¹⁹⁸ HERCZEG, J. Ochrana náboženského vyznání před verbálními útoky a ortodoxní paradigma. Trestněprávní revue. 2016, č. 1. ISSN: 1213-5313. s. 5.

že zesměšňuje či jinak popírá náboženství či náboženského objekty.¹⁹⁹ Dalším z rozdílů je dle mínění autora také to, že zatímco trestný čin uvedený v první skupině (trestné činy z nenávisti) lze spáchat i jiným způsobem než vyřčením blasfemického výroku, tak skutkové podstaty uvedené v druhé skupině (trestné činy na ochranu náboženství) lze naplnit zpravidla jen blasfemickým výrokem či činem. Pokud český právní řád takové skutkové podstaty obsahuje, pak dle mínění autora, by naplnění takových skutkových podstat mělo být hodnoceno optikou náboženství, proti kterému tento výrok směřuje. Pokud by tak blasfemický výrok pachatele směřující proti konkrétnímu náboženství nebyl v poměrech tohoto náboženství hodnocen jako blasfemický, ačkoliv by v jiném náboženství tomu tak bylo, nemělo by dojít k trestnímu stíhání autora takového výroku. Vzhledem k nejednoznačnosti závěrů o přítomnosti skutkových podstat chránících náboženství v českém trestním právu, bude vhodné, pokud autor podrobí jednotlivé do úvahy připadající skutkové podstaty analytickému zkoumání. Teprve na základě něho bude možné konstatovat, zda trestní zákoník obsahuje skutkové podstaty, jejichž cílem je ochrana náboženství, nikoliv ochrana před trestnými činy z nenávisti.

6.3.1. *Blasfemie v trestním zákoně z roku 1852*

Ačkoliv je nesporné, že od roku 1852, kdy byl přijat zákona č. 117/1852 Ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích (dále jen „ZPŘ“), se společenské poměry v České republice změnily, a tento trestní zákon již v parametrech dnešní společnosti nemůže obstát. I přesto jej autor zařazuje do svého výkladu, neboť se jedná o skutkovou podstatu, na které je možné demonstrovat to, že jejím primárním účelem je ochrana samotného náboženství. Trestný čin rušení náboženství byl normován především v ust. § 122 ZPŘ.²⁰⁰ Pachatel mohl být potrestán žalářem od šesti měsíců do jednoho roku. Bylo-li však tímto zločinem vyvoláno veřejného pohoršení nebo sváděl-li někdo k tomu zločinu nebo vzniklo obecné ohrožení, pak dle ust. § 123 ZPŘ byl tento zločin trestán žalářem od jednoho do pěti let. V případě,

¹⁹⁹ BARTOŇ, M. Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. str. 315-316. Toto rozdělení respektuje kupříkladu i výše citovaná zpráva Benátské komise.

²⁰⁰ Ust. § 122 ZPŘ: „Zločinu rušení náboženství dopustí se a) kdo řečmi, činy, v dílech tiskových nebo rozšiřovaných spisech Bohu se rouhá; b) kdo provozování náboženství ve státě jsoucího ruší, nebo kdo nakládá zle způsobem zneuctívajícím s nářadím k bohoslužbě zasvěceným, nebo jinak činy, řečmi, v dílech tiskových nebo rozšiřovaných spisech náboženství veřejně opovržení prokazuje; c) zrušeno; a d) kdo hledí rozšiřovati nevěru.“

že byl tento čin spáchán tzv. „velikou zlomyslností“, mohl být pachateli vyměřen trest až do výše 10 let těžkého žaláře.

Pojem „bůh“ nebyl vztahován pouze na osobu boha, ale taktéž i na jeho vlastnosti. Vztahovat se taktéž měl na veškeré případy zločinu rušení náboženství bez ohledu na vyznání (konfesi) pachatele. Dále touto skutkovou podstatou byly trestány případy, kdy pachatel úmyslně rušil náboženský obřad (např. hlasitým povykem či smíchem). Dobový komentář výslovně uvádí, že uznaným náboženstvím je taktéž náboženství židovské, tedy tato skutková podstata chrání i osoby židovského vyznání. Je tak patrné – ostatně na to odkazuje i pojem „náboženství ve státě jsoucí – že komentovaným ustanovením nebyla chráněna všechna náboženství (např. buddhismus apod). Pro užití kvalifikované skutkové podstaty dle ust. § 123 ZPŘ muselo být činem vyvoláno veřejné pohoršení. Je vhodné zdůraznit, že k naplnění této podmínky nepostačovala přítomnost několika osob. Muselo se jednat o tzv. všeobecné veřejné pohoršení. Další z okolností povolující využití vyšší trestní sazby bylo, pokud bylo zločinem vyvoláno obecné nebezpečí. Takové obecné nebezpečí mohlo být vyvoláno například tím, že docházelo k rušení náboženství před dětmi. V případě, že takové svádění mělo formu systematického jednání pachatele, pak to mělo být považováno za velice nebezpečné jednání, které se trestalo dle ust. § 123 ZPŘ žalářem až do 10 let.²⁰¹ Pro úplnost je vhodné zmínit, že tehdejší trestní zákon obsahoval v ust. § 303 ZPŘ²⁰² také přečin spočívající v urážce církve nebo zákonem uznané náboženské společnosti.

Z podaného výkladu ze zřejmé, že v případě tehdy platného trestního zákoníku existovala ustanovení, jejichž prvořadým účelem byla ochrana státem uznaných náboženství. Takto formulovaná skutková podstata následně nebyla převzata do rekonstrukce trestního práva, a to dle mínění autora především

²⁰¹ Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích pro císařství Rakouské vydaný dne 27. května 1852, č. 117 říš. zák: se zákonem o tisku, s jinými zákony, nařízeními a rozhodnutími nejv. soudu v příčině práva trestního vydanými, jakož i s abecedním rejstříkem. V Praze: Tiskem a nákladem dra. Edvarda Grégra, 1873. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:e3bc6420-4e9d-11de-a323-000d606f5dc6>. str. 148-150.

²⁰² Ust. § 303 ZPŘ: „Kdo veřejně nebo před více lidmi, nebo v dílech tiskových, rozšiřovaných vyobrazením nebo spisech posmívá se učení, obyčejům nebo zřízení církve nějaké nebo společnosti náboženské, státem zákonně uznané, nebo je zlehčiti hledí, anebo kdo nějakého jejich služebníka náboženského při výkonu obřadů bohoslužebných urazí, nebo se v čas veřejného provozování náboženství tou měrou neslušně chová, že z toho jiným vzejíti může pohoršení, dopouští se přečinu, ač není-li čin ten zločinem rušení náboženství (§ 122), a potrestán býti má tuhým vězením od jednoho do šesti měsíců“

s ohledem na nové společenské poměry panují v Československé republice po únoru 1948. Již z letného nahlédnutí do trestního zákoníku je zřejmé, že současný trestní zákoník neobsahuje žádná ustanovení, která by takto *prima facie* chránila některé náboženství. To však neznamená, že blasfemistický projev nemůže naplnit některou z jiných skutkových podstat. Právě z tohoto důvodu je nutné přistoupit k důkladné analýze aktuálně platných ustanovení trestního zákoníku. Autor pomíjí ty skutkové podstaty, z kterých je zřejmé, že patří do dříve definované první skupiny (např. ust. § 176 TZ či § 352 TZ). Naopak cílem autora je určit ty skutkové podstaty trestního zákoníku, které mohou, alespoň částečně patřit do druhé výše definované skupiny, tj. chrání náboženství jako takové.

6.3.2. *Hanobení národa, rasy, etnické skupiny nebo jiné skupiny obyvatel (§ 355 TZ)*

První skutkovou podstatu, kterou je třeba analyzovat, je skutková podstata ust. § 355 TZ.²⁰³ Účelem tohoto ustanovení je ochrana pokojného společenského soužití, které by mohlo být narušeno veřejným hanobením některého ze základních lidských práv (např. náboženské svobody).²⁰⁴ Z tohoto výkladu lze analogicky dovozovat, že jedním z chráněných statků touto skutkovou podstatou je i ochrana náboženského sentimentu druhých.

Tuto skutkovou podstatu ve vztahu k blasfemii naplní pachatel, který bude veřejně hanobit skupinu obyvatel pro jejich vyznání, a to už pro jejich skutečné či domnělé vyznání, nebo proto, že jsou bez vyznání. Je zřejmé, že blasfemické výroky či jednání budou již z jejich podstaty naplňovat druhou z kumulativních znaků této skutkové podstaty („*pro vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání*“). Prvním znakem této skutkové podstaty je „*veřejné hanobení*“. S ohledem na tuto legislativní formulaci této skutkové podstaty je třeba vyložit oba dva termíny, tedy pojem „*veřejně*“ a samotný pojem „*hanobení*“. Zatímco trestní zákon k pomu „*veřejně*“ obsahuje vlastní legální definici v ust. §

²⁰³ Ust. § 355 odst. 1: „*Kdo veřejně hanobí a) některý národ, jeho jazyk, některou rasu nebo etnickou skupinu, nebo b) skupinu osob pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*“

²⁰⁴ ŠÁMAL, P. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5. str. 3303.

117 TZ,²⁰⁵ tak legální definice k pojmu „hanobení“ neexistuje. Lze ovšem vyjít z definice poskytnuté Nejvyšším soudem ČR, který v odůvodnění svého usnesení uvedl, že: „Hanobení je subjektivní, hrubě urážlivý projev směřující k hrubému znevážení některého národa, jeho jazyka, některé etnické skupiny, rasy [§ 198 odst. 1 písm. a) TrZ] nebo jiné skupiny obyvatelů republiky pro jejich politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání [§ 198 odst. 1 písm. b) TrZ]. Může se projevat v jakékoliv formě a spadá sem i nadávka. Urážlivost projevu může vyplývat buď již z obsahu a způsobu jeho přednesu, nebo z provedení, popřípadě z jiných okolností, za nichž byl učiněn. Nezáleží na tom, jaký ohlas měl hanobící projev na veřejnosti.“²⁰⁶

Subjektivní stránka tohoto trestného činu vyžaduje, aby pachatel jednal v úmyslné formě zavinění, avšak postačí, pokud jedná v nepřímém úmyslu. Užití této skutkové podstaty však klade na orgány činné v trestním řízení nelehký úkol v podobě zkoumání pohnutky pachatele, neboť pohnutka je jednou z obligatorních podmínek pro uplatnění tohoto ustanovení. Pohnutka (zášť) pachatele musí směřovat vůči skupině osob obsažené v této skutkové podstatě (např. proto, že mají určité náboženství). Pokud však je pachatelova pohnutka jiná (např. společenské postavení či fandovství k jinému sportovnímu klubu) nelze toto ustanovení použít. Pachatelem tohoto trestného činu může být nejen osoba fyzická, ale taktéž osoba právnická, a to i v případě, že patří ke stejné náboženské skupině (či jsou bez vyznání), kterou hanobí.²⁰⁷

Z podaného výkladu je zřejmé, že skutkovou podstatu tohoto ustanovení trestního zákona lze naplnit i blasfemickým výrokem. Respektive lze si představit takové výroky, které budou blasfemické a zároveň vyhoví kritérii nutným pro aplikace komentovaného ustanovení. Na druhou stranu je patrné, že ne každý blasfemický výrok bude dosahovat takových kvalit, aby mohlo dojít k aplikaci komentované skutkové podstaty. Lze tak uzavřít s tím, že toto ustanovení trestního zákona za jistých okolností může chránit samotné náboženství, resp. náboženské cítění druhých. Tato skutková podstata představuje jakýsi hybrid mezi dvěma výše

²⁰⁵ Ust. § 117 TZ: „Trestný čin je spáchán veřejně, jestliže je spáchán a) obsahem tiskoviny nebo rozšiřovaného spisu, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo b) před nejméně třemi osobami současně přítomnými.“

²⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 11. 2002, sp. zn. 7 Tdo 989/2002

²⁰⁷ RŮŽIČKA, M. In: DRAŠTÍK, A. Trestní zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4. str. 2775-2776.

vymezenými kategoriemi skutkových podstat. Vždy je však bude možné zařadit do skutkových podstat z nenávisti, a to především s ohledem na obligatorní přítomnost pohnutky. Teprve v některých případech bude tato skutková podstata podřaditelná i pod druhou kategorii (skutkové podstaty chránící samotné náboženství).

6.3.3. *Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356 TZ)*

Další skutkovou podstatou, kterou je nutné se v souvislosti s blasfemií zabývat, je ust. § 356 TZ.²⁰⁸ Pachatel naplní skutkovou podstatu tohoto ustanovení mj. tím, že veřejně pronese blasfemický výrok, který bude zároveň podněcovat k nenávisti k některému náboženství nebo omezení práv a svobod věřících hlásících se k tomuto náboženství. Účelem tohoto ustanovení je ochrana rovnosti lidí ve společnosti, a to bez rozdílů jejich etnika, náboženství apod.²⁰⁹

S ohledem na formulaci této skutkové podstaty je třeba, aby autor opětovně vyložil některé termíny, kterých využívá komentovaná skutková podstata. Prvním z nich je termín „*podněcování*“. Šámal definuje *podněcování* jako: „*projev, kterým pachatel zamýšlí vzbudit u jiných osob nenávist k některému národu, etnické skupině, rase, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob, anebo vyvolat jednání dalších osob vedoucí k omezování práv a svobod jejich příslušníků. Nezáleží na formě projevu (ústní či písemná aj.)*“.²¹⁰ Dalším z termínů, které je třeba osvětlit je „*omezování práv a svobod*“. V právní teorii je uvedený pojem vykládán jako snaha o omezení práv a svobod zaručených jedinci zejména čl. 5 až 25 Listiny a jim odpovídajících ustanovení v Úmluvě. Nelze tak pochybovat o tom, že pod tento termín je zahrnuta i ochrana náboženské svobody, a to včetně souvisejících práv (tj. práva na ochranu náboženského sentimentu druhých). Pojmy typu „*veřejně*“ či „*nenávist*“ buď byly autorem vyloženy dříve, nebo je není dle mínění autora třeba vykládat. Z hlediska subjektivní stránky je vyžadován úmysl pachatele, přičemž

²⁰⁸ Ust. § 356 odst. 1 TZ: „*Kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*“

²⁰⁹ ŠÁMAL, P. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5. str. 3307.

²¹⁰ Tamtéž.

postačuje toliko úmysl nepřímý. Pachatelem obdobně jako v případě trestného činu normovaného ust. § 355 odst. 1 TZ může být jak fyzická, tak i právnická osoba.²¹¹

Pokud autor analyzuje možné způsoby naplnění komentované skutkové podstaty, dojde k rozdílným výsledkům než v předchozím případě. Bude sice možné, aby pachatel při naplnění komentované skutkové podstaty užil i blasfemický výrok, nicméně samotný blasfemický výrok nepředstavuje obligatorní podmínku naplnění této skutkové podstaty. Pachatel může naplnit tuto skutkovou podstatu bez výroku, který se dotýká náboženského sentimentu věřících (blasfemického výroku). S přihlédnutím k účelu této skutkové podstaty je zřejmé, že je zařaditelná do první kategorie skutkových podstat (trestné činy z nenávisti).

6.3.4. *Výtržnictví (§ 358 TZ)*

Ačkoliv někteří autoři nepředpokládají, že by skutková podstata výtržnictví uvedená v ust. § 358 odst. 1 TZ²¹² mohla chránit náboženský sentiment druhých.²¹³ Autor této práce je opačného názoru. Již z jazykového výkladu komentovaného ustanovení trestního zákona vyplývá, že je možné, aby bylo aplikováno taktéž na verbální výroky pachatele. Tyto výroky však musejí být proneseny veřejně nebo na místě veřejně přístupném a musejí mít určitou kvalitu. Kvalitou v tomto smyslu je třeba rozumět hrubou neslušnost těchto výroků. Opět – tak jako v případě předchozích skutkových podstat – tak platí, že ne každý blasfemický výrok naplní podmínky vyžadované touto skutkovou podstatou.

Účelem ustanovení § 358 TZ je především ochrana společenského soužití před závažnými útoky, které narušují veřejný klid a pořádek. Jak vyplývá již z formulace samotné podstaty, tak je vyžadováno, aby se pachatel dopustil a) hrubé neslušnosti, nebo b) výtržnosti. Je však nutné poznamenat, že obě formy se často překrývají a jeden skutek pachatele může obsahovat obě formy jednání. V praxi nemá toto rozlišení význam, neboť k naplnění skutkové podstaty postačí, pokud se

²¹¹ RŮŽIČKA, M. In: DRAŠTÍK, A. Trestní zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4. str. 2781.

²¹² Ust. § 358 odst. 1 TZ: „*Kdo se dopustí veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném hrubé neslušnosti nebo výtržnosti zejména tím, že napadne jiného, hanobí hrob, historickou nebo kulturní památku, anebo hrubým způsobem ruší přípravu nebo průběh organizovaného sportovního utkání, shromáždění nebo obřadu lidí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*“

²¹³ Např. HERCZEG, J. Svoboda projevu a ochrana náboženské morálky. Trestněprávní revue. 2010, č. 12. ISSN: 1213-5313. s. 394.

pachatel dopustil alespoň jedné z forem jednání.²¹⁴ Zatímco jako výtržnost je možné charakterizovat jednání pachatele, kterým narušuje veřejný klid a pořádek, a toto jeho jednání svědčí o neuctivém postoji k zásadám občanského soužití. Za výtržnost bude obvykle považováno vandalství apod. Dělicím limitem mezi výtržností a hrubou neslušností je zpravidla použití násilí, a to ať už ve formě násilí fyzického či násilí psychického. Naproti tomu hrubá neslušnost prvek násilí zpravidla vůbec neobsahuje. Pojem hrubá neslušnost lze vykládat tak, že jde o hrubé porušení pravidel občanského soužití a morálky. Skutková podstata obsahuje dále demonstrativní výčet jednání pachatele, které je nutné považovat za hrubou neslušnost či výtržnost. Pro úplnost je vhodné uvést, že napadením jiného se vedle fyzického napadení rozumí i vulgární či jiné urážlivé útoky pachatele na poškozeného. Za hanobení historické nebo kulturní památky bude považováno jednání pachatele, který svým jednáním znevažuje historickou nebo kulturní památku. Posledním jmenovaným způsobem jednání pachatele je hrubé narušení přípravy nebo průběhu organizovaného sportovního utkání, shromáždění nebo obřadu lidí. Ačkoliv zákonodárce církevní obřady v demonstrativní výčtu neuvádí, tak teorie dovozuje aplikaci tohoto ustanovení i na ně. Dle názoru autora je tento názor zcela správný, neboť tím stát bezprostředně chrání práva věřících uvedená v čl. 16 odst. 1 Listiny. Pro úplnost zbývá dodat, že pachatelem tohoto trestného činu nemůže být právnická osoba.²¹⁵

Z teoretického vymezení hrubé neslušnosti a výtržnosti vyplývá, že v případě blasfemických výroků může docházet k naplnění této skutkové podstaty zpravidla jednáním pachatele, které bude klasifikováno jako hrubá neslušnost. S ohledem na tuto skutečnost považuje autor za důležité vyložit čtenáři i judikurní výklad tohoto pojmu. Nejvyšší soud ČR k pojmu hrubé neslušnosti uvedl následující: „za hrubou neslušnost se považuje jednání, jímž jsou hrubě porušována pravidla občanského soužití a zásady občanské morálky. Za hrubou neslušnost lze považovat rovněž hrubý útok na čest a vážnost občana. Hrubý charakter neslušnosti nelze dovozovat pouze z charakteru osobnosti pachatele a jeho pohnutky, ale je třeba zejména hodnotit vlastní projev pachatele, a to i ve vztahu k prostředí, kde k němu došlo.“²¹⁶ Z přístupu Nejvyššího soudu je zřejmé, že hodnocení konkrétního

²¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 3. 2015, pod sp. zn. 6 Tdo 270/2015

²¹⁵ ŠÁMAL, P. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5. str. 3322-3324.

²¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 6. 2015, pod sp. zn. 8 Tdo 481/2015

blasfemického výroku nemá být vztaženo jen k osobě pachatele a jeho pohnutce, ale i k výroku jako takovému, a místu, kde byl tento výrok pronesen. Především požadavek na hodnocení místa ve vztahu k blasfemickým projevům pachatele se jeví jako příhodný a logický. Spíše dojde k naplnění pojmu hrubé neslušnosti v případě blasfemického projevu proneseného na posvátných místech dotčeného náboženství (např. kostel apod.), než na jiných veřejných místech. K tomu je vhodné uvést jiné rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, v jehož odůvodnění Nejvyšší soud ČR uvádí, že je třeba zkoumat, zda jednání pachatele primárně směřuje k narušení veřejného pořádku a zda dosahuje takové intenzity, že je třeba užít prostředků trestněprávní represe.²¹⁷ Dle názoru autora by však prvotním ukazatelem pro závěr o hrubé neslušnosti projevu ve vztahu k blasfemii měl být konkrétní projev pachatele, neboť na základě něho je primárně možné určit, zda daný výrok je v souladu s veřejnou morálkou a občanským soužitím. Ve vztahu k zařazení do příslušné skupiny skutkových podstat se uplatní stejné závěry jako u skutkové podstaty dle ust. 355 TZ

6.3.5. Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka (§ 403 TZ)

Poslední z komentovaných skutkových podstat spočívá v založení, podpoře a propagaci hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka. Tato skutková podstata je normována v ust. § 403 odst. 1 TZ.²¹⁸ Komentovaná skutková podstata je zaměřena především na ochranu všech členů společnosti a k zajištění rovnoprávnosti jedince ve společnosti a stejně tak na ochranu jedince před potlačováním jeho práv a svobod z důvodů spočívajícím kupříkladu v jeho náboženství, rase apod.²¹⁹

Z jazykového výkladu komentované skutkové podstaty je zřejmé, že trestně postižitelné jednání pachatele je spjata se založením, podporou či propagací určitého hnutí. Případně ust. § 404 TZ s veřejným projevením sympatií k takovému hnutí. S ohledem na to není dle názoru autora třeba, aby byla tato skutková podstata více rozebírána. Neboť se jedná o skutkovou podstatu, která zcela patří do první

²¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 8. 2017, pod sp. zn. 6 Tdo 1068/2017

²¹⁸ Dle ust. 403 odst. 1 TZ: „Kdo založí, podporuje nebo propaguje hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka, nebo hlásá rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob.“

²¹⁹ FREMR, R In: DRAŠTÍK, A. Trestní zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4. str. 2970.

autorem definované skupiny. Primárně tedy trestnost této skutkové podstaty spočívá v ochraně společnosti před nenávistnými projevy.

Autor se domnívá, že není možné, aby došlo k naplnění komentované skutkové podstaty blasfemickým výrokem pachatele. S jedinou výjimkou, kterou autor rozebírá níže. Je totiž možné, aby pachatel při páchání trestného činu dle této skutkové podstaty pronesl blasfemický výrok. Ten však sám o sobě nezaloží trestnost jednání pachatele. K tomuto bude nutná další činnost pachatele, která bude hodnocena jako podpora či propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásajícího náboženskou nesnášenlivost. Uvedené lze nejlépe demonstrovat na jednání pachatele, který na veřejném místě pronese větu, která bude jednak obsahovat blasfemický výrok a jednak bude podporovat či propagovat hnutí definované v komentované skutkové podstatě. Trestnost takového výroku pachatele bude založena tím, že pachatel podporuje či propaguje hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka či hlásající náboženskou nesnášenlivost, nikoliv blasfemickým výrokem jako takovým. V případě komentované skutkové podstaty není pochybnost o jejím zařazení do první skupiny skutkových podstat.

6.3.6. *Shrnutí blasfemie v trestním zákoníku*

Po analýze skutkových podstat obsažených v aktuálně platném trestním zákoníku je evidentní, že neobsahuje žádnou skutkovou podstatu, které by byla *a priori* zaměřena na ochranu náboženství jako takového. Za takovou podstatu lze označit kupříkladu ust. § 122 a násl. ZPŘ. Obecně lze k těmto závěrům uvést, že jednání pachatele spočívající v pronesení blasfemického výroku nebude trestné primárně proto, že utočí na náboženství (tj. obsahem je blasfemický), ale proto, že je zde současně přítomna další skutečnost, která podmiňuje naplnění dané skutkové podstaty.

Pokud se autor vrátí k závěrům Kalibové a Herczega, zmíněných již v úvodu této kapitoly, pak se neztotožňuje ani s jedním z nich. Ačkoliv každý z uvedených závěrů má své logické odůvodnění, tak jej nelze označit za zcela správný. Zatímco názor Kalibové o neexistenci skutkových podstat trestajících blasfemii v platném trestním zákoníku vychází – dle mínění autora – z ryze pozitivistického výkladu skutkových podstat normovaných trestním zákoníkem. Opačný názor Herczega naopak vychází spíše z přirozenoprávního výkladu. Ani jeden z výše nastíněných

výkladů však není zcela správný. Za správné by bylo možné označit takové tvrzení, které by sice připustilo existenci skutkových podstat, které mohou sloužit k ochraně náboženství (náboženského sentimentu věřících), avšak blasfemický obsah výroku (útok na náboženství) sám o sobě nepostačuje k naplnění všech znaků vyžadovaných danou skutkovou podstatou. Lze se tak domnívat, že některé skutkové podstaty mohou chránit náboženství, avšak to není to jejich primárním účelem.

6.4. Blasfemie v jiných podústavních právních předpisech

Ačkoliv se autor této rigorózní práce věnuje především tématu blasfemie v rovině podústavních předpisů především optikou občanského a trestního zákoníku, neznamená to, že jiné právní předpisy neobsahují ustanovení chránící náboženský sentiment druhých. Autor podrobuje analýze vybraná ustanovení dalších podústavních právních předpisů, která se dotýkají ochrany náboženského cítění druhých.

6.4.1. Zákon o některých přestupcích

Na úvod této podkapitoly je vhodné, aby autor vymezil vztah přestupku a trestného činu. Avšak autor se již nebude zabývat principem subsidiarity trestněprávní represe. Ten byl blíže vyložen v úvodu této kapitoly a není třeba se k němu jakkoliv vracet. Tento princip samozřejmě platí i mezi trestným činem a přestupkem.²²⁰ Legální definice přestupku je obsažena v ust. § 5²²¹ zákona č. 250/2016 Sb., zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (dále jen „ZOZP“). Přestupek je vymezen dvěma způsoby – pozitivně a negativně. Zatímco v případě pozitivního vymezení se jedná o jednání pachatele, které je protiprávní a společensky škodlivé a zároveň jej zákon za přestupek výslovně označuje a vykazuje znaky stanovené zákonem. Negativní vymezení lze spatřovat v tom, že jednání pachatele je přestupkem, pokud nejde o trestný čin.²²² Judikatura

²²⁰ K tomu blíže výklad u skutkové podstaty § 358 TZ nebo Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 8. 2017, pod sp. zn. 6 Tdo 1068/2017

²²¹ Ust. § 5 ZOZP: „Přestupkem je společensky škodlivý protiprávní čin, který je v zákoně za přestupek výslovně označen a který vykazuje znaky stanovené zákonem, nejde-li o trestný čin.“

²²² VETEŠNÍK, P. In: JEMELKA, L. Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich: Zákon o některých přestupcích: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-772-9. str. 46-47.

Nejvyššího soudu z tohoto negativního vymezení dovozuje subsidiární postavení přestupků k trestným činům. Z tohoto poměru lze – obdobně jako z gramatického výkladu – dovozovat, že pokud je jednání hodnoceno jako trestný čin, pak nemůže jít zároveň o přestupek.²²³ Uvedené závěry lze samozřejmě aplikovat také na blasfemické výroky. Pokud nastane situace, kdy blasfemický výrok je třeba řešit prostředky veřejného práva. Má se nejprve určit, zda se nejedná o trestný čin. Pokud jednání pachatele naplňuje znaky trestného činu, pak se nemůže jednat o přestupek. V opačném případě, tj. jednání pachatele nenaplňuje znaky trestného činu, ale je třeba jeho jednání postihnout veřejnoprávní sankcí, pak se bude jednat o přestupek.

Samotný zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich neobsahuje žádné skutkové podstaty přestupků. Je však nutné poznamenat, že přestupky nejsou normovány v jednom zákoníku obdobně jako trestné činy. Jejich právní úprava je roztržena do vícero právních předpisu. Autor se v této podkapitole bude zabývat toliko přestupky normovanými zákonem č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích (dále jen „ONP“).

První z analyzovaných skutkových podstat přestupku je normována ust. § 5 odst. 1 písm. e) ONP. Dopustí se ho fyzická osoba, která vzbudí veřejné pohoršení. Toto ustanovení chrání veřejný pořádek, resp. mravnost. K naplnění této skutkové podstaty přestupku musí být splněny tři podmínky: a) veřejnost jednání pachatele, b) jednáním pachatele bylo vzbuzeno oprávněné pohoršení a c) jednání pachatele bylo v rozporu s mravností v daném místě a čase. Zatímco v případě první podmínky je možné odkázat na závěry učiněné autorem v části věnované trestnímu právu, tak zbývající dvě podmínky je nutné alespoň krátce analyzovat. Druhé zmíněné kritérium spočívá v hodnocení, zda jednání pachatele mohlo subjektivně vzato pohoršit osoby, které byly jeho svědky. Třetí znak lze vyložit jako celkovou shodu společnosti na tom, že v daném čase a místě, bylo jednání pachatele v rozporu s veřejnou mravností.²²⁴ Ze všech těchto znaků vyplývá, že posouzení jednání pachatele optikou výše zmíněných kritérií je značně subjektivní a do velké míry bude záležet na konkrétní osobě rozhodující o přestupku, jak vyhodnotí naplnění všech tří podmínek tohoto přestupku. Dle mínění autora je zřejmé, že

²²³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2018, pod sp. zn. 4 Tdo 431/2018

²²⁴ VETEŠNÍK, P. In: JEMELKA, L. Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich: Zákon o některých přestupcích: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-772-9. str. 938-941.

blasfemickým výrokem se lze dopustit tohoto přestupku. Uplatní se prakticky totožné závěry, které autor učinil v případě skutkové podstaty trestného činu dle ust. § 358 TZ. S ohledem na to nepovažuje autor za nutné tyto závěry znovu opakovat.

Pojmem veřejného pohoršení v souvislosti se svobodou projevu se také zabýval Nejvyšší správní soud, a to v souvislosti s kampaní „Stop genocidě“, kdy před budovy pražských gymnázií byly umístěny panely, které odsuzují umělá přerušování těhotenství a přirovnávají je k jiným genocidám. Rozhodnutími správních orgánů byl iniciátor této kampaně shledán vinným z přestupku. Následně se obrátil na Městský soud v Praze, který mu dal za pravdu a rozhodnutí správních orgánů zrušil. Nejvyšší správní soud ČR rozhodnutí Městského soudu v Praze potvrdil. V odůvodnění svého rozsudku uvedl, že veřejného pohoršení se nelze dopustit jen tím, že určitá osoba pohledem ostatních členů společnosti zastává pohoršlivé názory (odporné, odpudivé apod.). Dle názoru soudu by za projev vzbuzující veřejné pohoršení bylo možné posuzovat projev, který obsahem, formou, kontextem či jejich vzájemnou kombinací intenzivně narušuje veřejnou mravnost. Avšak ve stejném rozsudku zároveň uvedl následující: *„ne každé intenzivní narušení mravnosti však lze považovat za vzbuzující veřejné pohoršení. Sleduje-li projev cíl vzbudit svojí formou, intenzitou či obsahem pozornost jiných lidí a upřít ji k určité z ústavního hlediska legitimní otázce či záležitosti (zejména otázce obecného zájmu, ale ne nezbytně jen takové), lze provokaci založenou na vyvolání určitého mravního rozhořčení ve veřejnosti považovat za přípustnou, takže o vzbuzení veřejného pohoršení nepůjde.“*²²⁵ Z judikатурních závěrů předestřených výše je zřejmé, že Nejvyšší správní soud ČR v případě posuzování, zda daný výrok je způsobilý vzbudit veřejné pohoršení, aplikuje částečně test proporcionality. Z toho lze opětovně usuzovat na závěr již autorem učiněný výše, a to sice, že pokud blasfemický výrok projde testem proporcionality úspěšně, není ho nutné nikterak omezovat, resp. vystavovat jejich autora represii veřejné moci.

Další skutkovou podstatou, o jejímž naplnění lze uvažovat, jsou přestupky proti občanskému soužití normované ust. § 7 ONP. Ve vztahu k blasfemickým výrokům se bude zpravidla jednat o přestupek dle ust. § 7 odst. 3 ONP.²²⁶

²²⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 31.05.2012, pod sp. zn. 7 As 48/2012

²²⁶ Ust. § 7 odst. 3 ONP: „Fyzická, právnická nebo podnikající fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že a) omezuje nebo znemožňuje příslušníku národnostní menšiny výkon práv příslušníků

Komentované ustanovení je značně široké a pokrývá nepřeberné množství lidského konání, proto autor nemůže vyloučit, že k naplnění této skutkové podstaty přestupku by mohlo dojít v souvislosti s blasfemickým výrokiem i v rámci jiného odstavce komentovaného paragrafu. Autor se však vzhledem k omezenému rozsahu této práce rozhodl zaměřit toliko na ust. § 7 odst. 3 písm. b) ONP.

Pachatel se dopustí přestupku dle § 7 odst. 3 písm. b) ONP tím, že způsobí jinému újmu pro jeho víru či náboženství. Tato skutková podstata přestupku má chránit členy společnosti před diskriminací z v ní uvedených důvodů. Naplnění této skutkové podstaty přestupku předpokládá specifickou pohnutku jednání pachatele, tj. přestupek byl spáchán pro příslušnost poškozeného ke konkrétní víře či náboženství. Tato podmínka musí být správním orgánem zkoumána a v případě, že není u pachatele přítomna, tak je užití této skutkové podstaty přestupku vyloučeno. Avšak odpovědnost za jiný přestupek není vyloučena.²²⁷ Naplnění této podmínky nebude zpravidla činit žádný problém, jelikož blasfemický výrok bude obvykle pachatelem pronášen ve snaze způsobit věřícím újmu právě s ohledem na jejich příslušnost ke konkrétní víře či náboženství.

Za újmu ve smyslu této skutkové podstaty tak musí být považováno, pokud pachatel zasáhne do náboženského sentimentu druhého a objektivně lze tento zásah považovat za újmu na jeho právu na ochranu náboženského sentimentu. Subjektivní hodnocení poškozeného tak v tomto případě není možné. Pregnantně lze podmínky k naplnění této skutkové podstaty přestupku shrnout tak, že dopadá na jednání pachatele, který zasáhl do práva na ochranu náboženského sentimentu druhých a zároveň naplnil všechny pozitivní znaky přestupku dle ust. § 5 ONP a jeho jednání není možné posuzovat jako trestný čin. Ačkoliv se může zdát, že naplnění komentované skutkové podstaty předpokládá zároveň také odpovědnost dle občanského práva za blasfemický výrok, to však dle autora tak není. Naplnění přestupkové a občanskoprávní odpovědnosti je vázáno na zcela jiná kritéria, a tak nelze mít za to, že pokud bude naplněna jedna, bude automaticky naplněna i druhá.

národnostních menšin, nebo b) způsobí jinému újmu pro jeho příslušnost k národnostní menšině nebo pro jeho etnický původ, pro jeho rasu, barvu pleti, pohlaví, sexuální orientaci, jazyk, víru nebo náboženství, věk, zdravotní postižení, pro jeho politické nebo jiné smýšlení, členství nebo činnost v politických stranách nebo politických hnutích, odborových organizacích nebo jiných sdruženích, pro jeho sociální původ, majetek, rod, zdravotní stav anebo pro jeho rodinný stav.

²²⁷ VETEŠNÍK, P. In: JEMELKA, L. Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich: Zákon o některých přestupcích: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-772-9. str. 973-974.

Z naplnění jedné odpovědnosti lze toliko usuzovat na to, že může být naplněna i druhá či jen některé její znaky. To však neznamená, že jsou splněny všechny podmínky pro její uplatnění. Vždy je však potřeba zkoumat všechny podmínky naplnění té které odpovědnosti.

6.4.2. Antidiskriminační zákon

Dalším z analyzovaných předpisů je zákona č. 198/2009 Sb., zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon) (dále jen „AntiDZ“). Před obecným výkladem o antidiskriminačním zákoně je vhodné uvést, že právní úprava tohoto zákona nedopadá na všechny právní vztahy, ale jen na ty vyjmenované v ust. § 1 odst. 1 AntiDZ (např. dopadá na pracovní poměr). Za diskriminaci je dle ust. § 2 odst. 2 považována diskriminace přímá a diskriminace nepřímá. Za diskriminaci je však nutné považovat např. obtěžování, sexuální obtěžování, pronásledování, pokyn k diskriminaci nebo navádění k diskriminaci. Autor se v této kapitole však zaměří toliko na analýzu pojmů, které mohou souviset se zásahem do náboženského sentimentu. Tedy na pojem přímé a nepřímé diskriminace a obtěžování.

Legální definice je pro pojem přímé diskriminace obsažena v ust. § 2 odst. 3 AntiDZ.²²⁸ Pojem nepřímé diskriminace je normován ust. § 3 odst. 1 AntiDZ.²²⁹ V případě nepřímé diskriminace autor záměrně opomíjí definici nepřímé diskriminace dle ust. § 3 odst. 2 AntiDZ, neboť toto ustanovení se dotýká diskriminace v souvislosti se zdravotním postižením. Již prostým jazykovým výkladem legálních definic přímé a nepřímé diskriminace je zřejmé, že zpravidla nebude možné, aby tyto definice pachatel naplnil blasfemickým výrokem či činem. K tomuto výroku či činu by vždy musela přistoupit jiná okolnost, resp. jiné jednání pachatele, které by jednu z výše uvedených definic naplnilo. Avšak z blasfemického výroku či činu bude v tomto případě možné usuzovat na konkrétní

²²⁸ Ust. § 2 odst. 3 AntiDZ: „Přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru, a dále v právních vztazích, ve kterých se uplatní přímo použitelný předpis Evropské unie z oblasti volného pohybu pracovníků), i z důvodu státní příslušnost.“

²²⁹ Ust. § 3 odst. 1 AntiDZ: „Nepřímou diskriminací se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z některého z důvodů uvedených v § 2 odst. 3 osoba znevýhodněna oproti ostatním. Nepřímou diskriminací není, pokud toto ustanovení, kritérium nebo praxe je objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.“

diskriminační důvod. K tomu výroku či činu však musí přistoupit ještě jednání pachatele, pro které se bude s osobou dotčenou přímou či nepřímou diskriminací zacházet méně příznivě než s osobou jinou ve srovnatelné situaci.

Další z pojmů, který je nutné podrobit analýze je obtěžování. Jeho definice je obsažena v ust. § 4 odst. 1 AntiDZ.²³⁰ Tato definice je formulována alternativně. Postačí, pokud je naplněn jen jeden ze znaků uvedených v odst. 1 komentovaného ustanovení. Autor se bude zabývat toliko formou obtěžování uvedené v ust. § 4 odst. 1 písm. a) AntiDZ, neboť ten bude zpravidla představovat důvod obtěžování v případech blasfemických výroků (zásahu do náboženského sentimentu). Obtěžující jednání pachatele musí mít určitou intenzitu a objektivně musí být způsobilé obtěžovat. Z toho je zřejmé, že je vyloučeno subjektivní hodnocení blasfemických projevů. Tento požadavek je nutné vztáhnout i na výklad pojmů uvedených v písm. a) komentovaného ustanovení. Opačný závěr, tj. že má být použito subjektivní hodnocení, by mohl vést k tomu, že v případě mimořádně citlivých osob, by jakýkoliv vtip mohl být vnímán jako obtěžování. Relevantním hodnotícím kritériem tak bude běžná osoba v postavení oběti diskriminace. Pokud by i tato běžná osoba musela považovat jednání, kterému byla vystavena oběť diskriminace za diskriminační, pak je zřejmé, že došlo k naplnění definice obtěžování. Subjektivnímu prožívání obětí diskriminace však nelze upřít jistou relevanci. Pokud například upozorní na to, že je jim dané jednání nepříjemné (např. výrok zesměšňující náboženství oběti) a kolegové budou v této činnosti dále pokračovat, bude z toho možné usuzovat na snahu takových kolegů vytvořit nepřátelské či ponižující prostředí. Nutné je také upozornit na skutečnost, že v případech, kdy oběť svolí k zásahu do svých práv, pak nebude takové jednání považováno za diskriminační. To lze kupříkladu demonstrovat na jednání člověka, který sám ze svého zesměšňuje své náboženství a útoky kolegů na něj nepovažuje za zásah do svých osobnostních práv.²³¹

Z výše předestřené výkladu autor dovozuje, že je možné se dopustit diskriminačního jednání v souvislosti se zásahem do náboženského sentimentu.

²³⁰Ust. §4 odst.1: „*Obtěžováním se rozumí nežádoucí chování související s důvody uvedenými v § 2 odst. 3, a) jehož záměrem nebo důsledkem je snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí, nebo b) které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí ovlivňující výkon práv a povinností vyplývajících z právních vztahů.*“

²³¹ BOUČKOVÁ, P. a KÜHN, Z. In: BOUČKOVÁ, P. Antidiskriminační zákon: komentář. Vydání druhé. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-618-0. str. 240-241.

Zpravidla půjde o diskriminaci ve formě obtěžování. Ponejvíce se tak bude jednat o setrvalé blasfemické výroky, jejichž cílem bude vytvoření nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí pro konkrétního zaměstnance nebo skupinu zaměstnanců. S ohledem na požadavek objektivního hodnocení obtěžování nebude dle autora této práce postačovat pronesení jednoho blasfemického výroku. Bude se muset jednat o setrvalou činnost. Pro komplexnost podaného výkladu autor uvádí, že dle ust. § 10 odst. 1 AntiDZ se může osoba, u které došlo k zásahu do práva na rovné zacházení nebo diskriminaci u soudu domáhat, aby: a) nedocházelo dále k diskriminování, b) došlo k odstranění následků diskriminace a c) aby jí bylo přiznáno přiměřené zadostiučinění. Pokud tyto prostředky nedostačují k odstranění újmy, pak má být dle ust. § 10 odst. 2 AntiDZ přiznáno právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Výši této újmy má dle ust. § 10 odst. 3 AntiDZ určit soud s přihlédnutím ke všem okolnostem diskriminujícího jednání.

6.4.3. Zákon o regulaci reklamy

Dalším zákonem, který je třeba s ohledem na téma této práce analyzovat je zákon č. 40/1995 Sb., zákon o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o regulaci reklamy“ nebo „ZRR“). V tomto zákoně je třeba se zabývat především ust. § 2 odst. 3 ZPR.²³² O reklamu tímto ustanovením zakázanou půjde v případech, kdy na „závadnosti“ této reklamy se shodne většina společnosti (vzhledem k aplikaci kritéria dobrých mravů). Opětovně je tak třeba reklamu hodnotit objektivními měřítky, nikoliv na základě subjektivního přesvědčení jednotlivců. Ačkoliv to z jazykového výkladu uvedeného ustanovení přímo nevyplývá, tak teorie dovozuje, že reklama napadající náboženské citění druhých je zakázána. Z toho nelze však dovodit, že je zakázána reklama, která využívá náboženské motivy či symboly. Avšak užití takových symbolů či motivů je podmíněno jejich užitím v souladu s dobrými mravy. Za nepřijatelné by bylo třeba hodnotit takové využití motivů či symbolů, která by

²³² Ust. § 2 odst. 3 ZPR: „Reklama nesmí být v rozporu s dobrými mravy, zejména nesmí obsahovat jakoukoliv diskriminaci z důvodů rasy, pohlaví nebo národnosti nebo napadat náboženské nebo národnostní citění, ohrožovat obecně nepřijatelným způsobem mravnost, snižovat lidskou důstojnost, obsahovat prvky pornografie, násilí nebo prvky využívající motivu strachu. Reklama nesmí napadat politické přesvědčení.“

napadalo náboženské cítění druhých a bylo rozporné s dobrými mravy.²³³ K těmto závěrům nemá autor sebemenších připomínek, neboť odpovídají ustálené judikatuře ESLP.

V souvislosti s tímto ustanovením zákona je vhodné se zabývat rozhodnutím Arbitrážní komise Rady pro reklamu (dále jen „Arbitrážní komise“) ve věci společnosti Twisto payments a.s. (dále jen „Twisto“). Tato společnost uvedla dvě reklamy s náboženským podtextem. V první je vyobrazena osoba nápadně připomínající osobu Ježíše Krista. Ta je vyobrazena se svatozáří a se zdviženou rukou připomínající žehnání. V levém dolním rohu spotu je vyvedeno logo společnosti s textem: „nové zákony placení“. V průběhu spotu osoba sděluje příjemci reklamy následující: „Chceš ulevit s placením? Tak v tom je Twisto boží“²³⁴. Druhá posuzovaná reklama je scénickým provedením velmi podobná. Rozdílný je pouze obsah sdělení. V této reklamě postava uvádí následující sdělení: „Nakoupit teď a zaplatit za měsíc? S twistem je možné všechno!“²³⁵ Dlužno dodat, že postava Ježíše Krista je vyobrazena esteticky přijatelným způsobem.

Pro úplnost je vhodné uvést, že Arbitrážní komise posuzovala soulad výše uvedených reklam s kodexem pro reklamu, nikoliv s ust. § 2 odst. 3 ZPR. Avšak i toto rozhodnutí může být pro výklad tohoto ustanovení důležité, proto jej autor zařazuje do svého výkladu. V řízení před Arbitrážní komisí společnost Twisto uvedla, že dotčené spoty nelze vnímat tak, že by v nich byl obsažen prvek, který by hrubým způsobem urážel národnostní, rasové nebo náboženské cítění spotřebitelů. Tento argument však Arbitrážní komise nevyslyšela, neboť došla k názoru, že v daném případě reklama společnosti Twisto hrubým způsobem urážela národnostní, rasové nebo náboženské cítění spotřebitelů. Arbitrážní komise sice uznala, že motivem společnosti Twisto nemusel být zásah do náboženského cítění spotřebitelů. Avšak konstatoval, že rozhodujícím kritériem v dané věci je objektivní vnímání reklamy, nikoliv subjektivní vnímání jejího zadavatele (společnosti Twisto). Ačkoliv je zřejmé, že vnímání spotřebiteli bude obsahovat i subjektivní prvek vnímání, tak k závěru o závadnosti reklamy, musí být tento subjektivní prvek

²³³ CHALOUPKOVÁ, H. Mediální právo: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-725-5. str. 258-259.

²³⁴ Twistus: Chceš ulevit s placením. Twisto payments a.s. V digitalizované podobě dostupný prostřednictvím youtube.com z: <https://www.youtube.com/watch?v=BkFgjCiHHaM>

²³⁵ Twistus: nakoupit teď a zaplatit za měsíc? Twisto payments a.s. V digitalizované podobě dostupný prostřednictvím youtube.com z: <https://www.youtube.com/watch?v=PsJm6aUPd1o>

podpořen objektivními závěry. Závěrem odůvodnění svého rozhodnutí uvedla Arbitrážní komise, že v souvislosti s touto reklamou obdržela „nezvykle vysoký počet stížností“.²³⁶

Ačkoliv autor s některými východisky, jež ve svém rozhodování užíla Arbitrážní komise, souhlasí, tak její rozhodnutí jako celek považuje za vadné. Je zřejmé, že relevantním prvek pro určení, zda reklama hrubým způsobem uráží národnostní, rasové nebo náboženské cítění spotřebitelů má být toliko objektivní hledisko. To je však jediný bod, s kterým autor souhlasí. Autor se neztotožňuje s hodnocením této reklamy jako reklamy hrubým způsobem urážející náboženské cítění spotřebitelů. Předně lze odkázat na již rozebíraný rozsudek ESLP ve věci Sekmadienis Ltd. proti Litvě. Ostatně ani v tomto rozhodnutí ESLP argument „nezvykle vysokého počtu obdržených stížností“ u soudu neuspěl. Autor nechce hodnotit, která z těchto dvou reklama je více blasfemická. To by ostatně bylo toliko subjektivní hodnocení. Objektivně lze konstatovat, že míra zásahu do náboženského sentimentu věřících je podobná. Pokud ESLP v tomto případě upřednostnil svobodu projevu před ochranou náboženského cítění druhých, pak stejně měla postupovat i Arbitrážní komise. Dle mínění autora Arbitrážní komise pochybila, když na řešený případ neaplikovala test proporcionality. Pokud by ho totiž aplikovala, resp. by ho aplikovala správně, pak by musela dojít ke zcela opačnému závěru. Označení této reklamy za závadnou nemůže v demokratické společnosti vyhovět znaku nezbytnosti.

6.4.4. Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání

Posledním z relevantních zákonů je zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů (dále jen „PRTV“). Dle ust. § 32 odst. 1 písm. c) PRTV je provozovatel rozhlasového nebo televizního vysílání povinen zajistit, aby jím vysílané programy nepodněcovaly k nenávisti z důvodu pohlaví, rasy, náboženství apod., a zároveň dle ust. 32 odst. 1 písm. i) nesmí do vysílání nezařazovat takové programy, které mohou podporovat stereotypní předsudky týkajících se etnických, náboženských nebo rasových menšin. Zřejmě tak provozovatelé nesmí zařazovat obsah, který by byl toliko blasfemický (bez jiné umělecké hodnoty), a jeho záměrem by toliko bylo vzbudit

²³⁶ Rozhodnutí Arbitrážní komise Rady pro reklamu ze dne 18. 12. 2018, č. j. 044/2017/STÍŽ

nenávist z důvodu náboženství. Autor se domnívá, že nahodilé zařazení pořadu dotýkajícího se náboženského sentimentu věřících (diváků) do vysílání není zakázáno. Zakázána je setrvalá činnost provozovatele rozhlasového nebo televizního vysílání spočívající v zařazování programů podněcujících nenávist z důvodu náboženství nebo podporující stereotypní předsudky týkající se náboženských skupin.

Dle ust. § 48 odst. 1 písm. d), k) a l) PRTV nemůže provozovatel do vysílání také zařazovat náboženská a ateistická obchodní sdělení (písm. d); obchodní sdělení, která útočí na víru nebo náboženství (písm. k) a obchodní sdělení obsahující diskriminaci na základě víry nebo náboženství (písm. l). Dle mínění autora je nutné zákaz zařazovat do vysílání náboženská nebo ateistická obchodní sdělení dle písm. d) vykládat tak, že není souladné se zákonem, aby obchodní sdělení propagovala konkrétní náboženství nebo ateismus. Výklad tohoto ustanovení, který by zakazoval jakékoliv obchodní sdělení s tématem náboženství či ateismu, by byl v rozporu s Listinou, resp. právem na svobodu projevu. Z tohoto důvodu musí převážít výklad, že zakázána jsou toliko sdělení podporující konkrétní náboženství či ateismus. Tomuto výkladu také nasvědčuje písm. k) komentovaného ustanovení. Pokud by podle písm. d) byla zakázána jakákoliv reklama obsahující náboženské motivy či symboly, pak by ustanovení písm. k) bylo nadbytečné. Toto ustanovení je třeba chápat tak, že je zakázána taková reklama, která útočí na víru nebo náboženství. Dle mínění autora je zde nepřímě odkazováno na dříve analyzované ust. § 2 odst. 3 ZPR. Pokud by tedy bylo rozhodováno o tom, zda provozovatel rozhlasového nebo televizního vysílání zařadil do vysílání obchodní sdělení v rozporu s ust. § 48 odst. 1 písm. k) PRTV. Musela by být tato reklama přezkoumána dle ust. § 2 odst. 3 ZPR. Pokud by byla shledána za rozpornou s tímto ustanovením, pak provozovatel rozhlasového nebo televizního vysílání porušil povinnost mu uloženou § 48 odst. 1 písm. k) PRTV.

Z podaného výkladu je zřejmé, že provozovatelé rozhlasového nebo televizního vysílání mají několik povinností v souvislosti s ochranou náboženského sentimentu věřících, a to nejen s pořady jenž uveřejňují, ale také i s obchodními sděleními. V praxi však povinnosti jim uložené PRTV nečiní žádný problém.

Závěr

Cílem autorem předkládané rigorózní práce bylo čtenáři poskytnout komplexní náhled na právní úpravu blasfemie, resp. ochranu náboženského sentimentu v České republice. Vytyčený cíl autor bezezbytku naplnil. Po zevrubné analýze dotčených právních norem a soudní judikatury podává čtenáři komplexní obraz o blasfemie, resp. ochraně náboženského sentimentu v platném českém právu. Autor dochází k přesvědčivým závěrům o existenci právních norem v českém právním řádu, jejichž účelem – byť se nemusí jednat o účel primární – je ochrana náboženského sentimentu věřících. Zároveň je zmapovaná vzájemné systematiky těchto norem.

V úvodu práce autor velmi pregnantně definuje blasfemii a zdůrazňuje, že v kontextu této práce, resp. v oblasti práva, by definice blasfemie měla být rozšířena o kritérium zásahu do náboženského sentimentu věřících. Tím je definován i vzájemný vztah mezi blasfemickým výrokem a zásahem do náboženského sentimentu věřících. Autor s úspěchem demonstroval, že existují výroky, jejichž povaha je blasfemická, nicméně v kontextu dnešní doby již tento svůj význam ztratily. Blasfemický výrok, který by měl být řešen právními prostředky, by měl bezpodmínečně zasahovat do náboženského sentimentu věřících.

Právem, které jedinci umožňuje šířit výroky, jež mají blasfemickou povahu, je právo na svobodu projevu. Vedle obsahové definice blasfemického projevu je nezbytné se taktéž zabývat legálními požadavky na projev. Autor shrnuje, že projev chráněný právem na svobodu projevu lze vymezit pozitivně i negativně. Pozitivně lze projev vymezit tak, že jde o jednání subjektu, jehož cílem je projevení názoru tohoto subjektu. Chráněný projev tak nespočívá jen ve vyřčení určitého výroku, ale taktéž v sobě může zahrnovat určité symbolické jednání. Negativně lze projev vymezit tak, že za projev nelze považovat takové projevení názoru subjektu, ze kterého nebude tento názor objektivně rozpoznatelný. Za projevy však autor – na rozdíl od určitých autorů odborné literatury – považuje i jednání, které negativně zasahuje do práv druhých osob. S ohledem na obsah projevu a s tím související míry jeho ochrany formuluje autor myšlenku, že blasfemické projevy dotýkající se činnosti církve zpravidla bude možné zařadit mezi projevy politické (pokud nebude zařaditelné do jiné kategorie), tedy projevy, kterým je přiznána nejvyšší míra ochrany. Naopak projevy dotýkající se svatých osob či předmětů náboženské úcty

bez souvislosti s veřejným děním nebude možné do této kategorie zařadit. O různé míře ochrany projevu lze taktéž hovořit v souvislosti s osobou, která konkrétní projev vyřkne nebo s osobou, která byla konkrétním projevem dotčena. Hlubší míru kritiky – byť třeba blasfemickou – je třeba snášet kupříkladu v případech, v nichž media kritizují poměry v církvi. To odpovídá i následujícím závěrům autora o tom, že přední představitelé církve (např. papež či biskup) lze považovat za osoby veřejně známé, a tak požívají nižší míru ochrany osobnosti než soukromé osoby. Závěrem výkladu o svobodě projevu se autor věnuje podmínkám, za kterých je možné toto právo omezit. S přihlédnutím k povazuje blasfemických projevů lze dovést, že ponejvíce se bude jednat o důvody spočívající v ochraně morálky a ochraně práv druhých. Autor si všimá nejednoznačnosti těchto kritérií, resp. výklad morálního či nemorálního jednání bude vždy reflektovat názory a postoje toho, kdo jej vykládá (např. soudce). Toto neodstraňuje ani přístup ESLP, který v oblasti výkladu pojmu morálky ponechává národním státům jistý prostor pro uvážení.

Prvním z práv, které koliduje se svobodou slova s ohledem na blasfemické výroky, je svoboda náboženského vyznání. Prvořadým úkolem autora v této části práce bylo řádně osvědčit skutečnost, že ochrana náboženského sentimentu věřících je imanentní součástí náboženské svobody. Toto autor dokládá nejen judikaturou Ústavního soudu ČR a Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku, ale i interpretací příslušných článků Listiny a odbornou literaturou. Po rozdělení komentovaného základního práva na *forum internum* a *forum externum* se autor vymezuje proti pojetí ESLP o zásahu do náboženského sentimentu jako zásahu do *forum externum*. Dle mínění autora se však jedná primárně o zásah do *forum internum*, které se může, avšak nemusí projevit ve *forum externum*. Následně se autor věnuje výkladu o subjektech a samotnému obsahu práva na svobodu náboženského vyznání.

Dalším právem, v jehož souvislosti lze hovořit o konfliktu s právem na svobodu projevu v případech blasfemických výroků, je právo na soukromí. Opětovně bylo třeba analyzovat toto právo a vyhodnotit, zda je ochrana náboženského sentimentu věřících pod toto právo podřaditelná. Po analýze jednotlivých dílčích pojmů spojených s ochranou soukromí autor nakonec ochranu náboženského cítění věřících nalézá v pojmu lidské důstojnosti. Z toho je pak zřejmé, že blasfemickým výrokem může být zasaženo také do soukromí adresáta výroku. Autor neopomíná uvést, že judikатурní praxe ESLP v případech omezení

blasfemických projevů s tímto právem vůbec nekalkuluje. Dle vysvětlení autora je to dáno povahou práva na soukromí. Jedná se totiž o tzv. zbytkové právo. K ochraně na základě tohoto práva subjekty přistupují, pokud neexistuje jiné vhodnější právo, což v tomto případě nepochybně existuje. K totožnému závěru dochází autor taktéž za užití derogačního pravidla *lex specialis derogat generali*. Autor se tak domnívá, že v souvislosti s ochranou náboženského sentimentu je právo na svobodné náboženské vyznání v poměru speciality k právu na soukromí.

V úvodu další kapitoly autor řeší právněteoretický spor o to, zda omezení svobody projevu s ohledem na blasfemickou povahu dotčeného projevu představuje konflikt dvou práv či jen předpokládané omezení svobody projevu (např. z důvodu ochrany morálky). Autor se domnívá, že první z nastíněných přístupů je ten správný, a to především s ohledem na skutečnost, že z práva na svobodu náboženského vyznání lze vyvodit právo na ochranu náboženského sentimentu věřících. Střet shora uvedených základních práv má být dle mínění autora řešen testem proporcionality. Tento test vyplývá z bohaté soudní praxe Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku, ze které se rozšířil do dalších zemí Rady Evropy, vč. České republiky. Za povšimnutí stojí fakt, že tento test není ve všech státech aplikován totožně. To lze ostatně seznat z komparace testu proporcionality prováděného Ústavním soudem ČR a současnou podobu testu proporcionality prováděného ESLP. Zatímco test prováděný Ústavním soudem je toliko třístupňový, test prováděný ESLP je pětistupňový. Jednotlivé stupně obou testů autor podrobil důkladné analýze. Následně autor stál před otázkou, který z testů aplikovat. S ohledem na přesvědčivost testu proporcionality aplikovaného ESLP při řešení střetu svobody projevu s ochranou náboženského sentimentu druhých se autor nakonec přiklání k podobě testu prováděného ESLP.

Výsledek testu proporcionality může být v zásadě dvojitý. První z možností je, že soud se přikloní k upřednostnění svobody projevu před jiným kolidujícím právem. Druhou možností naopak je omezení svobody projevu s ohledem na jiné kolidující právo. Právě výsledek tohoto testu také určuje, zda může být následek blasfemického výroku, tj. zásah do náboženského citění věřících, řešen také v podústavním právu. Neboť jak uvádí autor v případech, kdy soud s ohledem na konkrétní blasfemický výrok a všechny jeho souvislosti rozhodne o tom, že je třeba jej upřednostnit před jinými kolidujícími právy, pak je jakýkoliv postih autora v podústavním právu vyloučen. A *contrario* v případech, kdy naopak soud

rozhodne pro omezení svobody projevu s ohledem na jiné právo je třeba determinovat, kterých právních prostředků má být užito k nápravě protiprávního stavu. Na základě principu subsidiarity trestněprávní represe pak autor určuje, zda má být výrok řešen prostředky trestního práva (případně práva přestupkového), nebo zda postačí, pokud je náprava řešena prostředky civilního práva.

Pokud již autor formuloval myšlenku řešení protiprávního zásahu do práva na ochranu náboženského sentimentu v občanském právu, pak musí zároveň osvědčit, že občanský zákoník tuto náhradu připouští. Provedenou analýzou dotčených ustanovení občanského zákoníku autor zjistil, že tato náhrada v zásadě možná je, a to prostřednictvím náhrady imateriální újmy. To však předpokládá kumulativní naplnění všech požadavků vyžadovaných občanským zákoníkem, které autor podrobně analyzoval. Logicky si pak lze klást otázku, zda náhrada nemajetkové újmy při zásahu do práva na ochranu náboženského sentimentu bude v právních poměrech České republiky jen hypotetickým nárokem, jenž sice teorie umožňuje přiznat, ale v praxi nebude soudy přiznána nebo se bude jednat o nárok, který bude soudy běžně odškodňován jako jiné imateriální újmy (např. újma na zdraví). S určitostí na tuto otázku dokáže odpovědět až soudní praxe.

Avšak dle mínění autora možnost vůbec uvažovat o náhradě imateriální újmy z důvodu zásahu do náboženského sentimentu druhých bude v českém právním prostředí poměrně vzácná. Předně proto, že s ohledem na nízkou míru religiozity v české společnosti, je test proporcionality vychýlen v neprospěch omezení svobody slova z důvodu ochrany náboženského sentimentu věřících více než v jiných státech Rady Evropy. Avšak i za situace, kdy by i v českém právním prostředí měla převážet ochrana náboženského sentimentu druhých, bude obtížné najít situace, ve kterých není náhrada imateriální újmy vyloučena z jiných důvodů (např. banální újma, okolnosti vylučující protiprávnost apod.) Samotnou kapitolou je pak určení způsobu a rozsahu přiměřeného zadostiučinění, kterým se nemajetková újma odčिňuje. Lze předpokládat, že pokud již dojde k odškodňování zásahu do náboženského sentimentu věřících pak soudy budou volit spíše odškodnění formou omluvy. K odškodnění formou peněžního vyrovnání soudy přistoupí jen tehdy, pokud dle jejich mínění jiná forma odškodnění nepostačuje.

Pokud již nepostačují prostředky práva občanského, pak lze přistoupit k řešení blasfemických výroků formou trestního práva. Základní otázkou, kterou

nastoluje autor, je, zdali české trestní právo hmotné obsahuje skutkové podstaty, jejichž primárním cílem je ochrana náboženství. S ohledem na tento cíl autor rozděluje skutkové podstaty na dvě skupiny. V první skupině jsou již zmíněné skutkové podstaty, jejichž účelem je ochrana samotného náboženství. V druhé skupině jsou skutkové podstaty, které postihují tzv. projevy z nenávisť. Jako vhodnou paralelu volí autor trestní zákon z roku 1852, který obsahoval trestný čin rušení náboženství, kdy tuto skutkovou podstatu lze bezpochyby řadit pod skutkové podstaty, jejichž primárním účelem je ochrana náboženství. Následně autor provádí detailní analýzu skutkových podstat aktuálně platného trestního zákoníku. Právě na základě provedené analýzy může autor konstatovat, že současný trestní zákoník neobsahuje skutkovou podstatu, která by byla *a priori* zaměřena na ochranu náboženského citění věřících. To však neznamená, že blasfemickým výrokem nelze naplnit žádnou skutkovou podstatu trestního zákoníku. Avšak naplněný těchto skutkových podstat není podmíněno blasfemickou povahou výroku, ale jinou trestněprávně relevantní skutečností.

Občanský zákoník a trestní zákoník však nejsou jedinými prameny práva, o kterých je v souvislosti s ochranou náboženského sentimentu nutné hovořit. Dalším důležitým předpisem, který lze na ochranu náboženského sentimentu vztáhnout je i zákon o některých přestupcích. Zajímavou se v souvislosti s přestupkovým právem jeví skutková podstata přestupku dle ust. § 7 odst. 3 písm. b) ONP k jejímu naplnění dojde v případě, kdy pachatel způsobí jinému újmu pro jeho příslušnost ke konkrétní víře či náboženství. Autor podobně analyzuje podmínky, jejichž naplněním je podmíněno užití této skutkové podstaty přestupku. Ani tímto však nejsou vyčerpány všechny relevantní primární právní prameny. Dále lze na ochranu náboženského sentimentu narazit například v antidiskriminačním zákoně. Dle názoru autora však blasfemický výrok není schopen naplnit definici přímé či nepřímé diskriminace, k tomu budou vždy třeba další relevantní skutečnosti. Avšak z blasfemických výroků pachatele bude možné usuzovat na diskriminační důvod. Za diskriminaci je však dle legální definice nutné považovat i obtěžování. V tomto případě však blasfemický výrok sám o sobě může definici obtěžování naplnit. Na ochranu náboženského citění věřících pak lze narazit ještě v zákoně o regulaci reklamy a v zákoně o provozování rozhlasového a televizního vysílání.

Summary

A negative view of religion or even ridicule of some holy objects is an accepted phenomenon today in the context of the Euro-Atlantic civilization. In addition to social consequences, the acceptance of blasphemic manifestations has also legal ramifications. It is these legal consequences to which the author devotes this rigorous thesis. Using the method of analysis, but also the method of comparison and synthesis, the author examines not only the primary sources of law in the Czech Republic, but also national and international court judgements whose primary subject is blasphemy and related interference in the religious sentiment of others. The primary goal of the author was to create a unique comprehensive academic thesis that deals with blasphemy, and that deals with the religious sentiment of believers from every conceivable point of view. The author thus not only elaborates on these topics in the realm of constitutional law but also analyzes other legal regulations such as the Civil Code or the Criminal Code. The author thus created a completely unique and unprecedented thesis in the Czech Republic, which exceeds previously published theses on similar topics by its broader scope and complexity.

At the very beginning, this rigorous thesis defines the concept of blasphemy and deals in detail with the definition of freedom of speech in the national law and case law of the European Court of Human Rights in Strasbourg, since freedom of speech is a law that logically may be blasphemic in nature and may thus interfere with the religious sentiment of believers. However, freedom of expression is not completely unrestricted in the context of European law. Thus, the author could not neglect the conditions under which freedom of speech can be in fact restricted. Subsequently, the author deals with the rights that will usually be affected by a blasphemous statement, ie the right to freedom of religion and the right to privacy. The author analyzes these rights to the extent that it is necessary due to the topic of the paper.

After a thorough analysis of the conflicting rights, the author focuses on the judicial resolution of this conflict. Thus, the author does not neglect the European Court of Human Rights in Strasbourg's effort to create a test of proportionality precisely to resolve these conflicts. The author analyzes in detail all of the test's individual components. Subsequently, the author analyzes the extensive case law

of the European Court of Human Rights in Strasbourg throughout its existence. Readers are thus presented with a judgement from the 1980s (eg the *Otto-Preminger Institute v. Austria*) as well as a judgement from recent years (eg the *E.S. V. Austria*). The author does not forget to analyze these judgements in detail and in the end he subjects them to professional and constructive criticism.

The author devotes the following part of this rigorous thesis to blasphemy in the constitutional regulations. First, however, the author deals in detail with the relationship between constitutional law and sub-constitutional law, and the related constitutionalization of private law. The author presents the reader with his own view on the situation where in the test of proportionality the interest in the protection of religious sentiment prevails over the protection of freedom of expression. Subsequently, the author deals with the solution of the result of this conflict at the level of civil law, respectively the possibility of compensating for immaterial damage for interference with religious sentiment. The author formulates the basic requirements under which the injured party may be entitled to compensation for this immaterial damage, but at the same time deals with purely practical problems that the plaintiff will have to deal with in cases of compensation for non-material damage due to interference with his religious sentiment.

As mentioned above, the author does not limit his interpretation to civil law, but also to criminal law. At the beginning of this section the author divides individual factual principles into two groups: the principles which primarily protect religion and the principles which concern hate speech. The author does not omit the historical analysis of the criminal regulations that concern blasphemy. The reader can thus compare the law regulations included in the Criminal Code of 1852 and the current Criminal Code. Subsequently, the author deals with the specific analysis of factual principles of the current Criminal Code that may be imposed by a blasphemous statement. At the same time these factual principles are divided into specific groups.

The author concludes the thesis with dealing with blasphemy in other constitutional regulations than the Civil or Criminal Code. Thus, the legal regulation of misdemeanor law was not neglected; in this law it is also possible to find certain factual principles of misdemeanors, the fulfillment of which may occur with a blasphemous statement. The reader is presented with the relevant case law of

the Supreme Administrative Court of the Czech Republic and its connection to the mentioned factual principles. Subsequently, the reader deals with blasphemy, respectively the protection of religious sentiment in anti-discrimination law. The author analyzes blasphemous statements with regard to the definition of direct and indirect discrimination, and with regard to the legal definition of harassment. Finally, the author deals with blasphemy in the law concerning the regulation of advertising. In connection with this law, the reader is presented with a decision of the Council On Advertising regulatory body, which dealt with a specific advertisement that could be found blasphemous. The presented decision is primarily professionally analyzed and subsequently exposed to author's criticism. The conclusion of the chapter dedicated to blasphemy in other sub-constitutional regulations deals with the law of operating radio and television broadcasting. The reader is acquainted here with the obligations of the operator of such broadcasting, and with the restrictions that the law imposes on the operator.

The very conclusion of this rigorous thesis is devoted not only to a comprehensive evaluation of the legal regulation of blasphemy, respectively the protection of religious sentiment in the Czech legal environment, but also to the explanation of the linkages and the knowledge the author acquired during the writing of this rigorous thesis.

Seznam použitých zdrojů

Odborné publikace

České publikace:

- JÄGER, P. a MOLEK, P. Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0.
- MOLEK, Pavel. Politická práva. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.
- BARTOŇ, Michal. Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.
- MADEJ, Martin. Meze základních práv v České republice. Praha: Leges, 2018. Teoretik. ISBN 978-80-7502-294-3.
- BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVAČEK. Základní práva. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1.
- ONDŘEJEK, Pavel. Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-31-1.
- KNAPP, Viktor. Teorie práva. Vyd. 1., 3. dot. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-028-1.
- ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.
- VÍTOVÁ, B. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971: metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví. Olomouc: ANAG, 2015. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-940-3.
- CHALOUPKOVÁ, H. Mediální právo: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-725-5.
- GERLOCH, A. Teorie práva. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1.

Zahraniční publikace:

- Blasphemy, insult and hatred: finding answers in a democratic society. Strasbourg: Council of Europe Pub., c2010. Science and technique of democracy, no. 47. ISBN 978-92-871-6678-4.

Komentářová literatura:

Česká komentářová literatura:

- KLÍMA, K. Komentář k Ústavě a Listině. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3.
- Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.
- Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-750-6.
- LAVICKÝ, Petr. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.
- MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-199-1
- ŠVESTKA, J. Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-630-3.
- HULMÁK M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8.
- MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1.
- ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5
- DRAŠTÍK, Antonín. Trestní zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4
- JEMELKA, Luboš. Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich: Zákon o některých přestupcích : komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-772-9

- BOUČKOVÁ, Pavla. Antidiskriminační zákon: komentář. Vydání druhé. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-618-0.

Právní předpisy a primární zdroje:

České právní předpisy:

- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.
- Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, v platném znění
- Zákon č. 3/2002 Sb., Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církvi a náboženských společností a o změně některých zákonů, v platném znění.
- Zákona č. 117/1852 Ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích.
- Zákon č. 250/2016 Sb, zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, v platném znění
- Zákon č. 251/2016 Sb., Zákon o některých přestupcích, v platném znění
- Zákon č. 40/1995 Sb., zákon o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů, v platném znění
- Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, v platném znění

Zahraniční právní předpisy:

- Resolution of Parliamenty assembly of Council of Europe, no. 1510 (2016), Freedom of expression and respect for religious beliefs

Časopisecká literatura

Česká časopisecká literatura

- BARTOŇ, M. Formy působení základních práv. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2015, č. 1, s. 7-26. ISSN: 1805-9554.
- ONDŘEJEK, P. Konstitucionalizace soukromého práva na příkladu limitů jednání právnických osob. *Jurisprudence*, 2016, č. 4, s. 33. ISSN: 1802-3843.
- TICHÝ, L. Působení základních práv na soukromoprávní poměry a jeho meze (skica k doktríně prozařování). *Časopis pro právní vědy a praxi*, 2010, č. 1, s. 13. ISSN: 1805-2789.
- HERCZEG, J. Ochrana náboženského vyznání před verbálními útoky a ortodoxní paradigma. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 1. ISSN: 1213-5313.
- HERCZEG, J. Svoboda projevu a ochrana náboženské morálky. *Trestněprávní revue*. 2010, č. 12. ISSN: 1213-5313.

Soudní rozhodnutí

Soudní rozhodnutí soudů České republiky

- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19.4.2004 pod sp. zn. IV. ÚS 606/03
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15.3.2015 pod sp. zn. I. ÚS 367/03
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6.3.2012 pod sp. zn. I. ÚS 823/11
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 19.8.2014 pod sp. zn. III. ÚS 2313/14
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2.6.1999 pod sp. zn. Pl. ÚS 18/98.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6.3.2012 pod sp. zn. I. ÚS 1586/09.
- Nález Ústavního soudu ČR, ze dne 22.3.2011 pod sp. zn. Pl. ÚS 24/10
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12.10.1994 pod sp. zn. ČR Pl. ÚS 4/94
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14.7.2004 pod sp. zn. I.ÚS 185/04
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. 11. 2019 pod sp. zn. II. ÚS 474/19
- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 20. 11. 2019 pod sp. zn. 70 Co 170/2019
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.7.2018 pod sp. zn. 30 Cdo 1917/2018

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 11. 2002 pod sp. zn. 7 Tdo 989/2002
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 6. 2015 pod sp. zn. 8 Tdo 481/2015
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 29.11.2007 pod sp. zn. III. ÚS 1158/07
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 8. 2017 pod sp. zn. 6 Tdo 1068/2017
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.4.2018, pod sp. zn. 30 Cdo 1614/2016
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 4. 2018 pod sp. zn. 4 Tdo 431/2018
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 31.05.2012 pod sp. zn. 7 As 48/2012

Soudní rozhodnutí zahraničních soudů

- Rozsudek ESLP ve věci Handyside proti Spojenému království, ze dne 7.12.1976, stížnost č. 5496/72.
- Rozsudek ESLP Oberschlick proti Rakousku (č. 2) ze dne 1. 7. 1997, stížnost č. 20834/92.
- Rozsudek ESLP ve věci Lingens v. Rakousko, ze dne 8.7.1986, stížnost č. 9815/82.
- Rozsudek ESLP ve věci E. S. proti Rakousku, ze dne 25. 10. 2018, stížnost č. 38450/12.
- Rozsudek ESLP ve věci Sekmadienis Ltd. proti Litvě, ze dne 30. 1. 2018, stížnost č. 69317/14.
- Rozsudek ESLP ve věci Otto-Preminger-Institut proti Rakousku, ze dne 20. 9. 1994, stížnost č. 13470/87.
- Rozsudek ESLP ve věci Giniewski v. Francie, ze dne 31. 1. 2006, stížnost č. 64016/00.
- Rozsudek ESLP ve věci Wingrove proti Spojenému království, ze dne 25. 11. 1996, stížnost č. 17419/90.
- Metropolitan Church of Bessarabia a další proti Moldavsku, rozsudek, 13. 12. 2001, č. 45701/99.

- Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu SRN ze dne 15. 1. 1958, pod sp. zn. BVerfGE 7, 198.
- Whitehouse v. Gay News Ltd and Lemon [1979] Appeal Cases 617 at 665
- Metropolitan Church of Bessarabia a další proti Moldavsku, rozsudek, 13. 12. 2001, č. 45701/99

Důvodové zprávy

- Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Internetové zdroje

- Blasphemy, religious insults and hate speech against persons on grounds of their religion [online]. Committee on Culture, Science and Education, Doc. 11296 [cit. 2. února 2020]. Dostupné z: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-XrefViewHTML.asp?FileID=11521&lang=EN>
- National Laws on Blasphemy: Saudi Arabia [online]. georgetown.edu, [cit. 25. ledna 2020]. Dostupné z: <https://berkeleycenter.georgetown.edu/essays/national-laws-on-blasphemy-saudi-arabia>
- Report of the Commission, Appendix III. Summary of the contents of the film [online]. coe.int, [cit. 11. prosince 2019]. Dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-45571"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)
- PAULÍK, Š a MICHKOVÁ, Náboženský smír o krok dál v nedohledu [online]. epravo.cz, 1. listopadu 2018 [cit. 10. prosince 2019]. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2018/11/paulik-michkova.html>
- HERCZEG, J. Případ Erdogan a meze přijatelné kritiky veřejně činných osob [online] bulletin-advokacie.cz, [cit. 28. prosince 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pripad-erdogan-a-meze-prijatelne-kritiky-verejne-cinnych-osob#ftn9>
- JIRSA, J. generální prevenční povinnost a odpovědnost za škodu. [online]. pravni prostor.cz, 21. května 2014 [cit. 11. ledna 2020]. Dostupné z: <https://www.pravni prostor.cz/judikatura/obcanske-pravo/generalni-prevenčni-povinnost-a-odpovednost-za-skodu>

- HILAL-HARVALD, M. Truth or dare? [online]. <https://voelkerrechtsblog.org>. 1. listopadu 2018 [cit. 10. prosince 2019]. Dostupné z: <https://voelkerrechtsblog.org/truth-or-dare/>

Ostatní

- Oxford learners dictionaries [online]. www.oxfordlearnersdictionaries.com, [cit. 2. února 2020]. Dostupné z: www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/blasphemy?q=blasphemy
- 'Jesus in Jeans' Case: When Freedom of Expression Is Restricted on a Whim [online] liberties.eu, [cit. 22. prosince 2019]. Dostupné z: <https://www.liberties.eu/en/news/lithuania-freedom-of-expression/14203>
- Kalibová, K. Trestná činnost z nenávisti de lege lata a de lege ferenda – některé hmotně právní aspekty, Brno, 2017. Disertační práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Katedra trestního práva.
- Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích pro císařství Rakouské vydaný dne 27. května 1852, č. 117 říš. zák: se zákonem o tisku, s jinými zákony, nařízeními a rozhodnutími nejv. soudu v příčině práva trestního vydanými, jakož i s abecedním rejstříkem. V Praze: Tiskem a nákladem dra. Edvarda Grégra, 1873. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:e3bc6420-4e9d-11de-a323-000d606f5dc6>. str. 148-150
- Rozhodnutí Arbitrážní komise Rady pro reklamu ze dne 18. 12. 2018, č. j. 044/2017/STÍŽ
- Twistus: Chceš ulevit s placením. Twisto payments a.s. V digitalizované podobě dostupný prostřednictvím youtube.com z: <https://www.youtube.com/watch?v=BkFgjCiHHaM>
- Twistus: nakoupit teď a zaplatit za měsíc? Twisto payments a.s. V digitalizované podobě dostupný prostřednictvím youtube.com z: <https://www.youtube.com/watch?v=PsJm6aUPd1o>